BAPTISTÆ MANTUANI CARMELITÆ ADOLESCENTIA, SEU BUCOLICA,

Brevibus JOD. BADII commentariis illustrata.

His accesserunt J. MURMELII in singulas Eclogas argumenta, cum annotatiunculis ejusdem in loca aliquot obscuriora.

Accessit & index, non ille vetus & indigestus, sed novus omnino, ac locupletior multò, operâ BARTH. LAURENTII.

LONDINI,
Excudebat *R.B.* pro Societate Stationariorum.
1649.

BAPTISTÆ

MANTUANI

CARMELITÆ ADO-
LESCENTIA, SEU
BUCOLICA.

Brevibus Jod. Badii
commentariis illustrata.

His accesserunt J. Murmelii
in singulas Ec[illegible]argumenta,
cum annotati[illegible]usdam in
loca aliquo[illegible]ora.

Accessit & index, non ille vetus & indige-
stus, sed novus omnino, ac locuplet-
or multo, operâ Barth.
Laurentii.

LONDINI,
Excudebat R. B. pro Societate
Stationariorum.
1649.

BAPTISTA MANTUANUS CARMELITA, PARIDI CÆRESARIO *S.P.D.*

Vdi, ô Pari, ænigma perplexum, quod Oedipus ipse non solveret. Ego quinquagenarius, & jam consenescens, adolescentiam meam reperi; & habeo adolescentiam simul & senectam. Sed nè longâ ambage te teneam, nodum hunc dissolvo. Anno præterito, cùm Florentiâ rediens, Bononiam pervenissem, intellexi apud quendam literatum virum esse quendam libellum meum, quem olim ante religionem, dum in gymnasio Paduano philosophari inciperem, ludens excuderam, & ab illa ætate *adolescentiam* vocaveram. Carmen, est Bucolicum, in octo Eclogas divisum, quod jamdiu tanquam abortivum putabam abolitum. Vbi id rescivi, Saturninâ fame repentè sum percitus, & cogitavi quonam pacto possem proli meæ inferre perniciem. Iuvantibus ergò amicis, libellum mihi vendicavi, ut perderem, quem suspicabar erratis non posse non scatere. At ubi intellexi, & alia quædam exemplaria superesse, visum est præstare, hoc quod vendicâram emendare, emendatúmque edere, ut ejus editione, cætera quæ continent multa nimis juvenilia, deleantur. Hoc igitur sic castigatum, duabus aliis eclogis, quas in religione lusi, in calce subjunctis, tibi, ô Pari, juvenis antiquæ nobilitatis, & studiorum, ac omnium bonarum artium amantissime, nostræqúe urbis decus egrgium, libentissimè dono; ut, quando tetricis illis philosophiæ ac theologiæ lucubrationibus, quibus assiduè vacas, fatigatus fueris, habeas ju-

conditum hanc lectiunculam, quâ, tanquam ludo quodam blandulo, ſed liberali, laſſum legendo reparetur ingenium. Omnes autem penes quos immatura illa ſunt exemplaria, quæ dixi, rogatos volo, ut ſi quid unquam fuit eis dulce meum, confeſtim exurant, nec ullo pacto ſupereſſe permittant. Accipe ergò, Pari ſuaviſſime, libellum & autorem; & ambobus, tanquam rebus ſuis, tuo deinceps utaris arbitrio. Vale.

Calend. Septem. Ann. MCCCCXCVIII.

Anno,

Annotatiunculæ aliquot in subsequentem librum, ex epistola quadam *J. Murmellii*; ad *Paulum Ruremundensem*.

S*Ed ut* (inquit) *ex ordine à te quæsitis respondeam, hæc accipe: In tertia Ecloga, quòd Thracius Hebrus Orphea flevisse dicitur, rectè ais, id tibi ex quarto Georgicôn Virgilii non constare; cùm ibi non Orphea, sed ejus uxorem Eurydicem Hebrus flevisse dicatur. Adducendum itaque fuit testimonium Ovidii ità scribentis;*

Te mœstæ volucres, Orpheu, te turba ferarum,
Te rigidi silices, tua carmina sæpe secutæ
Fleverunt sylvæ, positis te frondibus arbos
Tonsa comas luxit, lacrymis quoque flumina dicunt
Increvisse suis.

Hîc enim per flumina, *Thraciæ fluvii, & cum primis Hebrus (quod sequentia indicant) significatur.*

Venio ad patinam Æsopi, cujus mentio fit in quinta Ecloga. Qualis autem ea fuerit, docet Plinius in decimo naturalis historiæ, cap. 51. his verbis; Maximè tamen insignis est in hac memoria, Clodii Æsopi tragici histrionis patina, sexcentis sestertiis taxata: in qua posuit aves cantu aliquo, aut humano sermone vocales, nummis sex singulas coëmptas, nullâ alia inductus suavitate, nisi ut in iis imitationem hominis manderet, nè quæstus quidem suos reveritus, illos opimos & voce meritos: dignus prorsus filio, à quo diximus devoratas margaritas. Non sit tamen (ut verum fatear) facile inter duos judicium turpitudinis, nisi quòd minus est, summas rerum naturæ opes, quàm hominum linguas cœnâsse. *Hactenus Plinius. Tertio loco quæsitum est, super illud sextæ Eclogæ,* Nec nemus Ægeriæ sonipes, nec vir bonus urbem, *cur Ægeriæ nemus, quod ab Aricia non procul abest, equi defugiant, Hujus rei causam apud Græcos Callimachus (teste Servio) tradidit, apud nostros verò Ovidius in 3 Fastorum inquit;*

Vallis Aricinæ sylvâ præcinctus opacâ
Est locus, antiquâ relligione sacer.

Hîc

Hic latet Hippolytus loris distractus equorum,
Vnde nemus nullis illud aditur equis.

Et ante Ovidium, Maro in septimo Æneidos;

Vnde etiam templo Triviæ, lucísque sacratis
Cornipedes arcentur equi, quòd littore currum
Et juvenem monstris pavidi effudêre marinis.

Præterea cognoscere cupis quem accipiendum censeam per Nursinum senem *in octava Ecloga, cujus sito juga inclyta dicuntur. Senex hic, divus pater Benedictus intelligendus est, qui in Nursia, vel civitate Piceni, vel Provinciæ ortus, monasterium condidit primùm in monte aliquo regionis illius; deinde cum religionis fratribus in Cassenium montem migravit, ibique Apollinis fano in divi Ioan. Baptistæ sacellum commutato, virtutibus, miraculísque claruit; & tandem vitâ defunctus, ibique in sacello prædicto sepultus, juga illa montana immortali nominis sui memoriâ illustravit. Postremò rogas, quonam modo defendatur Latinitas orationis illius in Ecloga nona;* Hæc armenta quibus caput à tellure levatur Altius, & cui sunt longa internodia crurum. *Miraris enim antecedenti pluralis numeri subjectum alterum pluralis numeri, alterum singularis relativum. Scito igitur figuratam esse poetæ locutionem. Teste nàmque Prisciano, lib.* 17. *diversi interdum numeri construuntur. Salust. in Catilinar.* Interea servitia repudiabat, cujus initio ad eum magnæ copiæ concurrebant. *Cujus enim singulari, ad rem retulit,* id est, *cujus rei, viz. servitiorum. Tibullus;* Vos quoque abesse procul jubeo, discedite ab aris, Cui tulit hesternâ gaudia nocte Venus. *Cui, subintellige* turbæ, *vel* multitudini. *Ità & hic, Cui gregi armentorum, vel armento. Hactenus Murmelius.*

ADELON.

Totum hoc poëma constat dramatico genere. Nam autor nusquam loquitur, nisi pastorali personâ assumptâ, quam, ut inquit Badius, interdum sub Candidi *nomine assumit, &c. contendit idem Badius, pastorale decorum sermonísque Bucolici tenuitatem hic magìs anxiè observatam, quàm in Marone. Qualitas carminis, hexametra Bucolica; stylus gracilis, Bucolicis congruens; personæ ferè argumenti nomen sortiuntur.*

BAPTISTÆ

BAPTISTÆ MANTUANI, CARMELITÆ THEOLOGI, ADOLESCENTIA, IN *decem Eclogas divisa.*

Ad PARID. CÆRESARIUM.

ECLOGA I.

De honesto amore, & felici ejus exitu, inscripta FAUSTUS.

IOANN. MURMELII argumentum.

Antiquos repeti vult Fortunatus amores.
Obsequitur Faustus, referens connubia læta.

COLLOCUTORES,
Fortunatus & Faustus.

F*Auste, precor, gelida quando pecus omne sub umbra*
Ruminat, antiquos paulùm recitemus amores:
Nè, si fortè super nos occupet, ulla ferarum,
Quæ modò per segetes tacitè insidiantur adultas,
Sæviat in pecudes. Melior vigilantia somno.

Fauste, precor, &c.] Hæc prima Ecloga *De honesto amore & felici ejus exitu* inscribitur, non sine ratione. Nam licèt nondum religionem professus, hæc veluti ingenii sui præludia composuerat, ad poësim haud dubiè natus autor, tamen quia nè tunc quidem quidquam inhonestum, aut concipere, aut edere voluisset, nunc cùm recognosceret, si offendisset, nimirum rejecisset. Proinde, nè si de amoribus titulum quispiam severus religiosus lectitans aufugeret, inscripsit de amore honesto, quo revera nihil est homine dignius. Hic autem amor honestus describitur, quia affectione matrimoniali initus. Additur autem, *& felici ejus exitu*, ut eos qui amare volent, ad honestum amorem invitet; quippe cujus felix est exitus. Nam de lubricis

lubricis & inhonestis fere dicitur à compatriota ejus, consimili opere, —*Et quisquis amores Aut metuit dulces, aut experietur amaros.* Personæ, ut in præambulis diximus, etiam hic ab officio & rebus denominantur Faustus, & Fortunatus. Nam utrúmque in bonum sonat ut, *Fortunate senex, &c.* Et, *O fortunatos nimiùm, bona si sua nôrint, Agricolas!* Et rursus, *O fortunati, quorum jam mœnia surgunt!* Præterea, *Fortunatus & ille, deos qui novit agrestes.* Faustus autem, si ad vocem alludere lubet, videtur quasi fautus, aut favore auctus, aut favore stans. Ordo, quem non ubique (quia opus non erit) repetemus, hic est: *ô Fauste, quando*] id est, quandoquidem, *omne pecus ruminat*] id est, remandit priùs in ventrem immissa, *sub umbra gelida*] id est, temperie frigida (Persius autem dicit, *Et patulâ pecus omne sub ulmo est*) *precor, recitemus amores antiquos*] id est, honestos, quales erant antiquis. Vnde Phavorinus apud Gel. lib. 1. cap. 10 ad juvenem nimis antiquè loquentem, *Sed antiquitatem tibi placere ais, quòd honesta, bona, sobria, & modesta sit. Vive ergò moribus præteritis, loquere verbis præsentibus.* Antiquum etiam solet accipi pro *charo*, quòd amici & vina, & cætera id genus, ut quæque vetustissima, ità charissima nobis esse soleant. Vnde Macrob. in. 1. Saturn. *Hinc est quòd mihi quoque institutione tuâ nihil antiquius æstimatur, &c.* Veruntamen hìc potiùs accepero pro *honestis & antiquis congruentibus.* Id autem epitheton decenter additur, quòd sine eo Servius velit amores lubricos dici. Nam qui honestatis & religionis est, numero unitatis efferri solet. Veruntamen amores etiam honestos dici testatur Cicero in. Offic. sic dicens, *Faciem honesti vides, quæ si oculis cerneretur, mirabiles amores (ut ait Plato) excitaret sapientiæ.* Recitemus ergò amores antiquos. Nè forte *sopor*] id est, profundus somnus, *nos occupet*] videlicet, oscitantes. *Vlla*] id est, quævis ferarum, quæ insidiantur modò tacitè per segetes *adultas*] id est, maturas, *sæviat in pecudes*] quod docet Maro in Culice. *Vigilantia, scilicet est, melior somno*] Generale Adagium quo sententiam confirmat.

Antiquus.

Sopor.

Adulta seges.

Faust.

Faust. *Hic locus, hæc eadem sub qua requiescimus arbor,*
Scit quibus ingemui curis, quibus ignibus arsi,
Ante duos, vel (ni memini malè) quatuor annos.
Sed tibi, quando vacat, quando est jucunda relatu,
Historiam, prima repetens ab origine, pandam:
Hic ego dum sequerer primis armenta sub annis,
Veste solo stratâ, sedi, jacuique supinus,
Cum gemitu & lacrymis mea tristia fata revolvens:
Nulla quies mihi dulcis erat, nullus labor, ægro
Pectore: sensus iners, & mens torpore sepulta,
Ut stomachus languentis erat, quem nulla ciborum
Blandimenta movent, quem nulla invitat orexis.
Carminis occiderat studium: Nam nulla sonabat
Fistula disparibus calamis; odiosus & arcus,
Funda odiosa, canes odiosi, odiosa volucrum
Præda; nucum calices cultro enucleare, molestum;
Texere fiscellam junco, vel vimine piscem
Fallere, scrutari nidos, certare palæstrâ,
Sortiri digitis, res injucunda, voluptas
Magna priùs, tanti dum mens erat inscia morbi,
Colligere agrestes uvas, & fraga perosus.

Hic locus] Sermo est, ut dixi, merè pastoralis, & itâ, aptus ac proprius. *Scit quibus ingemui curis*] Testimonio rem firmat, & ad tela Cupidinis alludit, qui alterâ manu tela, alterâ gestat flammas. Vnde Maro Mantuanus, *At regina gravi jamdudum saucia curâ, Vulnus alit venis, & cæco carpitur igni.* Nam vulnus telo fit; unde *saucia curis* dicta. Nam cura secundum Servium dicitur, quòd cor urat. Quocirca hîc bene dicit, *Ingemui*] id est, intus & in præcordiis, vel multùm ingemui curis; quia *Res est sollicití plena timoris amor.* *Quibus ignibus*] Quasi dicat, flagrantissimis, aut cæcis: ut ille, *Et cæco carpitur igni.* Ignis autem aliquando *amor* dicitur: ut, *Si quos aut Phyllidis ignes, Aut Alconis habes laudes.* Aliquando *amatus*: ut, *At mihi sese offert ultro meus ignis Amyntas.* *Vel, ni memini malè*] quod factum non censet, quia *meminerunt omnia amantes.* *Quando*] id est, quandoquidem. *Iucunda*

Cura. Ingemere. Ignis. Quando.

Iucunda relatu] id est, dum refertur, & recensetur, vel ut referatur. Est autem posterius supinum, quod eo modo cum nominibus adjectivis construi docet Valla. *Primâ repetens ab origine*] Maronianum est. *Sub primis annis*] quia primus furor amorum gravissimus est, cùm inexperta exerceat pectora. *Veste solo*] id est, per terram, *Stratâ*] id est, extensâ. Dicitur etiam solum sterni floribus. *Sedi*] id est, resedi defessus. *Dum sequerer*] id est, sequi deberem. *Iacúque supinus*] quod amantis est. *Sensus iners*] id est, sine arte & industriâ. *Mens torpore sepulta*] id est, hebetata torpore ex languore orto, *Vt stomachus languentis erat, Quem*] scilicet stomachum, *Nulla invitat orexis*] id est, nullus appetitus, aut nullus vomitus, sive ructatio. *Orexis* enim Græcum est, & idem est quod *appetitus*. Ex vomitu autem appetitus nascitur: unde etiam apud Plinium in Epistola pro *vomitu* accipitur. Errant autem qui Latinè *oris exitum* interpretantur. Nam *os oris* primam producit: hoc autem corripitur, ut hic, & à Iuvenal. Sat. 6. *Rabidam facturus orexim*: & Sat. 11. *Hinc surgit orexis, Hinc stomacho bilis*. *Carminis occiderat studium*] Commemorat ferè quæ pastorem oblectare solent, & primùm fistulam: de qua Æneid. 3. de Polyphemo loquens, ait Maro, *Solámenque mali de collo fistula pendet*. *Disparibus calamis*] Emphaticôs quidem dicit: nec etiam artificiosissima, ut est disparibus calamis compacta; ut in Bucol. Maro, *Est mihi disparibus septem compacta cicutis Fistula*. Et alibi, *Aut unquam tibi fistula cerâ Iuncta fuit?* Nam ut alibi dicit, *Pan primus calamos cerâ conjungere plures Instituit*. *Odiosus & arcus*] Plus est quàm si ejus studium occideret. Id autem pastorale studium est, &, ut illud, *& figere cervos*, etiam de venatu intelligi potest. *Funda odiosa*] quâ se pubes rustica ad futuram militiam exercere solebat. *Nucum calices*] id est, testas. *Enucleare*] id est, nucleis evacuare, & nucleos extrahere; sicut exossare. *Texere fiscellam*] id est, vas vimineum. Maro in Alexi; *Quin tu aliquid potiùs quorum nunc indiget usus, Viminibus mollíque paras intexere junco*. Et in fine Bucolicorum, *Dum sedet &*

Stratum. Iners. Orexis. Calices. Enucleare.

& gracili fiscellam texit bibisco. Est autem diminutivum à fiscina, de qua Georg. 1. *Nunc facili rubeâ texatur fiscina virgâ. Vel vimine*] id est, tenui perticâ, seu virgâ. *Scrutari nidos*] Maro; *Parta meæ Veneri sunt munera; námque notavi Ipse locum, aëriæ quo congessêre palumbes. Certare palæstrâ*] cursu & luctâ. *Sortiri digitis*] id est, micare, qui Italorum est ludus. Erigit autem micantium uterque quot vult digitos, & divinat quot sint ambobus erecti; & qui prior nuntiat, depositum sortitur. *Agrestes uvas, &c.*] labruscas, & fraga humi nascentia. Virgil. *Qui legitis flores, & humi nascentia fraga.* *Vimen.* *Sortiri digitis.*

Mærebam, ut pastu rediens Philomela, cibúmque
Ore ferens natis, vacuo sua pignora nido
Cùm sublata videt, rostro cadit esca remisso,
Cor stupet, & contra nidos super arboris altæ
Fronde sedet, plorans infelices hymenæos:
Seu veluti amisso partu formosa juvenca,
Quæ postquam latos altis mugitibus agros
Complevit, residens pallenti sola sub umbra,
Gramina non carpit, nec fluminis attrahit undam.
Sed quid circuitu pario tibi tædia longo?
Dum sequor ambages, & verba & tempora perdo:
Summa hæc, vitales auras invitus agebam.
Quòd si fortè volens cognoscere singula, dicas,
Fauste, quis in Syrtes Auster te impegerat istas?
Me mea (verum etenim tibi, Fortunate, fatebor)
Me mea Galla suo sic circumvenerat ore,
Ut captam pedicis circundat aranea muscam.
Namque erat ore rubens, & pleno turgida vultu;
Et quamvìs oculo penè esset inutilis uno,
Cùm tamen illius faciem mirabar, & annos,
Dicebam Triviæ formam nihil esse Dianæ.

Mærebam, &c.] Similitudinem affert, quâ res sit clarior, sed rustico non impertinentem. *Pastu*] nomen est, ut sit è pastu seu pasturâ: Nam posteriora supina non ponunt periti cum verbis de loco, quod tamen imperitorum præcipit manus. *Ore ferens.*] Virg. de apibus. *Pastu.*

Ore ferunt dulcem natis immitibus escam.

Philomela] dicitur luscinia; ea autem querula fingitur propter amissam linguam, ut in Buc. Virg. dici solet, *Quas illi Philomela dapes.* Legunt autem alii Philomella, non simplici l, quia melos primam corripit; ut sit amatrix dulcis cantûs. Nihil enim artificiosius canit, ut autor est Plinius, dicens, *Est lusciniis diebus atq; noctibus continuis quindecim cantus, densante se frondium germine. Mira profectò res est quòd tanta vox in tantulo corpusculo sit, tam pertinax spiritus; & musicæ perfectæ modulatus sonus. Certant inter se, & victa morte quiescit, prius vitâ, quàm cantu deficiens. Audit disciplinam attentè & corrigit: propter hæc paria illis, ac servis pretia erant. In ore Stesichori poëtæ adhuc infantis cecinit &c.* Alii verò Philomena per n legunt.

Rostrum. *Rostro remisso*] id est, non ampliùs escam tenente. Negant autem rostrum dici nisi sit incurvum. *Super arboris altæ fronde*] antiquè, ut Maro, *Fronde super viridi, & gemina super arbore sidunt.* Nam nunc, *super frondem,* dicimus. Volunt præterea, *super* dici, ubi res

Super. Supra. contingitur; *supra*, ubi distantia est. *Plorans*] id est,

Hymenæus. conquerens. *Hymenæos*] id est, nuptias, in quibus Hymenæus à Græcis invocari solet, ut Thalassio à Latinis; quod in Epithalamiis, id est, carminibus nuptialibus, videre est: ut autem docent Donatus & Servius, Hymenæum quidem Liberi & Veneris filium dicunt esse, qui primus certas nuptias instituerit, ideóque per laudem cantari in virginalibus nuptiis ob hujusmodi meritum. Alii virum fortem Atticum, qui raptas prædonibus virgines, oppressis latronibus, patriæ restituerit. Hinc etiam, inquit Servius, apud Romanos Thalassio invocatur. Cùm enim in raptu Sabinarum plebeius quidam raptam pulcherrimam duceret, ne ei auferretur ab aliis, Thalassionis cujusdam nobilis esse simulavit, cujus nomine fuit puellæ tuta virginitas. De qua re Liv. lib. I. decadis primæ est autor. Plura tamen, & quædam his diversa, apud Plutarchum legas: Alii, inquit

Hymen. Donatus, quòd Hymen dicatur membrana quædam, quâ est munita virginitas, quæ primo disrumpitur coitu, Hymenæum

-menæum dictum putant. Alii hymnum vocari virginali-
um nuptiarum. Ergò sic accipe Hymenæum in nuptiis,
quemadmodum in funere vel in sacris hymnum. Ter. in
Adelph. *Verùm hæc mihi mora est, tibicina, & hymenæum*
qui cantent. Hæc ille. Hîc autem accipitur pro conjun-
ctione quasi nuptiali. *Seu veluti*] alia similitudo rusticis
congrua. *Gramina non carpit*] Sic Maro, *Ulla neq; amnem*
Libavit quadrupes, nec graminis attigit herbam. *Dum sequor*
ambages] id est, dubios & longos verborum circuitus & Ambages.
involucra: ab *ambigo*, quod est *circumago.* Maro, *Non*
hic te carmine ficto, Sive per ambages, aut longa exorsa
tenebo. *Vitales auras*] sic Æneid. 1. *Si vescitur aura*
Ætheria, nec adhuc crudelibus occubat umbris. *Quis*
auster?] quivis ventus importunus. Maro, *dare classibus* Auster.
austros. Est autem meridionalis, tepore corrumpens: unde
amoribus quadrat. Maro, *Eheu! quid volui misero mihi?*
perditus austrum Floribus, & liquidis immisi fontibus apros.
Corrumpentem opsonia, docet Iuvenalis. *Et properat,*
velut urgeat auster. *Syrtes*] sunt loca arenosa, habentia Syrtes.
vada brevia; in quæ si inciderint naves, evelli nequeunt:
de quibus Maro Æneïd. 1. *In brevia & Syrtes urget.*
Sunt autem in Getulia. Æneïd. 6. *Hunc ego Getulis age-*
rem si Syrtibus exul. Hinc metaphoricôs aut allegoricôs
pro inextricabilibus amorum nexibus. Nam qui amant
quod obtinere nequeunt, lupum auribus tenent; cùm ne-
que tenere, neque dimittere compotes sint. *Impegerat*]
ab impingo, nam pango etiam pegi facit. *Istas*] tuas, & Iste.
viles. Pertinet enim iste ad secundam personam, & ad
contemptum. Maro, *Aut quid petis istis?* *Me mea Galla*]
in Iuvenale etiam tenuis clientis uxor. *Galla mea est,* in-
quit; *Profer Galla caput, &c.* *Suo ore*] formositate oris. *Pe-*
dicis] laqueis & vinculis pedum, sicut manicæ sunt ma- Pedica.
nuum vincula. Geogic. 1. *Tum gruibus pedicas, & retia*
ponere cervis: Auritosque sequi lepores, tum figere damas.
Et Æneïd. 2. *manicas, atq; arcta levari Vincla jubet Priamus.*
Est etiam manica, manuum & brachiorum tegumentum.
Idem, *Et tunicæ manicas, & habent redimicula mitræ.*
Et pleno turgida vultu] Ter. *succi plena,* sed id urbanius: Turgidum
Nam

Nam turgida, id est, inflata non suo pingui, non nisi rusticis placet; ut & *lusca*] id est, altero oculo capta. Sed dicit *penè*, ut non merè luscam, sed pætam, id est, tremulis oculis putes. Nam & Venus pæta dicitur. *Dianæ Triviæ*] id est, tres vias habentis: in cœlo, ubi Luna dicitur; in sylvis, ubi Diana venatrix; & apud inferos, ubi Proserpina. Quod fingitur, quia Lunæ lumen nunc superis, nunc inferis, nunc nobis conspicitur. Legi posset *Dicebam*] id est, judicabam in animo meo, *nihil esse*] videlicet ad hanc nostram.

Luscus. *Trivia.*

For. *Ludit amor sensus, oculos præstringit, & aufert*
Libertatem animi, & mirâ nos fascinat arte.
Credo, aliquis dæmon subiens præcordia flammam
Concitet, & raptam tollat de cardine mentem.
Nec Deus (ut perhibent) amor est; sed amaror, & error.

Ludit amor sensus] Interloquitur Fortunatus, nè durior sit perpetuus tenor unius. *Ludit*] id est, eludit. *Oculos præstringit*] Vnde præstigiæ & præstigiatores, qui Mercurium principem habent. *Fascinat*] id est, illigat, quasi fasce, quodam incantamento. Maro; *Nescio quis teneros oculus mihi fascinat agnos. Aliquis dæmon*] id est, vafer spititus. *Præcordia*] id est, membranulas cor cingentes, in quibus sunt affectiones, seu passiones animorum. *Concitet*] à concito frequentativo, id est, provocet aut commoveat. *De cardine*] de stabilitate & firmitudine sua. *Nec Deus*] Maro; *Nunc scio quid sit Amor, duris in cautibus illum Ismarus, aut Rhodope, aut extremi Garamantes: Nec nostri generis puerum, nec sanguinis edunt. Amaror*] id est, amarities, amaritas, seu amaritudo: ab amaro dicitur.

Fascinare. *Præcordia.* *Concitare.* *Cardo.* *Amaror.*

Faust. *Adde, quòd optatis nec spes erat ulla potiri,*
Quamvis illa meo miserata faveret amori,
Monstrarétque suos oculis ac nutibus ignes.
Nam quocunquè isset, semper comes aspera, semper
Nupta sequebatur soror, & durissima mater,
Sicque repugnabant votis contraria vota,
Non secùs ac muri catus: ille invadere pernam
Nititur, hic rimas oculis observat acutis.

Adde,

Adde,&c.] Docet quomodo in Syrtes incidisse probetur. *Non secùs*] id est, non aliter. *Ac*] id est, quàm, scilicet repugnat. *Catus*] id est, felis, animal revera *cautum*, id est, vafrum & callidum : & corripit catus primam, unde per t simplex scribitur. Horatius 1. carminum, *Voce formâsti catus & decore.* Veruntamen multi, quando accipitur pro animali, per tt duplex scribendum putant. *Perna*] à pede dicitur secundum Varronem, quasi sit pes porcinus cum carne: præcipuè priores pernas vocant, posteriores verò petasones. *Rimas*] id est, fissuras, è quibus mus exiliat. *Catus.* *Perna.* *Petaso.*

For. *Qui satur est, pleno laudat jejunia ventre:*
Et quem nulla premit sitis, est sitientibus asper.

Iterum interloquitur Fortunatus, cujus dictum si ad durissimam matrem respicit, sensus est, matrem jam saturatam amoribus, non ignoscere filiæ amare incipienti: Si ad catum, illum invidere muri, aut sorici famelico, cùm satur sit; quia tunc præcipuè venatui intendit, cùm contrà faciat canis.

Faust. *Tempus erat curvâ segetes incidere falce,*
Et latè albebant flaventibus hordea culmis.
Affuit (ut mos est) natis comitata duabus,
Collectura parens, quæ præterit hordea messor.
Ignorabat enim vel dissimulabat amorem.
Dissimulâsse puto, quoniam data munera natæ
Noverat, exiguum leporem geminásque palumbes.

For. *Pauperies inimica bonis est moribus, omne*
Labitur in vitium, culpæ scelerúmque ministra est.

Faust. *Farra legens ibat mea per vestigia virgo,*
Nuda pedem, discincta sinum, spoliata lacertos,
Ut decet æstatem, quæ solibus ardet iniquis:
Tecta caput fronde intortâ; quia sole perusta
Fusca fit, & voto facies non servit amantûm.
Jam tergo vicina meo laterique propinqua,
Sponte meâ delapsa manu frumenta legebat.
Nec celare suas, nec vincere fœmina curas,

Nec differre potest; tantum levitatis in illa est.
Fot. *Quisquis amat, levis est; nec fœmina sola, sed ipsi*
Quos sapere, & præstare aliis mortalibus aiunt;
Quos operit latus fulgenti murice clavus;
Quos vidi elatos regali incedere passu.
Tu quoque sic affectus eras, dementior illâ,
Forsitan & levior: virgo data farra legebat,
At tu farra dabas; dic, quæ dementia major?
Perge, opus est verbis aliquando arcere soporem.

Tempus erat curvâ segetes incidere] Græcè & duriter, ut rustico competit. Nam Latinè dicas, tempus incidendi, autoribus Servio & Vallâ. Virgilius tamen Æneïd. 2. dixit, *Sed si tantus amor casus cognoscere nostros. Collectura parens*] Hic locus videtur sumptus ex Ruth. *Pauperies inimica bonis est moribus*] itâ rusticis visum est, quibus nondum intellecta deorum munera, aut quia indigentem difficile est bene operari, aut revera, quia per paupertatem coguntur mulierculæ munera accipere, quæ divitibus essent respuenda. *Omne labitur in vitium*] Sic Comicus, *Inopiâ, & cognatorum negligentiâ coacta.* Et pòst. *Ità ut ingenium est omnium hominum proclive à labore ad libidinem.* Est quidem hæc sententia rustico digna. Nam neque paupertas vitium est, neque in vitium impellit, si eam ferre noverimus: quin munus deorum à Lucano rectè dicitur, sed nondum intellectum. Verùm quia proclives sumus ad libidinem, nostro, non paupertatis vitio sæpe peccamus: unde Pro. 30. *Aut egestate compulsus furer, & perjurem nomen Domini.* Et tamen idem dixit, *Paupertas & honestas à Deo sunt.* Dicimus ergò paupertatem in spiritu, sanctam, sed difficilem ejus usum. *Pauperies.* Pauperies propriè accipitur pro damno, ut si quadrupedis jactura pauperiem fecisse dicatur. *Nuda pedem*] Græcæ & poëticæ locutiones sunt. Maro Æneïd. 1. *Nuda genu nodóque sinus collecta fluentes:* sunt autem oratoribus vitandæ. *Sponte meâ*] Sic & Booz ipsi Ruth fieri præcipit. *Clavus*] Vestis est Senatorum Romanorum. *Murex*] conchylii genus est, è cujus sanguine fit purpureus color. *Dic, quæ dementia*] in prosâ potiùs dixero, utra vel utrius.

Faust.

Faust. *Continuò aspiciens ægrè tulit aspera mater,*
Et clamans, Quò dixit, abis? cur deseris agmen?
Galla veni: námque hic alnos prope mitior umbra,
Hîc tremulas inter frondes immurmurat aura.
O invisa meis vox auribus! Ite, precabar,
Ite (malùm) venti celeres, dispergite vocem.
Si quis pastor oves ad pinguia pascua ducat,
Et vetet adductas præsens decerpere gramen;
Vel si jam pastas potum compescat ad amnem,
Et sitibundo ori salientem deneget undam:
Nónne importunus, naturæ inimicus, & excors?
Illa mihi vox visa Iovis violentior irâ,
Cùm tonat, & pluvius terris irascitur aer.
Non potui, & volui frontem non flectere: virgo
Demissi in cilium de subvelaminis ora
Me aspiciens, motis blandè subrisit ocellis.
Id cernens iterum, natam vocat improba mater:
Galla operi magìs intendens, audire recusat;
Ut pede, sic animo sequitur. Tum providus ipse
(Namque dolos inspirat amor, fraudésq; ministrat)
Nunc cantu, nunc sollicitans clamore metentes,
Velamenta dabam sceleri; quò credere possent
Et soror & mater, non audivisse puellam.
Falce repellebam sentes, nè crura sequentis
Lævia, nè teneras ausint offendere plantas.
Fort. *Quisquis amat, servit, sequitur captivus amantem,*
Fert demitâ cervice jugum, fert verbera tergo
Dulcia, fert stimulos, trahit & bovis instar aratrum.

Continuò aspiciens, &c.] Recitat argumentum amorum suorum. *Si quis pastor*] indicat similitudine, quàm incommoda fuerat matris reclamatio. Nam sicut pastor ovibus esset importunus, si eas à præsentibus herbis, aut fluminibus, cùm famerent, aut sitirent, arceat; quæ Tantali pœna dicitur; ità importuna visa est mater, quæ præsentiâ puellæ vetabat frui. *Iovis violentior irâ*] Amatoriè dictum. *Audire recusat*] id est, hîc ut videtur, dissimulat. *Velamenta dabam sceleri*] Id est, fraudi, quæ

non semper scelerata est. Sed est in puella non audiente monitis maternis. *Sentes*] id est, spinas & vepres. *Crura sequentis*] scilicet virginis. *Lævia*] non aspera, nec pilosa. *Teneras plantas*] Maro, *Ah! tibi nè teneras glacies secet aspera plantas.* *Quisquis amat, servit*] ideo Ovidius, *Dum licet, injusto subtrahe collo jugo.* *Fert*] id est, patitur verbera. Satyricus, *Soleâ puer objurgabere rubrâ.* *Bovis instar*] id est, in statum, & in morem; quod Valla non approbat: vult enim *instar*, ad æquiparationem, non ad similitudinem pertinere.

Faust. *Tu quoque, ut hic video, non es ignarus amorum.*
Fort. *Id commune malum: semel insanivimus omnes.*
Faust. *Hoc animi tam triste bonum, tam dulce venenum*
Quotidie crudele magis crescebat in horas,
Ut calor, in nonam dum lux attollitur horam.
Pallebam attonito similis, lymphaticus, amens,
Immemor, insomnis; nec erat res ardua morbi
Nosse genus: frons est animi mutabilis index.
Ut pater advertit, mitem se præbuit ultra
Consuetum, quòd & ipse suos expertus, amorum
Sciret onus; blandóque loquens humaniter ore,
Dic, inquit, dic, Fauste, Quid hoc, quod pectore volvis?
Infelix puer, hæc facies testatur amorem.
Dic mihi, nè pudeat curas aperire parenti.
Fort. *Sit licèt in natos facies austera parentum,*
Æqua tamen semper mens est, & amica voluntas.
Faust. *Ut facilem pater affectum præ se tulit, ultro*
Rem confessus, opem petii. Promisit, & antè
Quàm brumale gelu borealibus arva pruinis
Spargeret, agnati unanimes cum patre puellam
Despondêre mihi: nec adhuc sine testibus illi
Congrediebar, eram medio sitibundus in amne
Tantalus. O quoties, misso cum bobus aratro,
Ut vacuis aliquando esset sola ædibus, ibam!

Tu quoque] Æneas Sylvius, qui & Papa Pius, asserit neminem ad trigesimum pervenire ætatis annum, qui non senserit aliquando amoris ignem. Vnde proverbialiter dicitu

citur hic, *Semel insanivimus omnes.* Quod Maro in Georgic. lib. 4. sic dicit, *Omne adeo genus in terris hominúmque ferarúmque, Et genus æquoreum, pecudes, pictæq; volucres, In furias ignémque ruunt: amor omnibus idem, &c. Hîc*] id est, ex his à te dictis. *Lymphaticus*] id est, furore percitus, ut hi qui lymphas, id est, nymphas se vidisse in aquis credunt. Errant autem, qui vinum lymphaticum dicunt pro diluto. *Amens*] id est, sine mente. Terent. *Nam hæc inceptio non amantium, sed amentium est. Frons est animi mutabilis index*] Proverbiale. Sed quia cœperunt homines dissimulare, dicit Iuven. *Fronti nulla fides.* Ea dicata fertur verecundiæ atq; pudori. *Frons index*] Sunt ergò index & similia, communia. Cic. *Hanc vocem stultitiæ indicem. Vt pater advertit*] .i. rescivit, agnovit, annotavit animadvertendo. *Mitem se præbuit*] talem præstandum docet Mitio Terent. in Adel. *Vltra consuetum*] .i. præter cousuetudinem; quia solent patres esse severi in mores filiorum: unde Menedemus Terent. in Heaut. *Cœpi non humaniter, neque ut decuit, animum ægrotum adolescentuli tractare; sed vi, & viâ pervulgatâ patrum, quotidie accusabam, &c.* Causam autem quare pater mitior fuit, addit, *quòd & ipse suos expertus, &c.*] Vnde & divum Petrum labi contigit, ut sciret ignoscere. *Dic mihi, nè pudeat*] ex loco Terent. *Sit licèt in natos, &c.* confirmat, ut vero simile sit quod ille dixerat. *Agnati*] id est, affine. *Despondêre*] id est, desponderunt mihi puellam. *Nec adbuc sine testibus*] id est, arbitris, & præsentibus. *Illi*] id est, cum illa. *Congrediebar*] id est, licèt mihi esset desponsata, tamen non licebat convenire eam, nec cum eâ loqui, cùm sola esset: quo custoditam ejus attestatur pudicitiam. Est autem locutio Virgiliana. Nam Virgilius verba ad certamen pertinentia, cum dativo construit, quæ alii cum ablativo, mediante cum, ut, *placidóne etiam pugnabis amori?* id est, cum amore. *Certa tibi*] id est, tecum. *Infœlix puer, atque impar congressus Achilli*] id est, cum Achille. *Eram medio sitibundus in amne Tantalus*] id est, Tantali similis, de quo Horat. primo Sermonum, *Tantalus à labris sitiens fugientia captat Flumina.* Quia enim

Lymphaticus.

Amens.

Tantalus.

deorum secreta revelavit, aut quia Pelopem filium diis epulandum apposuit, hâc pœnâ apud inferos damnatus dicitur, ut mento tenus, imò labiorum tenus habeat dulcissima flumina, quibus dum sitim restingure conatur, delabuntur: & naso tenus fragrantia poma, itidem, dum apprehendere conatur, subterfugientia. Signantur autem avari, ut autor est Horatius, subdens ibidem: *Quid rides? mutato nomine, de te Fabula narratur; congestis undique saccis Indormis inbians, & tanquam parcere sacris Cogeris, aut pictis tanquam gaudere tabellis. Ut ædibus*] id est, domibus privatis, scilicet paternis. *Vacuis*] scilicet patre, matre, sorore, & reliquis familiaribus. *Esset sola*] scilicet domi. *Ibam*] scilicet, ad eam.

Omnia causabar, stivam, dentale jugúmque,
Lora jugi, rullam; deerant quæcunque, petebam
E soceri lare; sola tamen deerat mihi virgo,
Non deeram mihi; piscator, venator, & auceps
Factus eram, & solers, studia intermissa resumpsi.
Quicquid erat prædæ, quicquid fortuna tulisset,
Ad soceros ibat, gener officiosus habebar.
Nocte semel mediâ subeuntem limina furtim,
(Sic etenim pactus fueram cum virgine) furem
Esse rati invasêre canes: ego protenus altam
Transiliens sepem, vix ora latrantia fugi.
His tandem studiis hyemem transegimus illam.
Ver rediit, jam sylva viret, jam vinea frondet,
Jam spicata Ceres, jam cogitat hordea messor,
Splendidulis jam nocte volant lampyrides alis:
Ecce dies genialis adest, mihi ducitur uxor.
Sed quid opus multis? nox expectata duobus
Venit, & in portum vento ratis acta secundo est.
Tum bove mactato, geminâ convivia luce
Sub patula instructis celebravimus arbore mensis;
Adfuit Oenophilus, multóque solutus Iaccho,
Tempestiva dedit toto spectacula vico.
Et cum multifori Tonius [cui tib a buxo,
Tandem post epulas & pocula, multicolorem

Ventriculum sumpsit, buccasque inflare rubentes
Incipiens, oculos aperit, ciliisque levatis,
Multotiésq; altis flatu à pulmonibus hausto,
Utrem implet, cubito vocem dat tibia presso.
Nunc huc, nunc illùc digito saliente, vocavit
Pinguibus à mensis juvenes ad compita cantu
Saltidico, dulcique diem certamine clausit.
Et jam tres hyemes abière, & proximat æstas
Quarta: dies rapidis, siqua est bona, præterit horis:
Siqua placent, abeunt; inimica tenaciùs hærent.
Fort. *Fauste viden'? vicina pecus vineta subintrat.*
Jam, nè fortè gravi mulctâ taxemur, eundum est.

Omnia causabar] Pergit quò ecceperet, docens Faustum amorum suorum exitum, optatis videlicet nuptiis. *Omnia causabar*] scilicet excusabam, seu accusabam, & in excusationem intermissæ operæ adducebam; ut in Mœri *Causando nostros in longum ducis amores.* *Stivam*] id est, manicam aratri, quâ regitur. *Dentale*] id est, lignum ad quod inducitur vomer, ut dicit Servius, ad illud 2. Georg. *Duplici aptantur dentalia dorso.* *Rullam*] id est, partem, à ruendo dictam. *E lare*] id est, domo. *Soceri*] scilicet futuri, quia desponsatione factâ. *Non deeram mihi*] id est, officio meo, aut utilitati meæ. *Studia intermissa*] scilicet tempore languoris, ut priùs dixit. *Gener*] est conjux filiæ, & dicitur ad socerum & socrum correlativè. *Iam Ceres*] id est, seges, aut frumentum. *Spicata*] id est, spicas habens. *Lampyrides*] sunt papiliones quidam, qui Nitedulæ & Cicindelæ dicuntur, de quibus Sipontinus sic; *Cicindela à Græcis Lampyris dicta; quidam Noctilucam, quòd noctu luceat, Nitedulámque vocant.* Non ante matura pabula, aut post desecta conspicitur, nunc pennarum hiatu refulgens, nunc compressu obumbrata. Hujus animalis stellantes volatus maturitatis hordei signum rusticis præbent, mirâ benignitate naturæ. Ab hac lychnus pensilis, quem vulgò lampadem vocant, Cicindela appellatur, quæ nocte totâ servatur accensa, & Lampyridis instar lucet. Mart de Cicindela, *Ancillam tibi sors dedit lucernæ, Totas quæ simul exigat tenebras.* Seri-

Causari. *Stiva.* *Dentale.* *Rulla.* *Gener.* *Ceres.* *Spicatus.* *Lampyris.*

bitur autem Græcè λαμπουρὶς, ἴδιος. sed pro υ, etiam y scribi à nobis solet. Quia ergò hordei maturitatem denotant, bene dicit, *jam cogitat hordea messor* : *Splendidulis,&c. Dies genialis*] id est, in quo gignendis liberis in geniali toro opera detur. *Ratis acta*] id est, res de qua parùm sperabatur, optatum sortita est exitum. *Geminâ luce*] solis, & tædarum. *Sub patula*] id est, semper patente. *Oenophilus*] id est, vini amator. Oenophorum autem vas magnum, in quo vinum affertur. Iuvenal. *Totum œnophorum sitiens.* Οἶνος Græcè dicitur vinum. *Iaccho*] id est, Baccho; hoc est, vino solutus; solvit enim curas : undè Lyæus à λύω, id est, solvo, dicitur Liber pater. *Tonius*] à tonando dictus, cantor. *Cui tibia buxo*] Ex buxo enim ferè fiunt nunc fistulæ, olim ex tibiis gruum ; unde & tibiæ dictæ. *Multicolorem ventriculum*] id est, folliculum, quem inflare solent, variis panniculis tectum : vulgò musam cornutam vocant, eo quòd obcurvam fistulam annexam habet. *Buccas rubentes*] ex vino. *Multoties*] satis humile adverbium, quo idonei abstinere dicuntur. *Vtrem*] id est, saccum illum ex corio. *Pinguibus à mensis juvenis ad compita*] id est, loca, quæ plures petere solent, in quibus rustici choreas & cæteros ludos exercent. *Cantu saltidico*] id est, saltandi formam dictante. *Et proximat*] id est, proximè appropinquat, aut instat. *Æstas quarta*] quia æstatem pro messe dixerat. *Dies rapidis,&c. Si qua*] id est, aliqua, *dies*] .i. tempestas, *est bona*] id est, læta, prospera; *præterit horis rapidis*] id est, velociter transeuntibus : id enim videtur lætis. *Inimica tenaciùs hærent.*] Generalis sententia, quâ finem facit : plura tamen videtur dicturus, sed à Fortunato ad coërtionem pecoris avocatur. *Viden'*] id est, vidésne ? *Pecus vicina subintrat vineta*] id est, loca vitibus consita vicina. *Eundum est*] id est, ire nos oportet ad custodiam pecoris. *Nè taxemur*] id est, damnemur, *gravi mulctâ*] id est, pœnâ pro delicto dandâ.

Patulas. *Oenophilus.* *Oenophorum* *Lyæus.* *Tonius.* *Ventriculus.* *Proximare.* *Vineta.*

De insania amoris, inscripta FORTVNATVS.

IOANN. MURMELII argumentum.

Quæ Padus exundans tulerit dispendia primùm:
Insanum memorat mox Fortunatus Amyntam.

Faustus, & Fortunatus.

CVr tam serus ades? quid te (jam septima lux est)
Detinuit? gregibúsne nocent hæc pascua vestris?
Fort. *Fauste, Padus nostros qui præterlabitur agros*
Creverat, & tumidis ripas æquaverat undis.
Nos, curâ gregis obmissâ, privata coëgit
Publicáque utilitas, ripam munire diurnis
Nocturnísque operis, fluviúmque arcere furentem.
Faust. *Fert Padus exundans mala sæpius omina, noster*
Tityrus est autor, qui pascua dixit, & arva.
Fort. *Forsitan id verum, quando extra tempora, & ultra*
Mensuram atque modum subito concreverit æstu:
Nunc autem id poscit tempus: nam liquitur altis
Nix hyberna jugis, implent cava flumina montes:
Se exonerant, fluviósque onerant: sic flumina rursum
Se exonerant pelagúsq; onerant: hominum quoq; mos est,
Quæ nos cunq; premunt, alieno imponere tergo.

Cur tam serus ades?] In hac ecloga damnabitur amoris insania, quâ Amyntam pastorem deperiisse memorabit Fortunatus. Non enim nomini congruet, ut Fortunatus amores experiretur amaros. Amyntas à Marone inducitur pastor æmulus, unde dicit, *invidit stultus Amyntas*. Amynticus autem dicitur vindicativus. Talis autem proximus est ad furorem & insaniam, cùm cœptis desistere cogitur. Vtrumque deduci videtur ab ἀμύνομαι, quod est ulciscor, punio, repugno. Principium collocutionis est de inundatione Padi, quam Faustus accusat, quò minùs affuerit illis diebus cum pecore. *Cur tam serus*] id est, tardus; sed utrumque sic accipio, ut ad tempus referatur. Virgilius, *Tardi venêre subulci*] Nam lentus, piger, oscitans, etiam manè venire possit; serus autem vespere duntaxat, etiamsi celer & præceps.

Amynticus.

Serus.

præceps. *Jamseptima lux*] septimus dies. Prima tamen lux, & primus dies, differunt, autore Vallâ. Nam primâ luce facio quod in primâ parte diei: primo die, quod toto ipso die qui primus est. *Gregibúsne nocent*] Quasi dicat minimè, cùm ager Mantuanus sit optimus. Vnde Maro, *Et qualem infœlix amisit Mantua campum.* *Padus*] fluvius est maximus Italiæ, in quem juxta Mantuam influit Mincius, unde de utroque dicit Maro in Tityro, *Hic inter flumina nota, Et fontes sacros frigus captabis opacum.* *Nostros ergò agros*] id est, Mantuanos, *Nos, curâ gregis obmissâ*] aut omissâ vulgatiús. Horatium secuti, deposito b, dicimus omissa & omisi, primâ brevi. *Nocturnísque operis*] id est, operationibus aut operariis: nam utrúmque significat hæc opera. *Fert Padus exundans mala sæpius omnia*] id est, portenta, aut indicia futuræ calamitatis. *Noster*] id est, nostras, aut compatriota noster. *Tityrus*] id est, Maro, qui in primo Bucolicorum per Tityrum intelligitur. *Est autor*] in fine primi Georgicorum, post cædem Cæsaris, quam tot mala secuta sunt, Quia *Fluviorum Rex Eridanus, campósque per omnes, Cum stabulis armenta tulit.* Idem enim est Padus, & Eridanus, ab Eridano, seu Phaëthonte, filio Solis, qui in eo submersus dicitur, denominatus. Idem dicit Horat. 1. Carmin. de Tiberi. *Vidimus flavum Tiberim, retortis Littore Hetrusco violenter undis, Ire dejectum monumenta regis, Templáque Vestæ.* *Qui pascua dixit, & arva*] id est, Bucolica, & Georgica. Prudenter Æneïda tacet, ut cujus lectio ad rusticum non spectat. Horatius autem in sermonibus reticet, quia tunc nondum erat emissa. *Forsitan*] Bene forsitan, nè portentis fidem priscorum adhibere censeatur: quæ verò intempestivè fiunt, nihil portendere videntur præter se. *Nam liquitur*] id est, liquescit & defluit. Virgil. Georgicorum primo, *Vere novo gelidus canis cùm montibus humor Liquitur.* *Montes*] Nominativus est, quia montes implent cava flumina, id est, alveos fluminum. *Se exonerant*] videlicet montes, & onerant flumina; flumina rursus onus suum in mare demittunt: nam *Omnia flumina intrant mare, & mare non redundat.* Vnde rusticè dixit,

Padus. Opera. Omnia. Noster. Tityrus. Liquitur.

Pelagúsq;

Pelagúsque onerant. Quæ nos cunque] Tmesis, id est, incisio, pro *quæcunque nos*. Dicitur autem Tmesis non Temesis. *Alieno imponere tergo*] unde de Pharisæis Salvator, Matth. 23. *Alligant autem onera gravia & importabilia, & imponunt in humeros hominum; digito autem suo nolunt ea movere.*

Fort. *Sed jam contractum revocat suus alveus amnem.*
Faust. *Decrescente Pado (dictu mirabile) noster,*
Fortunate, lacus majoribus æstuat undis.
Vrbs natat, obscuræ fiunt cellaria fossæ.
Lintre cados adeunt, labens ad vina minister
Ridet, & ex imis fertur gravis obba lacunis.
Mula, licèt nati fuerint melioribus horis,
Multa & magna ferunt aliquando incommoda cives.
Fort. *Commoditas omnis sua fert incommoda secum:*
Et sorti appendix est illætabilis omni.
Faust. *Hactenus Eridanus: nostros repetamus amores;*
Quandoquidem nunc alma Venus movet omnia, cœlum
Luce tepet nitidâ, tellus viret, arva volucres
Cantibus exhilarant vernis, nunc omnia fœtant.
Fort. *Tu tua lusisti, sed nos aliena sequamur.*
Namque tibi noti referam pastoris amores,
Vt doceam Veneris nihil esse potentius igne.
Pauper & infesto sub sydere natus Amyntas,
Sex vitulos totidémque pares ætate juvencas,
Armentíque patrem ducens in pascua taurum,
Venerat ad Coitum, nitidis ubi Mineius undis
Alluit herbosos fugiens perniciter agros.
Arx nova propter aquas pinnatis ardua muris
Est Coitus, campo moles fundata palustri.
Hîc igitur recubans, vitrei prope fluminis undam,
Vitis ubi amplectens longis dumeta lacertis,
In vada curvatâ ripæ supereminet umbrâ,
Piscibus insidias tendebat arundine, & hamo.
Messis erat, solis rapidi violentia adustos
Prosciderat campos: finem Philomela canendi
Fecerat; & neque lux, passim morientibus herbis,
Pascere oves poterat, neque nox humore cicadas.

Dúmque

Dúmque incumbit aquis, studióque intendit inani,
Taurus (ut auditum est) primùm vexatus ab œstro,
Mox canibus, demum furaci à milite, sylvis
Abditus, ex toto confestim evanuit agro.

Sed jam contractum] Non interrogativè, sed indicativè legatur. *Suus alveus*] id est, proprius, aut debitus: aut hypallage, id est, suum amnem. *Mirabile dictu*] id est, ut dicatur, vel dum dicatur. *Noster lacus*] vicinus urbi nostræ Mantuæ, scilicet Benacus; Mincius enim ex Benaco fluit. *Lintre*] id est, scaphâ, aut aliâ naviculâ. *Gravis obba*] id est, lagena: Persius sessilem vocat, eo quòd lato fundo quasi sedeat, dicens Satyr. *Exhalat vapidâ læsum pice sessilis obba. Melioribus horis*] unde Iuven. *Dictat enim quæ Sydera te excipiant, modò primos incipientem Edere vagitus, & adhuc, & adhuc à matre rubentem.* Sed id Ethnicis quàm Christianis consonantius. Verùm si non trahimur, aut compellimur inviti; ducimur tamen zelo, & invitamur. *Appendix illætabilis*] qua in hoc mundo non solida, nec plena gaudia, quæ nihil habeant amaroris. Nam extremum gaudii luctus occupat. *Appendix* dicitur quod appenditur. *Illætabilis*] De qua non est lætandum. Sic Æneïd. 4. *Hinc Drepani me portus & illætabilis ora.* Multa sunt proverbialiter dicta, notatúque digna. Boëtius dicit se didicisse, in foribus Iovis esse duo dolia, alterum boni, alterum mali; neminémque nasci qui non aliquando ex utroque bibat. *Hactenus Eridanus*] scilicet dictus est, id est, inundatio Padi. *Nostros repetamus amores, Quandoquidem nunc*] scilicet in vere, præcipuè dum nix liquitur. Tunc enim Veneri potissima datur opera: unde Vernæ dicti quòd ferè verno tempore gignuntur. *Alma*] quia diva creatrix, ab alendo dicta. Nam propagatione conservat genus nostrum. *Arva volucres*] Maro, *Hinc volucrum concentus in arvis. Exhilarant*] Ἱλαρὸς Græcè, unde hilarem Terent. dixit: facit hilaro verbum, quod est, hilarem & lætum facio. *Nunc omnia fœtant*] id est, fœtus producunt. *Tu tua lusisti*] i. tuos amores feliciter cecinisti. Est enim ludere, res non graves canere. Vnde Virg. in Bucol. *Et ipsum Ludere quæ vellem calamo permisit agresti.* Et Ovid. *Ille ego qui fueram*

[Margin notes: Linter. Obba. Appendix. Illætabilis. Verna. Alma. Hilarare. Fœtare. Ludere.]

-tam tenerorum lusor amorum, Ingenio perii Naso poëta meo Ità Maro in Cul. *Lusimus Octavi gracili modulante Thalia. Atq; ut araneoli tenuem formavimus orsum. Sed nos aliena sequamur*] Non enim Fortunato, ut dixi, infortunia amorum congruunt. Ea enim dicturus est. *Veneris nihil esse potentius igne*] Mar. *Omnia vincit amor, & nos cedamus amori.* Et ideo de tempore quo amant belluæ dicit, Georg. 3. *Tempore non alio catulorum oblita leæna*
Sævior erravit campis, nec funera vulgo
Tam multa informes ursi, stragémque dedêre
Per sylvas, tum sævus aper, tum pessima tigris.
(Heu!) malè tum Libyæ solis erratur in oris.

Et infesto sub sydere] .i. molesto, & inferente quasi vim; quod plus est, quàm si *infausto* legendum sit. *Ad Coitum*] *Coitu.* id est, ad arcem sic dictam, quòd esset ad fluentum Padi, & Mincii ex Benaco, ut dixi, nascentis. *Perniciter*] velociter. *Arx nova*] castellum notat. *Propter aquas*] .i. juxta. Virg. Georg. 3. *Et viridi in campo templum de marmore ponam Propter aquam, tardis ingens ubi flexibus errat Mincius, & tenerâ prætexit arundine ripas.* Sed quæram, cùm ille in laudem Mincii dixit, *tardis flexibus* (Est enim sic utilior navigantibus, adverso præsertim flumine) cur hic dicat, *fugiens perniciter.* Sed dicemus id ad inundationem pertinere, quâ flumina tarda aliàs, pernicia fiunt. *Longis lacertis*] id est, brachiis, quia labruscæ non putantur, nec resecantur. *Arundine & hamo*] id est, hamatâ arundine, .i. virgâ tenui. *Sciderat*] mutavit quispiam, fecítque *Prosciderat*: Nam scindo scidi priorem corripit: Æn. 3. *Hesperium Siculo latus abscidit, arváque & urbes.* Vbi Servius tamen videtur sentire, debere produci. Nam *metri*, inquit, *causâ* (*sci*) *syllabam corripuit*; *Verùm non legitur correpta, cum contrà sæpe reperiatur.* Hor. 1. Car. *Nequicquam deus abscidit, &c.* Posset fortè legi, *Solverat*, aut quid simile. *Neq;*] id est, diurnum tempus. *Neq; nox humore*] id est, rore. Virg. *Dúmque thymo pascentur apes, dum rore cicadæ. Studioque intendit inani*] .i. piscandi hamo, unde parùm utilitatis consequitur, præsertim prætermissâ custodiâ armentorũ. *Ab œstro*]

Vespæ

Vespæ genus est, sic Græcè à sono dictum. *Mox*] id est, paulò pòst, vexatus à canibus. *Demum*] id est, tandem, aut ultimò. *Abditus*] id est, absconditus. *A milite*] id est, viro belligero humilis conditionis, unde *furaci* addit. Non enim militem dicimus equitem auratum, sed millesimum quemque, id est, quemlibet è numero millenario, etiam vilissimum. Vnde milites Romani potissimùm pedites vocabant.

Miles.

Quod puer ut novit, tumulum conscendit, & altâ
Voce bovem clamans, longo rura omnia visu
Prospicit. Ut frustra niti se comperit, arcum
Corripit & pharetram, sequiturq; per invia taurum,
Illum per caulas, & per stabula omnia quærens,
Per colles, Benace, tuos, per consita olivis
Jugera, per virides ficis & vitibus agros.
Venerat ad sublime jugum, quod sulphuris arcem
Sustinet, & longis aperit prospectibus illinc
Benacum, hinc campos longè latéque patentes.
Lux ea sacra fuit Petro; frondente sub ulmo
Mixta erat ex omni pubes post prandia vico,
Ducebátque leves buxo resonante choreas
Rustica gens, nullâ genus arte domabile, semper
Irrequietum animal gaudet sudore, peracto
Manè sacro, festâ (quando omnibus otia) luce
Ipsa oti ac famis impatiens epulatur, & implet
Ingluviem, audito properat tibicine ad ulmum;
Hic furit, hic saltu fertur bovis instar ad auras;
Quam rastris versare nefas, & vomere, terram
Calcibus obduris & inerti mole fatigat,
Ac ferit, & totâ Baccho facit Orgia luce,
Vociferans, ridens, saliens, & pocula siccans.

Faust. *Stulte, quid hæc faris? solatia rustica damnas,*
Rusticus ipse? tuis malus es, tibi pessimus ipsi.

Fort. *Dicta joco fuerint; nostrum repetamus Amyntam.*

Quod puer] Prosequitur historiam, aut argumentum cœptum. *Prospicit*] porrò aspicit. Æneidos 1. *Navem in conspectu nullam, tres littore cervos Prospicit errantes. Ut*] i. postquam. *Per caulas, & per stabula omnia quæ-*

Prospicere.

rens, *Per colles, Benace, tuos*] Non longè ergò distat ità ut de eo intelligi posset, quod dixit, *Noster lacus, &c.* *Sulphuris arcem*] à sulphure denominatam. *Benacum*] qui ut Latius ex Alpibus augetur. *Sacra fuit Petro*] ad vincula, ut videtur, calendis Augusti. *Buxo*] id est, fistulâ ex buxo. Maro, *Tympana vos buxúsque vocat Berecynthia.* *Ipsa otî ac*] Sic Maro in fine Georg. *Ignobilis oti*, pro otii dixit. Nam ut hîc *otii* scribas, versus non patitur. *Bovis instar*] .i. in morem, quod Valla, ut dixi, improbat. *Quam rastris*] scilicet in cœmeterio, aut alio loco sacro; aut areâ publicâ. *Facit Orgia Baccho*] id est, celebrat Bacchanalia. Orgia autem generaliter dicuntur omnia festa. *Calcibus*] à nominativo calces. Sic enim scribendum præcipiunt; éstque incerti generis. Virg. *Ferratâ calce fatigat.* Alibi mascul. leges. *Inerti mole*] .i. pondere corporis inertis. *Tibi pessimus ipsi*] confessus enim fuerat suos amores; unde posset in eum dici illud Horat. *Quàm temerè in nosmet legem sancimus iniquam!* Orgia. Calces.

Continuit gressum, baculóque innixus acerno,
Intermisit iter, donec mitesceret æstus.
Ah puer infelix! æstus te major in umbra
Corripiet. Nudam videas nè in fonte Dianam,
Claude oculos; blandis neu des Sirenibus aurem.
Sors tua Narcisso similis. Narcissus in undis
Dum sedare sitim properat, sitit ampliùs: at tu
Exteriorem æstum fugiens, intrinsecus ardes.
Quàm melius fuerat, (nisi te sic fata tulissent)
Ad reliquum rediisse pecus, servâsse juvencas,
Amissi bovis æquo animo dispendia ferre,
Quàm, dum conaris nil perdere, perdere teipsum!

Faust. *Sed post jacturam quis non sapit? utile non est;*
Consilium post facta dari, quod oportuit antè.
Consilium post facta, imber post tempora frugum.

Continuit gressum] reliqua prosequitur. *Baculo acerno*] ex acere arbore. Acer enim primâ brevi, hujus aceris, secundum Priscianum, facit: unde acernus, a, um. *Intermisit iter*] quod habuit ad inquirendum taurum. *Ah puer infelix!*] Acclamatio Fortunati. Sic illic, *Ah virgo infelix! quæ te* Acernus.

dementia

dementia cepit? Nudam videas nè in fonte Dianam, Clau-de oculos] .i. averte oculos nè videas vanitatem. Sed a fabulam alludit. Actæon enim, quia Dianam impruden nudam vidit, à canibus discerptus est. *Blandis neu des Si-*

Sirenes. *renibus aurem*] nam *Sirenes*, ut aiunt, *surdâ aure transi oportet*, ut inquit divus Hieronym. *Fuerunt* autem, au tore Serv. in fine 3. Æn. *tres in parte virgines, & in part volucres Acheloi fluminis & Calliopes Musæ filiæ. Ha rum una voce, altera tibiis, tertia lyrâ canebat. Et pri mò juxta Pelorum in Capreis insulis habitaverunt, qu illectos suo cantu in naufragia deducebant. Secundu veritatem meretrices fuerunt, quæ transeuntes quonian deducebant ad egestatem, his ficta sunt inferre naufragi Has Vlysses contemnendo deduxit ad mortem.* Hæc ill Harum nomina dicuntur Parthenope, à qua quæ nun Neapolis, .i. nova urbs dicitur, olim fuit denominat Leucosia & Legia. Dicuntur autem ab eo, quod est εἴρει quod significat connectere, & retinere; & aspiratio con vertitur in S. Harum cantum ad Vlyssem transtulit Cice ro in carmine, cujus principium est, *O decus Argolicum*

Narcissus. *quin puppim flectis Vlysses, &c. Sors tua Narcisso simi lis*] Is enim secundum Ovid. Met. 4. cùm superbiâ form elatus, cæteros contemneret, amore sui in fonte visi exar sit, & cùm sui compos esse non posset, in margine languen tandem in sui nominis florem converti meruit. *Dum seda re sitim properat*] in fonte videlicet. *Sitit ampliùs*] amo re sui illic visi. *Intrinsecus ardes*] æstu amoris. *Quàn*

Quàm. *melius*] .i. quantò. Sic Virg. in 7. *Tam magis illa tremen & tristibus effera flammis, Quàm magis, &c. Nisi te fata tulissent*] imputat fatis, sed tamen immeritò, ut le gitur apud Aul. Gel. lib. 6. cap. 2. *Hei mihi! quid dam nant mortales numina cœli? Esse aiunt etenim per nos ma la, cùm tamen ipsis Vecordi præter fatum sint mente do lores.* Multi ergò fatis imputant. Iuven. *Hunc ego fat imputo.* Et alibi, *Fata regunt homines.* Et Manl. l. 3. *Fat quoq; & vitas hominum suspendit ab astris. Sic fœlix a*

Fatum. *triste venit per singula fatum.* Verùm fatum variè acci solet: utcúnque tamen accipiatur, dicemus non imponer arbitri

arbitrio nostro necessitatem, etiamsi fata viam inveniunt. *Consilium post facta* est, inquit, *imber post tempora frugum*] bene ad suum institutum convertit, nè non rusticus putetur. Vt autem Maro inquit, *Dulce satis humor.*

Fort. *Una puellares inter pulcherrima turmas*
Virgo erat, alba comas, aliis procerior, annos
Nata quater quinos, vel circiter, ore nitenti,
Urbanis certare potens, & vincere, nymphis,
Aureolis radians guttis: ad tempora limbus
Ibat, & ad pectus clausum velamen aheno
Claviculo, mediam fulgenti fibula ferro
Stringit in angustum, nova candicat instita lapsu
Linea rugoso, pedibúsque allabitur imis.
Hanc puer ut vidit, periit, flammásque tuendo
Hausit, & in pectus cæcos absorbuit ignes;
Ignes, qui nec aquis perimi potuêre, nec imbre
Diminui, neque graminibus, magicisve susurris;
Oblitúsque greges, & damna domestica, totus
Uritur, & noctes in luctum expendit amaras:
Sæpe gravescentem verbis compescere flammam
Nixus, & insanum juvenis cohibere furorem,
Dicebam, Miserande puer, quis te Deus istas
Misit in ambages? sed non Deus, imò Satanûm
Pessimus ex illis, quos noctibus atque diebus
Ter tribus in terras fama est ex æthere lapsos.

Una puellares] Non attendens ad interlocutionem Faustinam, pergit Fortunatus, describens puellam, cujus amore exarsit. *Nata quater quinos*] id est, viginti, quæ ætas rusticis uxorem ad laborem expetentibus grata, cùm urbano junior placeat, ut in Eunuc. *Anni quot? Sedecim, Flos ipse, &c.* *Urbanis nymphis*] id est, sponsis, aut puellis pro nymphis habendis: est autem dativus, more Virgiliano. *Montibus in nostris solus tibi certat Amyntas*: id est, tecum: & cum nymphis: sed duriùs additur, *& vincere*, cùm sequatur *nymphis*. Nam subaudire oportet *eas*. *Aureolis*] id est, parùm aureis, sicut à *luteo luteolum* deduxit Maro. *Limbus*] id est, vestis oblonga. *Aheno*] id est, æreo. *Claviculo*] id est, spintere.

Fulgenti

Fulgenti ferro] ex usu aut artificio, aut ex eo quòd album ferrum vocant. *Stringit in angustum*] ut gracilior habeatur: nam siqua est *habitior paulò, pugilem esse aiunt*. *Nova insita linea*] id est, fascia annexa stolæ. Sunt autem duo epitheta quæ Latina lingua refugit, nisi divisim construantur; sed tamen hæc tolerantur, quia perinde est ac si dicat, instita nova ex lino, quæ rusticis convenit. Nam instita lanea, & serica stolæ matronali congruit. *Allabitur imis pedibus*] id est, ad imos pedes defluit. Horatius sermonum 1. *Nil medium est, sunt qui nolint tetigisse nisi illas, Quarum subsutâ talos tegat instita veste*: est autem instita tenuissima fasciola, quæ Prætexta dicitur, ut inquit Acron ad dictum locum. *Lapsu rugoso*] id est, in plicas contracto. *Hanc puer ut vidit, periit*] Maro; *Vt vidi, ut perii! ut me malus abstulit error!* *Flammásque tuendo*] id est, inspiciendo; hîc activè accipitur. *Ignes, ignes*] Bona & artificiosa repetitio. *Qui nec aquis*] Vnde æditiuus apud Gell. lib. 19 cap. 9.

Quid faculam præfers philiros, quâ nil opus nobis?
Ibimus, hoc lucet pectore flamma satis.
Istam non potis est vis sæva extinguere venti,
Aut imber cœlo candidus præcipitans.
Aut contra hunc ignem Veneris, nisi si Venus ipsa,
Nulla est quæ possit vis alia opprimere, &c.

Neque graminibus] id conqueritur Apollo apud Nasonem: *Hei mihi! quòd nullis amor est medicabilis herbis.* *Magicísve susurris*] id est, incantationibus, quæ obscurè remordente conscientiâ proferuntur. *Quis te Deus*] ex veteri consuetudine interrogandi. Nam hodie, cùm unum credimus Deum, ineptum esset, nisi abusivè, ut dixi, ex poëtico more inferos dicamus deos, & amorem, aut virtutes, & vitia. *In istas ambages*] id est, inextricabiles errores. *Sed non Deus*] Corrigit ergò quòd dixerat Deus; *Imò*, inquit, *Satanûm pessimus*] à nominativo Satan, hujus Satanos sicut Titan Titanos, Pæan Pæanos. Peccant ergò qui etiam Satanus Satanæ, mediâ brevi proferunt. *Ter tribus*] id est, novem noctibus, & totidem diebus ex novem choris Angelorum.

Dic

Dic, agè, si nôsti quenquam; reminiscere, siquem
Videris hoc pacto ditescere, surgere in altum,
Dilatare domum, majoribus horrea acervis
Complere, his studiis extendere latiùs agros,
Multiplicare greges, acquirere pascua bobus.
Inter tot populos, quot habet latissima tellus,
Sunt qui nostra ferant mensis epulanda cruentis
Corpora, & humanos absumant dentibus artus:
Sunt, inquam, quos tanta malis tot vexat Erinnys:
Sed nullum est tam immane genus, tam barbara nusquam
Gens, quæ fœmineos non execretur amores.
Hinc veniunt rixæ, veniunt & jurgia, & arma,
Sæpe etiam diræ multo cum sanguine mortes.
Hinc quoque deletis eversæ mœnibus urbes.
Ipsæ etiam leges, rubrísque volumina loris
Clausa vetant scelus hoc, & detestantur amores.
Vt leges audivit, ad hæc respondet Amyntas,
(Civis enim fuerat puer, & versatus in urbe)
His monitis prudens & circumspectus haberi
Niteris, & sensu tetricos anteire Catones.
Error hic, hæc passim sapiens dementia regnat,
Ipse sibi blanditur homo, solérsque putari
Vult animal; tamen incautus sibi multa tetendit
Retia, & in foveam cecidit, quam fecerat antè.
Liber erat, servile jugum sibi condidit ipse:
Pondus id est legum (vidi ipse volumina) quas nec
Antiqui potuêre patres, nec possumus ipsi,
Nec servare ætas poterit ventura nepotum.
Aspice quàm stulta est hominum prudentia: cœlum
Sperat, & esse sibi sedem inter sydera credit;
Forsitan in volucrem moriens transibit, & altum
Spiritus assumptis tranabit ad æthera pennis.
Tunc ego, Quid latras? legum Deus autor, & ipsis
Non parere, sapit magnam nimis impietatem.
Faust. Grandia de magnis hæc sunt certamina rebus.
Fort. Quid fuerim reris? quamvis pannosus, & asper
Sim modò, tunc animo, tunc vi, tunc ore valebam:
Nec mihi sese alius poterat componere pastor,

Fauſt. *Nunc quòque ſi rectus vultu gradiare ſupino,*
Alter eris Marius, raſo ore videbere Carbo.
Fort. *Talia reſpondit ſic objurgatus Amyntas:*
Facto homini Deus invidit. Conceſſa voluptas
Viſa bonum nimis excellens, & vota repreſſit
Legibus inventis, ut equi ligat ora capiſtro,
Nè quocunquè libet flectat veſtigia, ſeſſor.
Quæ mea ſit, me cogit amor, ſententia, fari,
Liberáque ora facit: Qui non communicat uſum
Conjugis, invidus eſt: livorem excuſat honeſtas
Introducta uſu longi livoris iniquo.
Nam dum quiſque ſibi retinet ſua gaudia, nec vult
Publica, communis mos ac longævus honeſtas
Factus, & hunc morem fecit dementia legem.
Invida res amor eſt, res invidioſa voluptas.
Tunc ego non audens hominem contendere contra
Ampliùs, inſano rediens ab amante, receſſi.
Fauſt. *Cernis, ut hic malus affectus ſic lumina mentis*
Claudat, in errores ut ſponte feramur apertos?
Fort. *Cernis, ut à ſummo liventia nubila Baldo*
Se agglomerent? oritur grando: nè fortè vagantes
Tempeſtas deprændat oves, diſcedere tempus.

Dic age] Progreditur in deteſtationem amorum, quò illum avertat: facítque id quaſi ſatyricè, docens nullum ex amoribus emolumentum, nullúmque per eos diteſcere. *Sunt qui noſtra ferant*] Tyranni, qui ſanguinem & ſudorem pauperum abſumunt: aut ad Cyclopas & Læſtrygonas reſpexit, aut ad Ægyptios à Iuvenale damnatos: ſed veriùs ad avaros, qui quicquid pauperes ſudore pariunt, devorant. *Everſæ urbes*] ut Troja & aliæ (ut Hor. Ser. ſentit) multæ.

Nam fuit ante Helenam cunnus, teterrima belli
Cauſa: ſed ignotis perierunt mortibus illi,
Quos venerem incertam rapientes more ferarum,
Viribus editior cædebat, ut in grege taurus.

Tetricus. *Tetricos*] ſeveros & rigidos, à Tetricis montibus aſperis.
Anteire. *Anteire*] colliſio eſt, ſicut in *deinde, proinde, deeſſe*, fieri
Catones. ſolet. *Catones*] duo nominati ſunt ſeveriſſimi; major ille

Censorius, & minor Vricensis. *Ipse etiam leges*] ut lex divina, *Non mœchaberis* : lex humana, ut lex Iulia in adulteros. De qua Iuvenalis, *Lex Julia dormit, &c. Quas nec Antiqui potuêre patres*] Sic beatus Petrus, Act. 15. *Nunc ergò quid tentatis Deum, imponere jugum super cervices discipulorum, quod neque patres nostri, neque nos portare potuimus? Sapiens dementia*] bona implicatio, sicut apud Juven. *Inter Socraticos notissima fossa cinædos* : cùm nihil sit magìs repugnans, quàm Socraticum & cinædum esse; sed ut in Prol. Andr. dicitur, Multi *Faciunt ne intelligendo, ut nihil intelligant*. Videntur ergò sibi sapientes, cùm sint dementes, iniquam in se ferentes legem. Hor. *Quàm temere in nosmet legem sancimus iniquam! Quam fecerat antè*] Sic David, *Incidit in foveam quam fecit. Forsitan in volucrem*] tanta est amantibus insania, ut etiam quæ fidei sunt irrideant. Graphicè ergò docet, quàm non sit sui compos quisquis amat. *Grandia de magnis*] nè decori personarum immemor videatur poëta, (vide ur enim altior hæc disputatio, quàm ut rusticis conveniat) inducit alterum interloquentem quasi minus habeat fidei: unde Fortunatus, more senum qui se laudant, & sua tempora, ut Nestor apud Homerum; unde Flaccus in arte, *Laudator temporis acti, Se puero*) dicit se in adolescentia fuisse præstanti ingenio, & prudentiâ magnâ præditum. *Quid fuerim reris*] id est, arbitraris. *Quamvis pannosus*] id est, veste multis panniculis consutâ, & crasso panno: —— *& Asper Sim modò*] id est, *pannis annisque obsitus*, ut inquit Comicus. *Nunc quoque si rectus vultu gradiare supino, Alter eris Marius*] Qui procerus erat, ut Appianus docet, vultu severo; qui ex vultûs duritate, cùm nihil loqueretur, satis proferre visus quàm ingentem machinaretur cædem. Papyrius autem *Carbo*, illâ tempestate, quâ cum juniori Graccho conspirabat, adhuc juvenis, seu imberbis erat: unde ait, *raso ore videbere Carbo*] alludens, ni fallor, ad carbonem, quo nihil nigrius. *Ut equi ligat ora capistro, Sessor*] id est, qui insidet equo. *Me cogit amor*] non ergò sui juris aut liberum se fatetur, sed amore coactum. *Qui non communicat usum Conjugis, invidus est*]

Reris. *Pannosus.* *Carbo.*

vult errore & hæresi Nicolaïtarum, etiam conjuges debere communes esse, & per invidiam suam cuique datam & legem Iuliam in adulteros latam. Quæ res quia honesta visa, livorem excusat honestas. Honestatem autem introduxit longus, sed iniquus, inquit, usus: quæ omnia sunt ab insano & demente amatore dicta. Vnde quam vidit, non maritali affectione amavit. *Invida res amor est*] id est, invidere faciens, quia nec regna parem, nec ferre Venus potest. *Liventia*] subnigra & densa à livore, qui est macula plumbei coloris, ex compressu facta. Tibull. *Tum succos herbásq; dedi, quis livor abiret, Quem facit impresso mutua dente Venus.* Et quia talem invidi contrahunt colorem ideo lividi dicuntur; & livor, invidia. *Baldo*] .i. à monte vicino. Est autem futuræ Eclogæ parasceue, i. præparatio.

ECLOGA III.

De insani amoris exitu infœlici, inscripta AMYNTAS.

IOANN. MURMELII argumentum.

Agricolæ diram sortem, miserique furores
Fortunatus & exitium deplorat Amyntæ.

Faustus & Fortunatus.

ILla hesterna ruens Baldi de vertice grando,
Fortunate, fuit nobis innoxia, divis
Gratia, nostrarum quibus est custodia frugum.
Sed, veluti ex illis veniens ait Harculus oris,
Veronensem agrum, pecudes, & ovilia sic est
Demolita, casas & pastoralia tecta
Sic evertit, ut agricolis spes nulla supersit.
Agricolis etenim pecus est substantia, & arva
His subjecta malis: grandis thesaurus in arca
Civibus est, quem nullæ queat contundere grando,
Nulla pruina, gelu nullum, nullæ aëris iræ.
Fort. *Nescio quis ventos tempestatésque gubernat,*
Id scio, sed neque si scio, sat scio: sed tamen ausim
Dicere. Quid? vitâne ideo mulctabor in ipsa?
Numinis si, ut perhibent, orbem moderantur ab alto,

Extimo nil duros hominum curare labores,
Aspice, quo tenuem victum sudore paramus,
Quot mala pro grege, pro natis, pro conjuge pastor
Fert miser: infestis æstate caloribus ardet,
Frigoribus riget hybernis; dorminus ad imbrem
Cotibus in duris, vel humi. Contagia mille,
Mille premunt morbi pecudes, discrimina mille
Sollicitant; latro insidias intentat ovili,
Atque lupus, milésque lupo furacior omni.
Vt manus assiduo detrita incalluit usu,
Squaluit os, barba obriguit, cutis aruit æstu;
Vna repentino rapit omnia turbine grando.
Hoc superi faciunt, quibus inclinamur ad aras,
Et quibus offerimus faculas, & cerea vota.
Nescio quæ pietas & quæ clementia tantis
Cladibus involvat pastores omnium egenos.

Illa hesterna ruens] Facto ex eventu pastoribus colloquio, prosequitur Fortunatus infelices amores Amyntæ. Stylus, quia pastoralis, facillimus est: quocirca brevissimus ero. *Illa grando hesterna*] cujus meminit in fine præcedentis Eclogæ. *De vertice*] id est, summitate. Vertex enim dicitur summitas, à qua vertendum est, cùm altiùs ire nequeas, ut in capite & monte. *Baldi*] Baldus mons est. *Divis*] id est, sanctis. *Harculus*] rustici nomen, quasi bonus cultor, aut *arvicola*, aut *retiarius*: ἄρκυς enim dicitur *rete*. *Est demolita*] id est, dejecit, prostravit, calamitatem inferendo. *Casas*] tuguria pastaralia. Et proinde dicit, *pastoralia tecta*. *Agricolis etenim*] Ordo est, Etenim substantia, id est, possessio & peculium, est agricolis pecus, & arva. *Nullæ aëris iræ*] id est, tempestates, quasi ab irato Iove, qui & aër dicitur, illatæ. *Nescio quis, &c.*] Rusticè id dicit, sed graphicè. Sunt enim rustici impatientes calamitatis, ità ut in proverbio sit, *Qui sua amittit, & sensus amittit*: unde & Æneas amissâ conjuge (quanquam summus alioqui deorum cultor) ait Æneid. 2. *Quem non incusavi amens hominúmq; Deorumq;? Aut quid in eversa vidi crudelius urbe?* Et in Bucol. amisso nato, *Atq; Deos, atque astra vocat crudelia mater. Vitâne ideo mulctabor*

Vertex. Baldus. Harculus. Demoliri. Casa. Ira aëris.

in ipsa?] id est, anne ob id vivens puniar? id quoque de more rustico. Nam illis durum non videtur, quod differtur malum, utpote post fata. *Numina si, ut perhibent*] Epicurei enim negabant: unde Maro in Bucol. *Nec curare Deum credis mortalia quenquam?* Lucr. *Nec bene pro meritis capitur, nec tangitur irâ.* Hor. Serm. 1. *Credat Judæus apella, Non ego; namque Deos didici securum agere ævum.* Iudæum vocat *apellam*, id est, sine pelle præputii, hoc est circumcisum. *Securum ævum*] .i. seorsum à cura mortalium. Vnde Epicurus jactabat se levâsse genus humanum duobus summè malis, metu, & superstitione Deorum. Metu quidem, quia dixit unum esse spiritûs humani & belluini interitum, & itâ non esse metuenda, quæ post mortem eveniunt; Et superstitione, id est, anxiâ religione, cùm dii non curent mortalia. Sed utrumque impium & scelestum est, omnem pietatem & religionem destruens. *Extimo*] pro existimo: existimo autem, .i. censeo & judico: per x plurimi scribunt. Æstimo autem, id est, æri pretium constituo & liceor, per æ & st. *Discrimina*] id est pericula. *Milésq; lupo furacior*] miles dicitur quicunque stipendium belli gratiâ suscipit. *Una grando*] Vnde calamitas quæ dicta est, quòd calamos, id est, culmos segetum terit. Est autem in sermone multiplex pathos. *Quibus inclinamur*] adorando & sacrificando, nutu. Sic Hiarbas Æneïd. 4. *Dicitur ante aras media inter numina divûm, Multa Jovem manibus supplex orâsse supinis.* Et intrà: *nos munera templis Quippe tuis ferimus, famámque fovemus inanem. Incalluit*] id est, calluit, hoc est, tumorem & duritiem induit. *Pastores omnium egenos*] Æneid. 1. *Omnibus exhaustos jam casibus, omnium egenos.*

Apella. Securus. Extimo. Æstimo. Discrimen. Miles.

Faust. *Fortunate, scelus nobis hæc omnia nostrum*
Ingerit; ætherei sententia judicis æqua est.
Fort. *Quod scelus? an fuimus Christi vitæ insidiati?*
Faust. *Jurgia, furta, ira, Venus & mendacia, rixæ.*
Fort. *Quid meruêre boni? nec enim scelus obruit omnes,*
Et tamen una omnes pariter pessundat Erinnys.
Faust. *Heu! nescis: malè de superis sentire, nefandum.*
His igitur, quæ scire nefas, nescire necesse est,

Post

Posthabitis, curas iterum repetamus Amyntæ,
Quas sumus experti, quas ignorare negatum est.
Res vulgaris amor, studium commune juventæ,
ort. *Mæror & affectus alii de cardine mentem*
Sæpe levant, animo sermo venit æger ab ægro.
aust. *Intellecta licet, pro re, pro tempore, fari:*
(Sic habitus Cosmas sapiens) incognita nunquam.
ort. *Fauste, sapis: notos igitur repetamus amores;*
Restat Amynteos postrema in fata furores
Dicere, & in misero lacrymas impendere casu.

ortunate, &c Nè approbanda videatur sententia Forunati, castigat eum Faustus, dicens illud notum verum, *Omnia mala quæ patimur, peccata nostra meruêre.* *ætherei sententia judicis æqua*] Augustinus enim docet occulta quidem esse interdum divina consilia, sed tamen nunquam injusta. Hoc Maro Æneid. 6. *Aut æquus mavit Iuppiter.* & 10. Æn. *Rex Iupiter omnibus idem.* *Quod scelus?*] Graphicè exprimit rusticorum opinionem, ui sese insontes putant, dum capitalibus criminibus acant. Respondet autem Faustus: Quæris quod scelus? *urgia*] id est, contentiones quæ frequentes inter rustios sunt; unde pro magno bono duxit Maro sepem, icens, *Hinc tibi quæ semper vicino ab limite sepes, &c.* *Ve-us*] .i. luxuria carnis *Quid meruêre boni?*] Non respondet d hoc Faustus, aut quia festinat ad narrationem exitûs morum Amyntæ, aut quia non decuit rusticum, quæ heologorum sunt, enodare. Vnde dicit nefas esse de actis Dei inquirere. Satis enim esse debet, quia Deus ità ult, qui nihil injustum velle potest; Ideóq; ubi divina est ræceptio, nulla debet esse percunctatio; ut Abraham nois præclarè ostendit, dicente D. August. Nam filium non lubitavit mactare, in quo tamen propaginis promissioem acceperat. At si quæras cur boni cum malis puniantur: dicetur, tantùm temporaliter puniri bonos, ut plus meeantur; malos autem, ad vindictam. Est ità pretiosa in conspectu Domini, mors sanctorũ ejus. Mors autem peccatorũ essima. *Nescire necesse est*] altiora te nè quæsieris: Mite arcana Dei, &c. *Posthabitis*] .i. prætermissis, aut mino-

Margin notes: *Iurgia.* *Venus.* *Posthabitis.*

ris habitis; ut, *Posthabui tamen illorum mea seria ludo*, &c. *Posthabitâ coluisse Samo.* *Quas*] id est, cujusmodi sumus experti, quia hoc commune malum: *Semel insanivimus omnes.* *Mœror & affectus alii*] .i. affectiones & passiones & perturbationes. *De cardine*] id est, de stabilitate. *Sæpe levant*] id est, amovent. *Animo sermo venit æger ab ægro*] quia ex abundantia cordis os loquitur. Unde Flaccus in arte, *Format enim natura priùs nos intus ad omnem Fortunarum habitum, juvat, aut impellit ad iram, Aut ad humum mœrore gravi deducit, & angit: Pòst effert animi motus, interprete linguâ.* *Sic habitu* *Cosmas sapiens*] Cosmas (ut opinor) Medices, Florentin. ille ditissimus & memoratissimus pater Laurentii, & avus Petri Medicis hîc intelligitur. *In postrema*] id est, in ultima. *Fata*] id est, mortem usque. *Impendere*] id est impertiri. *In misero casu*] id est, infœlici exitu.

Cardo.

Impendere.

Præteriens illàc parvo pòst tempore, rursum
Insanire hominem video, & miseratus amantem,
O iterum, dixi, mens inconsulta, veneno
Ebria fatali; populo jam fabula factus,
Non resipiscis adhuc? & adhuc in amore sepultus,
Te rapis atque tuos, pecus atque mapalia tecum,
Ut quondam moriens rapuit secum omnia Samson?
Quum senio curvatus eris, si fortè senectam
Fata tibi dederint, quis sustentabit inertem,
Somnolentum, inopem, cùm jam defecerit omne
Robur, & ingenium, sensusque recesserit omnis?
Hæc tibi cuncta feret, nisi mors prævenerit, ætas.
Esto domi, vigila, observa, super omnia semper
Prospice, quò tendas; & quò venisse dolendum est,
Ire cave: discerne vias, hominémque memento
Non ad delicias, non ad muliebria natum
Blandimenta, levi tam perniciosa juventæ.
Ipse ego, cui pecudes, cui lac, cui caseus, ægrè
Vitam ago: tanta agros omnes invasit egestas,
Tot duri rerum eventus, incommoda passim
Tanta, tot adversis totus convolvitur orbis.

Præteriens illàc] Principium narrationis, *Illàc*] id est, per

per locum illum, ubi dixi Amyntam amore languentem jacere. *Parvo pòst tempore*] Sic Maro: *Respexit tamen, & multo pòst tempore venit.* Vnde *pòst*, & *antè*, gratiâ excessus, ablativum regunt cum suo, si volumus, casu; ut, post dictum diem parvo tempore: Sine autem casuali, videntur adverbia, ut *postea* & *antea*. *O iterum*] bonus est versus, quia in principio carminis monosyllaba vocalia non abjiciuntur, ut, *ô utinam*, *ô ego*: neque corripiuntur, sicut interdum in medio, ut in Buc. *Te Corydon, ô Alexi, trahit sua quemque voluptas.* *Mens inconsulta*] id est, imprudens, cui nihil est consilii aut pensi. Capitur enim *inconsultus* passivè pro eo cui non est datum consilium, ut Æneid. 3. *Inconsulti abeunt sedémque odêre Sibyllæ*: & tamen *consulti* videntur, qui consilium dant, sed revera qui consuluntur sæpe, id est, à quibus ut prudentibus consilium petitur. Vnde non solùm jurisconsultus, sed etiam jureconsultus dicitur, quasi in jure, aut de jure. *Veneno Ebria fatali*] id est, amore ad mortem ducente: est enim amor venenum, quia per venas it. Vnde, *Vulnus alit venis*: nec tamen fato imputandum sed nobis. Vnde D. August. super illud, *Ego dixi, Miserere mei, sana animam meam, quia peccavi tibi*, ait, Ego peccavi, non fatum, non fortuna. De hoc tamen plura jam diximus. *Populo jam fabula*] id est, argumentum fabulandi: non tamen dicit, *jam fabula facta*; quia ordo est, *factus jam populo fabula*. *Non resipiscis*] id est, iterum sapis, & ad sapientiam redis. *Pecus atque mapalia*] id est, casas & caulas: Dicuntur etiam sic à Virgilio, ut, *raris habitata mapalia villis*: & *magalia*, sed primâ longâ; ut Æn. 1. *Miratur molem Æneas magalia quondam.* *Rapuit secum omnia Samson*] ut Iud. 16. latè describitur: nota est historia. *Senectam Fata tibi dederint*] Qui enim (ut Seneca dicit) ad extremum fati pervenerit, senex morietur. Posuerunt antiqui multiplicem mortem: ut *fatalem*, quæ quatuor cursus Saturninos explebat, id est, centum, & viginti annos; ultra quos fata, id est, deorum constituta, negabant posse vivere: Et *naturalem*, quæ tres explebat. i. 90. annos: Tunc enim natura deficit, dicitúrq; *mors merita*, id est, pro merito, in remediū tot malorum

Inconsultus.

rum quæ sequuntur concessa: & *fortuitam* ac *violentam*, quæ etiam in primo cursu contingere possit: quas omnes tangit Maro, Æneïdos quarto ad finem:

Nam quia nec fato, meritâ nec morte peribat,
Sed misera ante diem, subitóque accensa furore.

Hæc tibi cuncta feret] Vide Flaccus in arte, *Multa ferunt anni venientes commoda secum: Multa recedentes adimunt.* De incommodis senectæ, vide Iuven. Satyr.10. In qua dicit, *Sed quàm continuis & quantis longa senectus Plena malis! Prospice, quò tendas*] .i. ad quem statum.
Quò. Persius: *Est aliquid quò tendis. Et quò*] .i. ad quem statum. Ordo est, *& cave ire* [*eò*] *quò venisse dolendum est. Esto domi*] aut simpliciter dicit, aut quod Persius; *Te-*
Levis. *cum habita, & nôris quàm sit tibi curta supellex. Levi*] id est, facili & inconstanti. *Tot duri rerum eventus*] Licèt, ut Valla docet, in plurali frequentiùs dicatur *eventa*, genere neutro: tamen etiam *eventus* legimus, ut Æneïd. 6. —*cæcósque volutat Eventus.*

Accipe rem non auditam, non tempore factam
Præterito; sed quam lux hæc mihi protulit ipsi:
Ut mos, Autumno pecudes crescente totondi,
Manè foro exposui lanæ venalia pondo
Sexaginta, hodie grande æs conflare putabam:
Vix vitam gregis eduxi, vix pabula possum
Mercari hybernis nivibus; quo cætera pacto
Sit victura domus, nondum mihi constat, Amynta.
Quisquis amat, dominæ munuscula mittat oportet.
Tu verò, cui vix tectum fortuna reliquit,
Sub quo luce habitat, sub quo pernoctat egestas,
Quid poteris cupidæ gratum donare puellæ?
Mittere mala decem, satìs esse solebat amanti;
Purpurei flores, & raptus ab arbore nidus,
Gramen odoriferum, memini quo tempore magnæ
Credebantur opes: ventum est à gramine ad aurum.
Regia res amor est hac tempestate, recessit
Mos vetus, & quædam mala lex inolevit amandi.

Accipe rem non auditam] Continuat sermonē, quem ad Amyntā habuit; in quo quod Amyntæ dicit, omnibus dicit,

qui simili capti sunt morbo. Recitat ergò argumentum pro te excogitatũ. *Non auditam*] quia falsa sunt sæpe audita. Unde Plaut. *Plùs valet unus oculatus testis, quàm auriti decem*: .i. unus qui se vidisse dicat, quàm decem qui se audisse dicunt. *Autumno totondi*] alibi in Maio tondentur. *Sexaginta pondo*] i. libras. *Mittere mala decem*] Virg. in Bucol. *Aurea mala decem misi: cras altera mittam. Purpurei flores*] Idem: *Tibi lilia plenis Ecce ferunt Nymphæ calathis*. Sed id Amasii poetæ uberiùs dicunt. *Et raptus ab arbore nidus*] Idem: *Parta meæ Veneri sunt munera: namq; no avi Ipse locum aëriæ quò congesêre palumbes. Gramen odoriferum*] Idem: *Tum casia atq; aliis intexens suavibus herbis, Mollia luteolâ pingit vaccinia caltâ. Credebantur opes*] unde, *Qui potuit violas addere, dives erat. A gramine ad aurum*] Ovid. *Nullus nunc omen in auro est. Regia res*] .i. regalis, quòd potiùs dicerem: sed tamen & *morbum regium* vocant, qui regalem expetit sumptum. *Hac tempestate*] hoc tempore turbulento. Pondo Regium.

Talia suadenti torva mihi rettulit ore;
Si cupis optatam mihi, Fortunate, salutem,
Da quod amo: nostro hæc una est medicina dolori.
Cætera quæ memoras, mihi sunt tormenta: revelli
Ex animo furor iste nequit, mea pectora imago
Virginis obsedit, mecum est, mecum itque reditque,
Excubat & dormit mecum; caput, ossa, medullas,
Cor complexa, potest cum sola excedere vita.
Ac veluti quoties aliena ex arbore secto
Surculus inseritur trunco, natura duorum
Jungitur, & mixto coalescit corpore virga:
Sic domina dilecta mihi se immersit imago,
Et fecit duo corda unum, duo traxit in unum
Pectora: sensus inest nobis & spiritus idem.
O me felicem, si, cùm mea fata vocabunt,
In gremio dulcique sinu, niveisque lacertis,
Saltem animo caput hoc languens abeunte jaceret:
Illa suâ nobis morientia lumina dextrâ
Clauderet, & tristi fleret mea funera voce!
Sive ad felices vadam post funera campos,

Seu

Seu ferar ardentum rapidi Phlegethontis ad undam:
Nec sine te fœlix ero, nec tecum miser unquam.
O Dryades florúmque deæ, nymphæq; decentes;
O nemorum Sylvane pater, servate, precamur,
Collibus in vestris gelidísque in vallibus omne
Sylvarum rurísque decus: circundate saltus
Sepibus, & prohibete pecus, nè floribus obsit.
Ista, precor, dominæ servate in funera nostræ.
Tunc omnis spargatur humus, redolentia serta
Texite, quæ circa tumulum, supráque jacentem
Componantur heram: tristes ad busta puellæ
Pierides aderunt, & lamentabile carmen
Ore canent madido, signatáque verba relinquent
Ista sepulturæ, relegenda nepotibus olim:
HIC tegitur virgo, cui nil, quin diva vocari
Debuerit, decrat, nisi dura fuisset amanti.

Talia suadenti] Recitat responsum miseri amantis, solam puellam deposcentis, ut Charinus Terent. *Nihil aliud nisi Philumenam volo.* Bene dicit *suadenti*, & non *persuadenti*, quia nihil efficit. *Furor iste*] id est, quem tu commemorâsti, & dixisti in me esse. *Excubat*] id est, Excubias agit, hoc est, vigilat mecum: Æneid. 4. —*illum absens absentem auditque vidétque.* Id quoque Phædria optat sibi à Thaïde fieri in Eunuch. —*ames me, me desideres, Me somnies, me expectes, de me cogites, Me speres, me te oblectes, mecum tota sis, &c. Caput*] unde furor in amante. *Ossa, medullas*] Æneid. 4. —*est mollis flamma medullas Interea, & tacitum vivit sub pectore vulnus.* Vnde hîc addit, *Cor complexa*] Hinc enim dicitur cura, quòd cor urit. *Surculus*] id est, insita quæ pullulat virgula. *Duo corda unum*] unde 1 Cor. 6. *Et erunt duo in carne una.* Hic autem non ex re, sed ex affectione dicitur, quia nondum adhæsit: qui autem adhæret (ut ibidem dicitur) meretrici, unum corpus efficitur. *Et spiritus*] i. animus, quia Græcè ἄνεμος spiritus, seu ventus dicitur. *O me fœlicem*] graphicè exprimit affectionem miserè amantis, cui dulce videtur in complexu amatæ mori. Virg. in Buc. *Hic ipso tecum consumerer ævo. Illa suâ nobis, &c.*] Ex Tibul.

Excubart. *Surculus.* *Spiritus.*

bul. ferè sumptus locus, aut ex Epist. Ovid. *Tristi voce nænias canendo. Sive ad felices campos*] .i. Elysios. De quibus Æn. 6. *Devenêre locos & amœna vireta Fortunatorum nemorum sedésque beatas, &c.* Nos paradisum vocamus. *Phlegethon*] fluvius infernalis ab ardore dictus. *Nec sine te felix ero, nec tecum miser unquam*] Ex affectione, ut dixi, loquitur, non ex debito consilio; itaque non est putandum eam esse poëtæ mentem. Quod dico propter imperitos, qui non discernentes, quando ex sua sententia, & quando ex alterius introducti loquuntur poëtæ, indifferenter citant, quasi ità senserint. Maro autem sentit etiam amores perdurare post fata, unde in eodem 6. Æn. *Curæ non ipsa in morte relinquunt.* Quin putavit easdem permanere affectiones, dicens, *Quæ gratia currûm, Armorúmque fuit vivis, quæ cura nitentes Pascere equos, eadem sequitur tellure repostos.* Iuxta quod dictum est, *Qualem te invenio, talem te judico.* Et ità quia æterna est damnatis peccandi libido (non enim immutari possunt) meritò est æternum supplicium. Sed ad rusticum redeamus, Amyntam, cui insanus amor non persuasit, quod Prophetæ divinitus persuasum erat, dicenti, *Non avertas faciem tuam à me, & similis ero descendentibus in lacum. O Dryades*] id est, nymphæ arborum & præcipuè quercuum, quia δρῦς δρυὸς quercus dicitur. *Florúmque deæ*] quæ *Napeæ* dicuntur. *Nymphæque*] scilicet aliarum rerum; ut montium, quæ *Oreades*; & fluminum, quæ *Naiades* dicuntur; & marium, quæ *Nereïdes*; & arborum quoque, quæ *Hamadryades. O nemorum Sylvane pater*] unde à sylvis denominatus. Hic quoque advenisse dicitur ad Gallum amore pereuntem, à Virgilio in Bucolicis: Phlegethon. Dryades. Napeæ. Oreades. Naiades. Hamadryades. Sylvanus.

Venit & agresti capitis Sylvanus honore,
Florentes ferulas, & grandia lilia quassans.

Vnde dicit, *Servate, precamur*; quia nymphæ amare, & amari solent. *Servate*, inquit, *Decus*] id est ornatum florum & herbarum. *Nè floribus obsit*] Virg. Geor. 4. *Nec oves, hœdive petulci Floribus insultent, aut errans bucula campo Decutiat rorem, & surgentes atterat herbas. Ista*] id est, vestra domina. *Dominæ nostræ*] sic enim & Domina.

Græci

Græci & Latini, & Barbari uxores vocant. Vnde Maro in Diris, *Quòd mea non mecum domina est.* *Circa tumulum*] Credebant enim in veteri superstitione beatas animas, quarum corpora molliter requiescerent. Vnde Persius, *Nunc non cinis ille poëtæ Felix? nunc levior cippus non imprimit ossa? Laudant convivæ; nunc non è manibus illis, Nunc non è tumulo, fortunatâque favillâ Nascentur violæ?* Et Iuvenalis, *Dii majorum umbras tenuem & sine pondere terram, Spirantésque crocos & in urna perpetuum ver, Qui præceptorem sancti voluêre parentis Esse loco.* Et Martialis, *Sit tibi terra levis, molliq; tegaris arenâ.* Ovid. *Ossa quieta, precor, tuta requiescite in urna: Et sit humus cineri non onerosa tuo.* Contrà imprecatur Tibullus: *O tu qui Venerem docuisti vendere primus, Quisquis es infelix urgeat ossa lapis.* *Tristes ad busta puellæ Pierides*] id est, Musæ. Iuvenalis: *Pierides, prosit mihi vos dixisse puellas.* *Bustum* dicitur, quasi bene ustum, locus ubi urna condebatur. *Vrna* autem ab urendo dicta, quod ustorum teneret cineres. Ideo autem Romani, qui tunc, ut nunc faciunt, terrâ condere solebant corpora defunctorum, cœperant ea concremare, quia per bella & invidiam eruta videbant aliquando ossa: Diversitatem tamen hanc ex Philosophis ortam putant, ut qui ex terra potissimùm sumpta putarent, terræ mandarent corpora; qui ex igne, igni. *Lamentabile carmen*] *Næniam* funebrem, aut corpore nondum sepulto *Epicedium*, & eo sepulto *Epitaphium*. In Daphnide autem dicit Maro, *Et tumulo superaddite carmen.* *Relegenda nepotibus*] id est, minoribus aut posteris.

Bustum. *Vrna.* *Nænia.* *Epicedium.* *Epitaphium.*

O virgo, si te tantus consumeret ardor,
Per centum Scyllas ad te, per mille Charybdes
Tranarem laturus opem: tu sævior Hydrâ,
Me fugis: at culpæ nihil est in virgine; nam me
Nescit adhuc: si sciret enim, succurreret ultro.
Nec puto sub miti tam ferrea pectora vultu:
Signa tamen vultus fallacia; sub cute molli
Mens fera, sub blanda sunt cordi immania fronte.
Alloquar, & faciam nostros intelligat ignes.
Si tamen illa meos vultus averterit, ibunt
In lacrymas oculi, triste in suspiria pectus.

Ode-

Oderit illa licèt semper fugiátque sequentem,
Ista tamen, quocunque ferar, me cura sequetur.
Ite procul medicæ, non sum sanabilis, artes:
Ite procul, magico qui (quod nec credere dignum est)
Carmine pallentes animas revocatis ab orco:
Ite procul, vanis precibus qui flectere divos
Creditis: adversum est, & inexorabile cœlum.
Me rapit impatiens furor, & juvat ire per altos
Solivagum montes, per lustra ignota ferarum.

O virgo, &c.] Sunt verba Amyntæ per apostrophen puellam absentem alloquentis. *Per centum Scyllas*] numerus finitus pro numero infinito. Scylla autem & Charybdis, pericula sunt maxima in mari Siculo; finguntur autem à poëtis esse monstra marina, ex puellis transmutata. Nam Scylla Phorci fuit filia: Charybdis mulier vorax. De Scylla dixit in Bucol. *Quid loquar? aut Scyllam Nisi aut quam fama sequuta, &c.* De Charybdi & etiam Scylla Æn. 3. *Dextram Scylla latus, lævum implacata Charybdis Obsidet.* Et ità, quia, ut dixit Horatius in arte, *Dum vitant stulti vitia, in contraria currunt. Ducit enim in vitium vitii fuga, si caret arte;* ideo de eo, qui unum periculum evitans in aliud incidit, dici solet, *Incidit in Scyllam, cupiens vitare Charydim. Tu sævior Hydrâ*] quam Hercules tandem exussit, cùm amputato capite illi semper bina repullulare videret. Erat enim lacus quem exussit, & locum fertilem reddidit; sed serpens aquatica fingitur. *At culpa*] id amatoriè. Nam semper amicas aut purgant, aut non credunt peccâsse. Vndè ille, *Nec si mihi credere tantum. Signa tamen vultus fallacia*] sc. *sunt.* Iuv. *Fronti nulla fides: quis enim non vicus abundat Tristibus obscœnis? Mens fera*] unde notus, sed minùs id neus autor, *Omnis quæ nitido volucris plumescit amictu, Non est, si simulat, vera columba tamen. Sæpe sub agnina latet hircus pelle Lycaon, Súbque Catone pio perfidus ille Nero. Si tamen illa meos vultus averterit*] videtur Hypallage, ut sit, si averterit suos vultus à me. Id enim indignabundi faciunt. Æneid. 1. *Diva solo fixos oculos aversa tenebat,* Sed si accipiatur averto, sicut aversor *Averto.* *Aversor.*

sor

Avertor. sor & avertor accipi solent, pro eo, quod est per indignationem avertendo contemno, sicut Servius fieri posse asserit, qui dicit averto & avertor in una significatione declinari posse; dicitur recta loquutio, & non figurata, qualis est illa apud Boëtium, *Heu! heu! quàm surdâ miseros avertitur aure! &c.* Vnde est frequentativum aversor, quo freqentiùs utimur. Ovid. in Fast. *Officióq; levem non aversatus honorem. Medicæ artes*] Vnde Apollo apud Ovid. Metam. primo dicit, *Inventum medicina meum est, opiféxq; per orbem Dicor, & herbarum subjecta potentia nobis : Hei mihi quòd nullis amor est medicabilis herbis! Nec prosunt domino quæ prosunt omnibus artes! Ite procul, &c.*] quia Romanis earum erat odiosa professio. Vnde Æn. 4. *Magicas invitam accingier artes. Quod nec credere dignum est*] Vnde de Pythonyssa quæ Samuelem excierat dubitant Theologi, an Samuelem revera, an nequam spiritum in illum transfiguratum; quod Augustinus potiùs asserere videtur.

Orcus. *Animas revocatis ab Orco*] .i. ab inferno urgente. Vnde Orcus quasi urgus, à quibusdam dictus videtur. Sic in Bucol.

Has herbas, atque hæc Ponto mihi lecta venena,
Ipse dedit Mœris, nascuntur plurima Ponto :
His ego sæpe lupum fieri, & se condere sylvis
Mœrim, sæpe animas imis exire sepulchris,
Atque satas aliò vidi traducere messes.

Vanis precibus] id est, impié : sed ex amentia amantium, Epicuro tamen dignum.

Solivagus. *Solivagum*] non in solo, sed solum vagantem. Soli autem sibi videntur amantes, dum sunt sine amata. *Per lustra*] per latibula, aut latebras. *Ignota*] scilicet hominibus, hoc est, invia. Æn. 4. de Didon. *Semperq; relicta, Sola sibi, semper longam incomitata videtur Ire viam, & Tyrios desertâ quærere terrâ, Eumenidum veluti, &c.* Id autem nunc erat illi, & est nunc huic, futuræ mortis indicium.

Talia jactantem, verbis conabar amicis
Flectere : sed vulnus nihil insanabile curat.
Illum per campos nox intempesta silentes,
Illum exorta dies inter dumeta videbat
Insomnem semper, rarò sylvestria poma

Carpentem, & potu contentum simplicis undæ;
Post longos gemitus, exhaustáque lumina fletu
Assiduo, post lamenta & convulsa frequenti
Pectora singultu, moriens finivit amores.
Exanimum corpus tumuli sine honore relictum,
Nocturnæ absumpsêre feræ, volucrésque diurnæ.
Faust. *Heu funesta lues, fatalis machina, passim*
Corda venenatis penetrans humana sagittis,
Æquiparans hominem pecudi! Quæ pocula Circe?
Quæ pejora unquam potuit dare philtra Calypso?
Quæ Styx? quis Phlegethon gravior? quæ major Erinnys?
O stulti, quicunq; Deum dixistis Amorem!
Num natura nocens Deus est? ubicunque locorum
Sit Deus, est homini clemens, innoxius, æquus.
Fort. *Heu miserande puer, tenerâ sublate juventâ!*
Quæ tibi nascenti luxerunt sydera? quæ tam
Noxia pars cœli est, ut te, nil tale merentem,
Læserit, & primis infortunârit ab annis?
Nec tamen omnino cœlum tibi defuit; omne
Carmen, & argutis quicquid modulamur avenis,
Doctus eras: nisi te mors immatura tulisset,
Dignus eras hederis, dignus Parnasside lauro.
Nec meliùs cecinit pugnas, ac tristia bella,
Hordea, & agrorum cultus, & pascua noster
Tityrus, à magno tantum dilectus Alexi;
Namque tibi præcox animi solertia, nobis
Cognita jampridem, magnam producere frugem
Cœperat. & specimen tuleras virtutis & artis
Non vulgare tuæ: poteras jam gloria dici
Ruris, & ætatis decus indelebile nostræ.
Te Padus, & noster lugubri Mincius ore,
Cum Nymphis flevêre suis, ut Thracius Hebrus
Orphea: te tristes ovium flevêre magistri,
Ut Daphnim luxisse ferunt: te pascua & agri
Undique, & audita est totis querimonia campis.
Spargite pastores tumulum redolentibus herbis,
Atque sacerdotum cantus, ac thura quotannis.
Dicite, & æternam requiem cantate poëtæ,

Faust. *Tu tamen arva tenes patriæ melioris, & altum*
Incolis Elysium, nos hic te flemus Amynta.

Fort. *Flendum hodie nobis fuerat: nam tristia nocte*
Nescio quæ mœstis cernebam insomnia formis.
Sed jam vesper adest, & sol se in nube recondens
Dum cadit, agricolis vicinos nuntiat imbres.
Cogere, & ad caulas pecudes convertere tempus.

Talia jactantem] Fortunati est in sua persona loquentis, & impietatem atque amentiam Amyntæ damnantis. Æneid. I. *Talia jactanti, &c. Verbis amicis*] id est, quæ amicos decent. Est enim amicus, a, um, adjectivum. Vnde amicior & amicissimus leguntur. *Conabar*] id verè, quia sine effectu conamur. *Sed nihil*] id est, nulla res. *Curat*] id est, purgat vulnus insanabile. Nullum tamen est in moribus tale ante suprema fata. Aut *vulnus insanabile nihil*] id est, nihili curat verba. *Inter dumeta*] ubi dumi & vepres crescunt. *Insomnem*] id est, nullum somnum admittentem, quod miserè amantium est. Æneïdos quarto: *At non infœlix animi Phœnissa, nec unquam Solvitur in somnos, oculisve aut pectore noctem Accipit. Sylvestria poma*] In sylvis nascentia. *Exhaustáque lumina*] id est, oculos exhaustos. *Moriens finivit amores*] Vnde & Comicus, *Hanc nisi mors mihi adimet nemo.* Dixit tamen Maro, *Curæ non ipsa in morte relinquunt. Sine honore tumuli*] id est, insepultum. *Fatalis machina*] Alludit ad equum Trojanum, de quo Maro Æneïdos secundo, *Scandit fatalis machina muros.* *Fatalis* igitur *machina*] id est, instrumentum ad exitium fatale ducens. *Æquiparans hominem pecudi*] unde fictæ sunt transformationes, quas Circe in socios Vlyssis exercuit. Psalmista: *Homo cùm in honore esset non intellexit*, &c. *Philtra*] id est, amatoria pocula ad amorem inducentia. Circe autem & Calypso ex Odyssea Homerica notissimæ sunt, ad quas Vlysses appulsus dicitur, &c. De Circe quidem Solis filia ad principium 7. Æneïd. plura videbis. Calypso autem, autore Hesiodo, Oceani & Tethyos, aut Homero judice, Atlantis filia, insulam à se denominatam, in mari Iönio tenuit, ad quam Vlyss. ut à Circe discesserat, nau-

Marginalia: Curare. Insomnis. Lumina.

naufragus pervenit, & amatorio illectus, septem annos permansit, vixque divelli potuit. *Philtra* autem dicuntur, quia Philos amator dicitur, pocula, aut carmina, aut alia ad amorem inducentia. *Quae Styx?*] infernalis palus à tristitia dicta. *Phlegethon*] fluvius ab ardore denominatus. *Erinnys*] dicitur furia. *Num*] id est, nunquid. *natura nocens*] Physicè hoc dicit. Nam virtutes naturales, deos dicebant. Vnde Plinius lib. 2. naturalis hist. *Fragilis & laboriosa mortalitas in partes ista digessit, fragilitatis suae memor, ut portionibus quisque coleret, quo maximè indigeret, &c.* Vim ergò amoris, Cupidinem genere masculino, quia deum, dicebant. *Quae tibi nascenti luxerunt sydera?*] iterum fatale putat. Vide ubi de fato loquuti sumus. *Caelum defuit*] id est, benigna influentia coeli. *Doctus erat*] Quemvis ergò sui temporis doctum deflet, secutus Maronem in Daphnide. *Mors immatura*] id est, ante maturitatem veniens. Id enim dicitur immaturum, quod nondum est maturum. Praecox autem, quod ante tempus maturum, quasi praecoctum & praecoquum. *Illud autem* (inquit Quintilianus) *praecox ingenium haud temere ad frugem pervenit: quia praecoci ingenio praediti, aut citò moriuntur, aut studia deserunt.* *Dignus eras hederis*] quibus coronantur poëtae, eò quòd sunt in tutela Liberi patris, qui eis coronatus ex India rediit. Horatius: *Me doctarum hederae praemia frontium, Diis miscent superis.* Persius: *Quorum imagines lambunt hederae sequaces.* Iuven. *Vt dignus venias hederis, & imagine macra.* Virg. in Bucol. *Atq; hanc sine tempora circum Inter victrices hederam tibi serpere lauros.* Et iterum: *Hederâ crescentem ornate poëtam.* *Dignus Parnasside lauro*] id est, in Parnasso monte Phocidis Boeotiam versus Musis & Apollini sacro, nascente. Est ergò Parnassis Patronymicum à patria sumptum. Sed hîc pro nomine patrio ponitur, quasi sit Parnassica. *Nec melius cecinit pugnas*] ut in Æn. *Et agrorum cultus*] ut in Geor. *Et pascua*] .i. pastores, ut in Bucol. Nam etiam pascua in Geor. dicit. *Noster*] id est, nostras; hoc est, Mantuanus. *Tityrus*] id est, Virgilius, qui se per Tityrum in primo Bucolico carmine

Philtra.
Phlegethon.
Erinnys.
Immaturus.
Praecox.
Hedera.
Parnassis.
Parnassus.

significavit. *A magno Alexi*] id est, Augusto. *Præcox solertia*] quia ante barbam. *Et specimen tuleras*] scilicet præ te, aut *abstuleras specimen*].i. ornamentum. *Non vulgare*] id est, egregium. *Cum Nymphis flevêre.* Sic Maro de Daphnide in Daphnide. *Ut Thracius Hebrus*] scilicet fluvius. *Orphea*] scilicet flevit, ut quarto Georgicorum innuit poëta. *Ut Daphnim*] de quo in Bucolicis Virgilius laté: *Spargite pastores*] Sic in Daphnide, *Spargite humum foliis, inducite fontibus umbras Pastores; mandat fieri sibi talia Daphnis: Et tumulum facite.* Et hæc pro Epicedio sunt, quod canitur ante inhumationem. Sequentia Epitaphii, quod post inhumationem canitur, vicem habent. *Tu tamen arva tenes*] Hoc quidem videtur minùs quadrare superioribus. Nam cùm furor & amentia, atque impietas in superos, & vilipensio legum in Amynta fuerit, & ità mortuum, nec pœnituisse significaverit; non videtur congruè dicere. *& altum incolis Elysium*] id est, paradisum. Sed purgari potest, tum quòd pastoribus hæc dicuntur, tum quòd asserendo Elysium incolere, tacitè pœnitentiam egisse significat. *Cernebam insomnia*] Phantasmata nocturna, quasi futuræ lacrymationis prognostica; ídque ex superstitione rustica. *Vicinos nuntiat imbres*] Georgicorum primo: *Sol quoq; & exoriens, & quum se condet in undas, Signa dabit: solem certissima signa sequentur, &c.* Sed illìc de ortu dicit, quod hic de occasu. Addit enim.

Hebrus. Insomnia.

Ille ubi nascentem maculis violaverit ortum,
Conditus in nubem, medióque refulserit orbe,
Suspecti tibi sint imbres.

Cogere, & ad caulas] id est, ovilia. Virgilius in Sileno: *Cogere donec oves stabulis, numerúmque referre Iussit. Tempus cogere*] pro cogendi, Græca loquutio, ut &

Et jam tempus, equûm fumantia solvere colla.

ECLO

De natura mulierum, inscripta ALPHVS.

Ioannis Murmelii argumentum.

Amissum memorat caprum, puerique furorem
Ianus, & ingenium notat hinc Alphus muliebre.

Alphus & Ianus.

IAne, caper (video) macer est tuus: esse solebat
Acer, & elatis in cœlum cornibus ire.
Nunc dejectus humi, flaccis piger auribus herbam
Olfacit, & summis attingit gramina labris.
Ianus. *Languet, & ex isto languore facetia surgit:*
Quæ, quoties memini, risum ciet; edita nondum est:
Edita cùm fuerit, totus mirabitur orbis.
Alph. *Iane soles narrare sales lepidissimè, & ore*
Suaviloquo: dic ergò tuus cur langueat hircus.
Ianus. *Res non ficta, deus testis, sed facta recenter:*
At dulce id facinus non est narrabile gratis.
Quid pretii sperare licet? quæ dona reporto?
Alph. *Iane, ubi congessit nidos Philomela, docebo.*
Ianus. *Qui leviter spondet, promisso eludit inani.*
Alph. *Qui non credit, inops fidei: sed pignore tutum*
Te faciam, duo tela meâ deprome pharetrâ.

Iane, caper] Principium hujus Eclogæ ex macie capri captat occasionem facetæ narrationis de pastore mercenario, qui captus amore puellæ, in foveam feris positam incidit: ubi inventus & à vicinis rusticis extractus, furorem amoris non destituit: occasione cujus, graphicè mulierum ingenia describuntur. *Macer est*, qui *solebat esse acer, & elatis, &c.* Vnde quod in Hecyra de hominibus dicitur, etiam quibusdam belluis competit: *Profectò hoc sic est, ut puto: omnibus nobis ut res dant sese, ità magni atque humiles sumus. Flaccis auribus*] id est, auriculis laxis & pendentibus, quia mollibus. *Herbam olfacit*] id morbi indicium est. *Risum ciet*] id est, excitat, à *cieo* secundæ conjugationis, est enim præsentis temporis. *Totus mirabitur orbis*] Rusticâ jactantiâ & garrulitate hoc dicit: nam

nam si ex persona poëtæ dicatur, verè illi dici posse: *Parturiunt montes, nascetur ridiculus mus.* Quid enim mirum, si rusticus imprudens in foveam cecidit? *Jam soles narrare sales*] id est, non insulsos apologos. *Vbi congessit*] Latiniùs Maro: *Namq; notavi Ipse locum, aëriæ quò congessère palumbes.* Nam quæ ferre aut tendere ad locum significant, ut *convenio*, *confluo*, *congero*, adverbium ad locum desiderant, & non in loco: Potest tamen dici, *Vbi congessit*] id est, concinnavit & construxit, postquam allata fuit materies. *Qui leviter spondet*] proverbiale est: nam ferè usu venit, ut, qui citò promittunt, difficulter promissa exhibeant, & è converso. *Qui non credit*] Alio proverbio ex arte Rhetorica respondet: *Qui non credit, inops est fidei*; quia qualis quisque est, talem judicat quemlibet: & ità, qui fidus non est, neminem fidum existimat. *Deprome*] id est, exime. *Duo tela*] id est, duo spicula, aut duas sagittas, quæ sunt pastoribus apta. Virg. *Cùm Daphnidis arcum Fregisti & calamos.*

Telum.

Ian. *Incipiam, Nymphæ Parnassides, ora movete,*
Et memorate mei dira infortunia capri,
Ac Philomelæos Alpho concedite nidos.
Conductus mercede puer, præfectus ovili,
Assiduè pascebat oves, caprum atq; capellas.
Servitium nobis pueri fuit utile, donec
Virgine conspectâ, quæ tum huc veniebat aquatum,
Tabuit: ex illo vecors jam tempore factus,
Frigidiùs curare gregem, contemnere caulas
Cœpit, & exhausto subvertere cuncta cerebro.
Quum sopitus erat, poterat vigil esse videri.
Nugabatur enim quando vigilabat, inerti
Corporis officio, solvebat somnia mente.
Hunc ergò in saltu ludens per cornua caprum
Viminibus validis inter dumeta ligârat,
(Quarta dies hodie) tentans an vincula possit
Vincere cervice, ac prædura robore frontis.
Quæsitum interea nidos nemus omne pererrat.
Corda subit virgo, dilecta recogitat ora;
Ora, sinus, & quæ fari pudor, omnia volvit.

Lux fugit interea, capri redit immemor, altâ
Nocte recordatus surgit, pavidúsq; per umbras
Dum graditur, ruit in foveam, quæ fronde salignâ
Captandis obducta feris & stramine sicco,
Instar erat putei fundo irremeabilis alto.
Est caper in vinclis, puer est in carcere, pastor
Nullus oves curat : jam tertia luxerat hora.
Miror, oves refero ac numero ; caprúmq; requirens,
Obstupeo ; puerum clamo, magalia lustro.
Vera loquar : magicis nè fortè liquoribus unctus,
Extimui, ascenso migrâsset in aëra capro :
Namque striges tali fama est ope, nocte vagantes,
Ad quædam longinqua procul convivia ferri.
Attonitus tandem pecudes ad pascua duco.
Dúmq; nemus subeo meditans mecum, ecce per umbras,
Ecce, procul caper in dumis strepit, atque reluctans
Cornibus adversis contra sua vincula pugnat.

Incipiam] Sic Æneïdos secundo, *Incipiam : Fracti bello, &c. Nymphæ Parnassides*] id est, Musæ Parnassum frequentare solitæ. *Ora movete*] Virg. *Pandite nunc Helicona deæ, cantúsque movete.* Sed quia præcipitur ab Hor: in arte, *Nec deus intersit, nisi dignus vindice nodus Inciderit* ; videbitur quibusdam non apta invocatio, quia non debet deus invocari aut induci ad difficultatem dissolvendam, nisi res tanta sit, ut opibus humanis fieri aut geri nequeat. Verùm poëtæ aliquando ridiculè, aliquando juxta æstimationem invocantis invocationem faciunt : Vnde Iuvenal. descripturus Rhombum, dicit Satyrâ quartâ, *Incipe Calliope, licet hic considere, non est Cantandum, res vera agitur : narrate puellæ Pierides : prosit mihi vos dixisse puellas.* Hoc autem ridiculè dicit : hîc verò loquitur rusticus, cui quam dicturus est res summam difficultatem habere visa est. Vnde priùs dixit, *Totus mirabitur orbis. Philomelaos*] quos Philomela congessit. *Conductus*] ergò mercenarius. *Servitium*] id est, famulatus. *Tabuit*] .i. lentâ tabe exhaustus est. *Vecors*] .i. pravi, aut perversi cordis. *Frigidiùs*] .i. negligentiùs, sicut in re diligenti dicet per contrarium Maro, *Fervet opus. Exhausto cerebro*] nimiâ

Servitium. *Tabescere.* *Exhaustus.*

Sopitus. nimiâ solicitudine effœto. *Quum sopitus erat*] id est, somno obrutus, *poterat videri esse vigil*. *Nugabatur enim*] id est, secum inaniter loquebatur: Hor. *Nescio quid meditans nugarum*. Persius: *Nugari solitos*. *Ludens*] id est, ad ludum, ut curam animi premeret. *In saltu*] in pascuis ubi pecudes saliunt. *Tentans*] id est, periculum faciens. *Quæsitum pererrat*] id est, pererrando it quæsitum; non enim construitur prius supinum sine motu, saltem latente. *Et quæ fari pudor*] scilicet *est*: id est, gremium; & infra gremium pudenda. *Fronde salignâ*] id est, salicum foliis. *Obducta*] id est, obstructa in superficie. *Captandis feris*] id est, ad captandas feras. *Iam tertia luxerat hora*] scilicet posterioris diei. *Refero*] Recenseo, aut separo. *Magalia*] id est, casas, & tuguria. *Striges*] sortilegæ, & magicis utentes. *Ad quædam longinqua*] Id enim sibi persuadent dæmonibus illusæ. *Ecce*] quasi diceret, Præter spem.

Nugari. Tentans. Saligna. Obducta. Refero. Magalia.

Terruit incautum subitò feralis imago,
Et nil tale ratum: firmato pectore tandem,
Nosco animal; subiénsque rubos, seco vincula runcâ.
Serò domum rediens, video per pascua longè
Turbam exultantem risu juveniler alto.
Ut propè constitimus, méque agnovêre, salutant,
Et, Tuus ecce, aiunt, puer hic, ô Iane, luporum
Erutus è foveis, dum nocte perambulat agros,
Incidit in casses. Et sic inventus uterque,
Et caper, & pastor. Caper hæc incommoda passus
Languet adhuc: puer imprudens, insanior hirco est.
Virgo superbivit mox, ut se audivit amari;
Et pueri simulans curam ignorare, pudorem
Fingit, ut ad formam faciat pudor; ora sinúmque
Ornat, & in terram versis incedit ocellis,
Callida vulpinâ rem simplicitate gubernat.
Hæc studia, hi casses, hæc sunt mulieribus arma.
Ille suâ sperans Galateâ aliquando potiri,
Contemptâ mercede, suos sectatur amores.
Propterea plaustro, stivâ, bobúsque relictis,
Ad pastoris opus redeo: subjecta furori

Ista juventutis levitas rura omnia vexat.

Terruit incautum] Rem prosequitur. *Feralis*] id est, terribilis ut fera, id est mors. Nam si dicatur *imago feralis*, id est, ipsius feræ, non videtur ratio carminis stare: nam *fera* primam corripit, *feralis* producit. Æneïdos quarto: *Solâque culminibus ferali carmine bubo. Incautum Et nil tale ratum, Firmato pectore tandem, nosco animal*] scilicet ubi propiùs accesseram. *Seco*] id est, abrumpo vincula quibus in vepribus alligatus erat. *Incidit in casses*] in foveam, in laqueos. Ovidius: *Incidit in casses præda petita meos. Virgo superbivit*] Principium principalis narrationis. *Et pueri simulans curam ignorare*] Non simulans curam, sed dissimulans se ignorare curam, scilicet amorum. Nam simulamus, id quod non est, esse: dissimulamus, id quod est, non esse. *Pudorem fingit*] id est, simulat, & fallaciter præ se fert. *Ora sinumque*] in quibus est muliebris species. *In terram versis*] id enim pudicas decet. Vnde Æneïd. primo, *Tum breviter Dido vultum demissa profatur. Hæc sunt mulieribus arma*] *Mulieribus* naturâ antepenultimam corripit, sed necessitate producit. Lucanus: *siqua Deûm soboles, siqua est mulieris origo. Suâ Galateâ*] puella lactea, sed rustica. Vnde Maro, *Namque (fatebor enim) dum me Galatea tenebat, Nec spes libertatis erat, nec cura peculi. Contemptâ mercede*] scilicet quam à Iano acceperat. *Ista*] scilicet vilis. *Levitas*] id est, inconstantia propter amores & leves mores.

Feralis. Casses. Simulare. Dissimulare. Galatea. Levitas.

Alph. *Quod nequit ingenium, casus facit: ô stupor! ô sors*
Ingeniosa! ô res risu celebranda bimestri!
Iane, fides servanda, tibi Philomela laborat.
Sed quod tam vafro memoras de virginis astu,
Rettulit in mentem, quæ psallere sæpe solebat
Carmina fœmineis olim de fraudibus Vmber.

Ianus. *Dic, Vmbri, dic, si quid habes, meditare parumper*
Et verba & numeros; Vmbri est memorabile carmen.

Alph. *Est, ut ais, sed non gratìs memorabile carmen.*
Quas referes grates? & quid mercedis habebo?

Ianus. *Accipe, promissis absolvo, & spicula reddo.*

Alph. *Dum vado ad ventrem post hæc carecta levandum,*

Iane, meum tu coge pecus, nè vitibus obsit.
Ianus. *O aries, aries, qui tortis cornibus atrum*
Dæmona præsentas, semper vineta subintrans;
Non sapies, donec fossâ tibi lumina fronte
Eruero. Non sunt porrecta in jugera centum
Pascua sat, nisi pampineos populeris & agros?

Quod nequit ingenium, casus facit] Interloquitur Alphus, ne unius sermo fastidio sit. Sensus autem est, Multa quæ per ingenium excogitare nequeas, casu in mentem veniunt. *Risu bimestri*] .i. duos menses durante. *Tibi Philomela laborat*] .i. nidificat. Vnde Maro, *Sic vos non vobis nidificatis aves. Fœmineis de fraudibus Vmber*] homo ex Vmbria. Sunt qui Antonium Campanum intelligant. *Dic, Vmbri*] Ordo est, *Dic, dic*, inquam, *si quid habes Vmbri*] .i. de Vmbro aut de carminibus ejus. Virg. *Quin age, si quid habes, in me mora non erit ulla.* Et iterum: *Si quos aut Phyllidis ignes, Aut Alconis habes laudes, aut jurgia Codri. Meditare*] exerce, experire. Virg. *Sylvestrem tenui musam meditaris avenâ. Et verba & numeros*] Idem: *Numeros memini, si verba tenerem. Non gratis*] id est, non sine mercede. *Promissis*] sc. Philomelæ pullis. *Et spicula*] id est, sagittas. *Dum vado ad ventrem*] Hoc profectò nimis rusticè, tamensi rustico congruit; facit tamen poëta ad exprimendũ morem rusticum. *Tu coge*] .i. compelle in unum nè divagetur. Virg. *Tityre coge pecus. Nè vitibus obsit*] depascendo pampinos, aut uvas decutiendo. *O aries, aries*] Alloquutio rustica ad pecus. Sic Maro ad arbores: *Et vos ô lauri carpam, & te proxima myrte, Sic positæ quoniam suaves miscetis odores.* Non abjicitur autem, nec corripitur *ô*, quia vox monosyllaba in principio carminis posita. *Atrum Dæmona*] id est, spiritum malè callidum, qui, cùm pingi verè non potest, cornutus tamen pingitur. *Non sapies*] .i. non eris sapiens & fugitans malorum, *donec ego eruero tibi lumina*] id est, oculos, & hac *fronte fossâ*] .i. perforatâ & excavatâ, evulsis oculis *Populeris*] .i. deprædaris, spolies. *Et*] .i. etiam. *Agros pampineos*] id est, vineas, in quibus vites sunt, quarum frondes pampinos vocamus. Dicitur etiam *populo*: Virg. in Æneïd. *Non nos aut Libycos ferro populare penates Venimus, &c.*

Bimestris. Vmber. Meditare. Lumina. Populari.

Alph.

Alph: *Jane, recordatus redeo: sed plurima forsan*
Nondum nota tibi referam: cognoverat Vmber
Omnia, quæ fas est homini perdiscere: cœlos,
Sydera, tellurem, ventos, mare, flumina, fontes,
Viderat & Rhodopen, atq; alta Ceraunia, & Ossam,
Gallica regna, Ararim, Rhodanum, Tiberimq;, Padúmq;:
Attica Romanis referebat carmina verbis,
Ore utroq; potens, & linguâ primus utrâq;.
Hunc unum nobis invidit Græcia, & ipsi
Arcades, & Thracum saltus, & Thessala Tempe.
Si quid erit quod fortè velis tibi notius esset,
Candidus, illius semper documenta secutus,
Non procul hinc; hæc ille tenet, nos ille docebit.
Sed jam septiforem flatu experiamur avenam.
Antè tamen Nymphæ, precor, ut Libethrides adsint;
Præsertim quæ plus meminisse Polymnia fertur.

Iane, &c. Purgatâ alvo redit ad narrationem. *Viderat*] Hac Periphrasi videtur Gregor. Tifernatem dicere, qui eâ tempestate vixerat. Nam γρηγορέω significat vigilo: Vigilantis est autem multa videre. *Viderat & Rhodopen*] id est, Thraciam, ubi Rhodope mons est: *atq; alta Ceraunia*] montes Epiri à fulminibus dictos. *Et Ossam*] montem Thessaliæ. *Ararim*] qui à Lugdunensibus nunc *Sogona* dicitur. Vterque autem, tam Arar seu Araris, quàm Rhodanus, Lugdunum confluit; ad cujus confluentem erat olim illa ara de qua Iuven. *Aut Lugdunensem Rhetor dicturus ad aram. Tyberim*] fluvium Hetruriæ, qui Romam perfluit. *Padum*] fluviorum regem in Italia, in mare Adriaticum ex Alpibus inferioribus incidentem. Vnde Homerus Eridanum, qui & Padus dicitur, ex inferis ad superos tendere dicit. *Attica*] id est, Græca, & potissimùm Attica, quia Attica lingua è quinq; Græcorum linguis cultissima est. *Romanis*] .i. Latinis verbis: nam aliter ea non intellexisset rusticus. *Ore utroque*] & Græco sermone & Latino. *Et primus*] .i. peritissimus utrâque linguâ. *Hunc unum nobis invidit Græcia*] id est, invidè nobis esse conspexit, cùm similem non haberet; quod in vita Antonii Campani etiam de Turcis com-

Rhodope. Ceraunia. Ossa. Araris. Tyberis. Padus.

commemorant: verùm hîc Tifernatem intelligam. *Et ipsi Arcades*] *ipsi* emphasim habet, quasi dicat peritissimi musici, *Et cantare pares & respondere parati. Et Thracum saltus*] ubi Orpheus, Amphion, aliíque complures versati sunt vates. *Et Tempe*] .i. amœnissima loca Thessaliæ, quibus etiam musicus chorus versatus est. *Candidus, illius &c.*] Per *Candidum* credo poëtam intelligi, cujus exterior vestis, ut Carmelitis cæteris, & mens fere candida est. *Hæc*] .i. documenta Vmbri. *Sed jam septiforem*] id est, septem foramina habentem. Virg. *Est mihi disparibus septem compacta cicutis Fistula. Libethrides nymphæ*] id est, Musæ, aut Libethrum, locum quendam in Thracia; aut Libethram, fontem in Magnesia regione Thessaliæ adjuncta incolentes. Maro: *Nymphæ noster amor Libethrides, &c. Præsertim quæ plus*] subaudi, cæteris: alioqui dixisset, plurimum. *Polymnia*] à πολὺ .i. multum, & μνεία .i. memoria, cujus filiæ Musæ sunt. Dicitur etiam *Polyhymnia*, .i. multorum hymnorum, seu laudum. Hor. *Nec Polyhymnia Lesboum refugit tendere barbiton.*

Tempe.

Septiforem.

Libethrides.

Polymnia.

Fœmineum servile genus, crudele superbum,
Lege, modo, ratione caret; confinia recti
Negligit, extremis gaudet, facit omnia voto
Præcipiti, vel lenta jacet, vel concita currit
Fœmina: semper hyems, atque intractabile frigus,
Aut canis ardentes contristat sydere terras:
Temperiem nunquam, nunquam mediocria curat;
Vel te ardenter amat, vel te capitaliter odit.
Si gravis est, mœret torvo nimis hernica vultu.
Si studeat comis fieri, gravitate remissâ
Fit levis: erumpit blando lascivia risu,
Et lepor in molli radiat meretricius ore.
Flet, ridet, sapit, insanit, formidat, & audet,
Vult, non vult, secùmque sibi contraria pugnat,
Mobilis, inconstans, vaga, garrula, vana, bilinguis,
Imperiosa, minax, indignabunda, cruenta,
Improba avara, rapax, querula, invida, credula, mendax,
Impatiens, onerosa, bibax, temeraria, mordax,
Ambitiosa, levis, maga, lena, superstitiosa,

Desidi-

Desidiosa, verax, ganeæ studiosa, palatum
Docta, salax, petulans, & dedita mollitiei,
Dedita blanditiis, curandæ dedita formæ;
Iræ odiique tenax, in idonea tempora differt
Vlciscendi animos, infida, ingrata, maligna,
Impetuosa, audax, fera, litigiosa, rebellis,
Exprobrat, excusat tragicâ sua crimina voce.
Murmurat, accendit rixas, nil fœdera pendit.
Ridet amicitias, curat sua commoda tantùm.
Ludit, adulatur, defert, sale mordet amaro,
Seminat in vulgus nugas, auditáque linguâ
Auget, & ex humili tumulo producit Olympum.
Dissimulat, simulat, doctissima fingere causas,
Ordiríque dolos, fraudíque accommodat ora,
Ora omnes facili casus imitantia motu.

Fœmineum servile genus] Multa in muliebrem sexum superciliosè dicuntur, quæ omnia in malas dici possunt: sed rarissimæ sunt bonæ secundum Lucilium, qui dicit, *Heu! facul est homini inventu bona fœmina nusquam*: ubi *facul*, pro *facile* antiquè dixit. Et Susarion Megarens. antiquæ comœdiæ princeps: *Audite populus, Susarion hæc dicit filius Phyllini Megarensis tripodiscius; Malum sunt mulieres: Sed tamen, O populares, non est invenire domum sine malo.* Multa tamen etiam in sanctis literis in bonarum commendationem dicuntur. *Sed mulierem fortem quis inveniet? Modo*] .i. moderatione, de qua Hor. 1. Ser. *Est modus in rebus, sunt certi deniq; fines, Quos ultra citráque nequit consistere rectum. Extremis gaudet*] quæ ambo mala sunt, quia uni virtuti duo vitia opponuntur; alterum per abundantiam, alterum per defectum peccans. *Aut canis*] id est, canicula, aut *Syrius*. *Odit*] præteriti est temporis, & ità producitur; nec reperies apud idoneos *odio*, nisi semel in Cicerone *odias*. *Nimis hernica*] id est, aspera, ut Hernici montes in Italia asperrimi. *Gravitate remissâ, fit levis*] quia *Dum vitant stulti vitia, in contraria currunt. Ducit enim in vitium vitii fuga, si caret arte. Lepor meretricius*] id est, suaviloquium, & blanditiæ meretricibus dignæ. *Sibi contraria*] .i. inconstans, unde

Facul.
Modus.
Canis.
Hernica.

unde addit, *Mobilis, inconstans*] Æn. 4. —*varium & mutabile semper Fœmina. Imperiosa*] .i. affectatrix imperii. *Indignabunda*] fastidiens frequenter. *Cruenta*] crueris & sanguinis appetens, & maximè, ut Iuv. docet, vindictæ. *Improba*] .i. improbanda. *Avara*] quia rapax, sed tamen inutiliter expendit. Iuv. *Prodiga non sentit pereuntem fœmina censum: Ac velut exhaustâ redivivus pullulet arcâ Nummus, & è pleno semper tollatur acervo, Non unquam reputat quanti sibi gaudia constent. Rapax*] ergò ut expendat. *Querula*] quia, ut dicit Iuven. *Aut odit pueros, aut fictâ pellice plorat. Maga*] .i. sortilega, magicæ arti intendens, ut Iuv. docet: *Hic magicos affert cantus, hic Thessala vendit Philtra, quibus valeant mentem vexare mariti. Lena*] etiam filiarum venditrix. Iuven. *Scilicet expectas ut tradat mater honestos, Aut alios mores quàm quos habet: utile porrò Filiolam turpi vetulæ producere turpem. Superstitiosa*] quod idem Iuven. sexto docet, ut cætera ferè quæ hîc habentur. *Ganea*] sic & alii Christiani poëtæ, sed ganeo primam producit. Satyr. *Occultas ganeo pultes. Palatum docta*] id est, delicata. *Salax*] .i. luxuriosa. *Tragicâ voce*] .i. quali utuntur tragici dum infortunia regum lamentantur. *Litigiosa*] quia nulla ferè causa est, in qua non fœmina litem moverit. *Nil*] .i. nihili pendit fœdera. *Ludit*] i. illudit. *Defert*] .i. clàm diffamat, & crimen occultum pandit. *Sale amaro*] .i. callidâ reprehensione. *Seminat*] .i. dispergit in vulgus. *Nugas*] .i. res frivolas. *Ex humili tumulo producit Olympum*] id est, nil sibi non promittit posse efficere. *Ora omnes*] Ordo: Accommodat, inquam, ora imitantia facili motu *omnes casus*] id est, eventa omnia; hoc est, scit se accommodare rebus, & ridere cum ridentibus, & flere cum flentibus, imò interdum utrumque simul.

Imperiosus. Indignabundus. Cruentus. Improbus. Avarus. Maga. Lena. Ganea. Salax.

Non potes insidias evadere, non potes astum
Vincere: tantæ artes, solertia tanta nocendi.
Et, quanquam videas oculis præsentibus, audet
Excusare nefas: potis est eludere sensus
Sedulitate animi: nihil est, quod credere possis;
Et nihil est quod non, si vult, te credere cogat.

His

His facient exempla fidem. Quæ crimina non sunt
Fœmineâ tentata manu? Dedit hostibus arcem,
Decepta ornatu brachî Tarpeia sinistri.
Sæviit in natos manibus Medea cruentis.
Tyndaris Ægeas oneravit navibus undas.
Sylla hostem sequitur, patri furata capillum.
Fratrem Biblis amat, subicit se Myrrha parenti;
Concubitu nati longæva Semiramis ardet.
Causa necis vati conjux fuit Amphiarao.
Occidêre viros nocturnis Belides armis.
Orphea membratim Cicones secuêre poëtam,
Cognita luxuriæ petulantia Pasiphaëæ.
Phædra pudicitiam contra crudeliter ausa est.
Decepit Judæa virum Rebecca, suámque
Progeniem, velans hircino guttura tergo.
Porrigit Alcidæ conjux fatale venenum.
Decipit Hippodame patrem. Lavinia Troas
Implicat ancipiti bello. Bryseis Achillem
Depulit è castris: demens Chryseïde factus
Fulminat Atrides & sentit Apollinis iras.
Eva genus nostrum felicibus expulit arvis.

Non potes] Eandem rem prosequitur. *Astum*] id est, astutiam. *Nihil est quod credere possis*] quia *Et quanquam videas oculis, &c.* Iuven. —*nihil est audacius illis Deprensis, iram atque animos à crimine sumunt.* —*Quæ crimina non sunt Fœmineâ tentata manu?*] Quasi dicat, nulla non sunt, & ità omnia sunt. *Tarpeia*] virgo quæ ut armillas, quas in brachiis hostium vidit, haberet, tradidit illis arcem Capitolinam: unde armis brachiorum obruta interiit. Dicitur autem hîc *brachî*] pro *brachii*: quia aliter versus non staret. *Sæviit in natos*] Virg. *Sævus amor docuit natorum sanguine matrem Commaculare manus:* nam Medea à Iasone spreta, omnes communes liberos præter Thessalum trucidavit. *Tyndaris*] id est, Helena Tyndari (ut putabatur) filia, à Paride rapta, aut ipsum sequuta; mille carinis à Græcis repetita est. *Scylla*] Nisi Megarensium regis filia, abscisso purpureo capillo, quem pater sacratum habuit, ad Minoa hostem per-

Astus.
Tyndaris.
Sylla.

Biblis. pertulit. *Biblis*] ut Ovid. Met. 9. docet, exardet amore Canni fratris; à quo spreta, in fontem sui nominis conversa est. *Myrrha.* *Subicit se Myrrha parenti*] scilicet Cinyræ: de quo lib. 10. Met. quæ etiam in Myrrham arborem illic conversa dicitur. Est autem in verbo *subicit*, Syncope. Nam si (ut debet) *subjicit* scriberetur, esset positio brevis. Fecerunt tamen id alii quoque. *Semiramis.* *Semiramis*] regina Babyloniæ, & regni Assyriorum moderatrix, exarsit amore Nini filii, quem diu simulaverat, ut Iust. docet lib. 1. *Causa necis vati conjux fuit*] id est, Eriphile. De qua in Thebaïde Statii multa leguntur. *Belides.* *Belides*] Beli neptes, filiæ Danai fratris Ægypti regis, quæ quinquaginta nupserunt totidem patruelibus, id est, patrui Ægypti filiis, coactæ ab eo; sed à patre, qui ab oraculo habuit sibi cavendum à tali genero, persuasæ, primâ nocte omnes maritos suos interfecerunt præter Hypermnestram, quæ Lynceo pepercit, à quo Danaus obtruncatus. *Cicones.* *Cicones*] Mulieres Thraciæ, ut autor est Virg. in fine Georg. *Pasiphaë.* *Pasiphaë*] uxor Minois regis Cretensium, amore tauri incensa, se in ligneam vaccam à Dædalo effictam includi fecit; sic cum tauro concumbens, & postea cum Minoë, Minotaurum genuit. Ordo est: *petulantia luxuriæ Pasiphaëæ*] id est, ipsius Pasiphaës, scilicet *est cognita*. *Phædra*] Pasiphaës & Minoïs filia, Hippolytum privignum, cui desponsata, sed non tradita à Theseo fuerat, interpellavit de stupro. At cùm ille renueret, nè patri injurius sit, detulit apud patrem quasi ille interpellâsset ipsam; unde credulus pater, à Neptuno sivè à patre Ægeo impetrat, ut à Phocis marinis belluis equi Hippolyti in furorem versi, ipsum dissolverent; *Hippolytus.* unde Hippolytus ab ἵππος, quod est equus & equa, & λύω, id est, dissolvo, dictus præsagio quodam videtur; nam ab Hippolyte matre id nomen priùs habere potuit. *Rebecca.* *Decepit Iudea Rebecca virum*] scilicet, Isaacum cujus oculi caligaverant. *Suâmq; progeniem*] id est, filium chariorem Iacob. *Velans hircino tergo*] i. pellibus hircorum aut caprorum, ut pilosus perciperetur, ut erat Esau. *Conjux*] scilicet Deianira. *Deianira.* *Fatale venenum*] id est, tunicam sanguine venenato Nessi intinctam dedit. *Alcides.* *Alcide*] id est, Herculi Alcei nepoti

poti putativo: Nam Amphitryonides dicitur cum Iovis sit filius. *Hippodamia*] Oenomai Helidis & Pisæ regis filia patrem decepit, quia Pelopi in patris perniciem nupsit. Erat enim in fatis tunc patrem decessurum, quando illa nuberet: nupsit autem superata in curuli certamine, dolo tamen Myrtili aurigæ. Dicitur etiam Hippodamia, quasi equorum domitrix. *Lavinia*] filia Latini, Turno desponsata à matre Amata, & Æneæ per oracula & patris assensum, Trojanis multis exitii causa fuit. *Bryseis*] quæ Achilli sorte obvenerat, cùm abductâ Chryseide, quæ Agamemnoni obvenerat, hanc Agamemnon vi abstulisset, effecit ut Achilles iratus armis abstineret, & multos Græcorum interimi fineret, donec Patrocli amici necem ulcisci vellet. *Atrides*] id est, Atrei filius, saltem putativus, Agamemnon. *Fulminat*] id est, irâ & amore æstuat. *Factus demens Chryseide*] id est, per amorem Chryseïdis, filiæ Chrysæ sacerdotis Apollinis, qui cùm infulatus in exercitum Græcorum filiam expetitum venisset, nec obtinuisset, sævâ pestilentiâ ab Apolline impetratâ, tandem eam abduxit. *Sentit ergò iras Apollinis*] .i. pestem quâ totus exercitus mulctabatur. *Felicibus arvis*] paradiso.

Hippodamia. *Lavinia.* *Bryseis.* *Atrides.* *Fulminare.* *Chryseis.*

Credite pastores, per rustica numina juro,
Pascua si gregibus vestris innoxia vultis,
Si vobis ovium cura est, si denique vobis
Grata quies, pax, vita; leves prohibete puellas,
Pellantúrque procul vestris ab ovilibus omnes,
Thestylis, & Phyllis, Galatea, Neæra, Lycoris.
Dicite, Quæ tristem mulier descendit ad Orcum,
Et rediit? potuit, si non malè sana fuisset,
Eurydice revehi per quas descenderat umbras.
Rapta sequi renuit fessam Proserpina matrem.
At pius Æneas rediit, remeavit & Orpheus,
Maximus Alcides, & Theseus, & duo fratres,
Unus equis, alter pugnis bonus atque palestrâ:
Et noster Deus, unde salus & vita resurgit.
Hæc sunt, pastores, hæc sunt mysteria nobis
Advertenda; animi fugiunt obscœna viriles,
Fœmineas loca delectant infamia mentes.

Vt semel in scopulos vento contortus, & undâ,
Nauta scit incautis monstrare pericula nautis:
Sic senior longo factus prudentior usu,
Præteritos meminit casus, aperítque futuri
Temporis eventus, vitæq; pericula monstrat.
Si fugiunt aquilam fulicæ, si retia cervi,
Si agna lupum, si dama canem: muliebria cur non
Blandimenta fugis, tantùm tibi noxia, pastor?

Credite pastores] Convertit sermonem ad pastores, quorum docendi gratiâ hæc de fœminis dixit. *Per rustica numina*] id antiquè, nisi ad Deum & sanctos, quibus arva custodi[æ] sunt, referamus. *Thestylis, &c.*] Harum enim meminit Virgil in Bucol. dicens, *Thestylis & rapido fessis messori[bus] æstu, Allia serpyllúmque herbas contundit olentes.* E[t] iterum, *Iampridem à me illos abducere Thestylis orat.* Item, *Phyllida mitte mihi, meus est natalis Iola*: &, *Phyl[lida] lida amo ante alias; nam me discedere flevit.* Item, *Ma[lo] lo me Galatea petit lasciva puella.* Et, *Huc ades ô Galatea, &c.* Item *Ille Neæram Dum fovet.* Item *Tu[a] cura Lycoris, Pérq; nives alium, pérque horrida castra secu[ta] est. Dicite*] ingeniosa excogitatio. *Rapta*] Raptæ leguntur mulieres ab inferis, & ferè redemptæ, sed non rediisse. *Eurydice*] Orphei conjux, cùm eam Aristæus pastor insequeretur, à serpente, qui in herbis delituit, extincta, ab Orphe[i] citharæ beneficio redempta ab inferis fuit, eâ lege, ut [e]non respiceret; quod tamen fecit: unde reverti coacta e[st] quod quarto Georgicωn, ad finem graphicè describitur, [&] à Boëtio non segniter. *Proserpina*] Cereris filia, à Plut[o]ne surrepta, & à Cerere matre inventa, redempta fuisset, [si] nihil apud inferos gustâsset; sed granum pomi gustavit, [ut] non rediret. Vnde Geor. 1. *Nec repetita sequi curat Pro[ser]serpina matrem. At pius Æneas rediit*] postquam ill[uc] duce Sibylla, patris videndi gratiâ descendisset, ut 6. Æne[id.] latè dicitur, *Remeavit & Orpheus*] relictâ tamen conjug[e]. *Maximus Alcides*] id est, Hercules, ut Pirithoum re[di]meret. Virgil. *Quid Thesea magnum? Quid memorem Alciden? & duo fratres, Unus equis*] scilicet, Castor: [ta]men Virg. ponens nomen pro nomine, dixit, *Domi[tor] Pollu[x]*

Margin notes: Eurydice. Proserpina. Alcides

Pollucis habenis. Alter pugnis] scilicet, Pollux. Fratres gemini in cœlum translati, ubi Geminos constituunt, signum tam latum, ut dum alterum occidit, alterum oriri incipiat; unde fabulæ locus est, ut alter mortalis, quippe à Tyndaro genitus, alter immortalis, ab Iove satus dicatur; sed mutuâ charitate ità devincti, ut immortalitatem communicarent, ut altero moriente, alter reviviscat. Vnde sexto Æneîdos: *Si fratrem Pollux alternâ morte redemit, Itq; reditq; viam toties.* Meliùs autem legitur *alter* quàm *alius*: quia *alter* de duobus, *alius* de pluribus dicitur. *Et noster Deus*] Dominus noster Iesus Christus, qui descendit ad inferna, & tertio die resurrexit à mortuis. *Advertenda*] consideranda. *Animi viriles fugiunt obscœna*] naturaliter quidem usque adeò, ut qui non fugiunt, effœminati dicantur, aut muliebres. Vnde est illud Ennii apud Ciceronem in 1. de officiis: *Vos etenim juvenes animos geritis muliebres, Illáque virgo viri. Fœmineas loca delectant infamia mentes*] id quidem de turpibus verum est. *Senior*] Vult sibi in ea re experto fidem adhiberi, sicut nauttis veteranis de periculis marinis creditur. *Fulicæ*] aves sunt marinæ. Docet autem belluas prudentiores esse in fugiendis nocivis, ac insidiosis, quàm nos sumus.

Alter. *Alius.* *Fulica.*

Est in eis pietas crocodili, astutia hyænæ:
Cùm flet, & appellat te blandiùs, insidiatur.
Fœmineos pastor fugito (sunt retia) vultus;
Non animis, non virtuti, non viribus ullis
Fidito, non clypeo, cujus munimine Perseus
Vidit saxificæ colubros impunè Medusæ.
Monstra peremerunt multi, domuêre gigantes
Evertêre urbes, legem imposuêre marinis
Fluctibus, impetui fluviorum, & montibus asperis.
Sacra coronârunt multos certamina; sed qui
Cuncta subegerunt, sunt a muliere subacti.
Rex qui pastor erat, fundâ spolióque leonis
Inclytus, & natus qui templa Sionia fecit
Primus, & excellens invicto robore Samson,
Fœmineum subiêre jugum: minùs officit ignis,
Saxa minùs, rhomphæa minùs, minùs hasta, minùs mors:
Nec forma contenta suæ splendore, decorum

Au-

Auget mille modis mulier: frontem ligat auro,
Purpurat arte genas, & collocat arte capillos:
Arte regit gressus, & lumina temperat arte.
Currit, ut in latebras ludens perducat amantem:
Vult dare, sed cupiens simplex & honesta videri,
Denegat, & pugnat; sed vult super omnia vinci:
Fæmina Ceciaco (res mira) simillima vento est,
Qui trahit, expellens mendaci nubila flatu.

Crocodilus. *Est in eis pietas Crocodili*] Crocodilus, est animal terrestre, & aquatile; crescit ex minimo ad decem & septem & amplius cubitos: quibusdam Egyptiorum Crocodili sacrosancti sunt: quibusdam non sunt, sed veluti hostes exagitantur. Vnde Iuven. *Crocodilon adorat Pars hæc.* Est autem bellua hæc, quæ ova parit instar anserinorum, contra fugaces terribilis, contra insequentes autem fugax; hebetes oculos habet in aqua, extra aquam acerrimi visûs est; conspecto homine emittit lachrymas, mox appropinquantem devorat; unde factum est proverbium, *Lachrymæ Crocodili*, de his qui sub specie pietatis homines fallunt. Graphicè ergò dicit, *Est in eis pietas Crocodili.* *Hyæna.* *Hyæna*] autem animal est in Africa præcipuè nascens; utramq; ei naturam esse nonnulli existimant, & alternis annis marem, alternis fœminam fieri. Hoc Aristoteles negat. Collum ei & juba continuatæ spinæ porrigitur, flectiq; nisi circumactu totius corporis non potest. Humanum sermonem inter pastorum stabula assimulare dicitur, noménq; alicujus discere, quem foras evocatum dilaceret; vomitionem etiam hominis imitari ad solicitandos canes, quos invadit. Solet præterea id animal sepulcra eruere, ut corpora inquirat: Hæc Sipontinus: ob quæ rectè dicitur, *astutia Hyænæ.* *Fidito.* *Fidito*] .i. confidito. *Non clypeo*] scilicet crystallino ipsius Palladis, cujus numine protectus Perseus Medusam interemit; è cujus sanguine natus fingitur Pegasus equus alatus. *Medusa.* Erat autem Medusa una trium Gorgonum, quæ unum habuisse oculum, quo vicissim uterentur, dicuntur; hoc est, unionem seu margaritam; erat autem pulcherrima; unde se inspicentes, in stuporem traxit, & ita in saxa vertere dicta est: Hanc enim visam Neptunus, ardens amore, in

in templum usque Palladis insequutus, illic oppressit; unde irata dea, ipsius capillos, quibus Neptuno placuerat, in angues mutavit, deditq; ut omnes eam inspicientes, in lapides vertentur. Perseus autem dicitur Danaës Acrisii regis Argivorum filiæ, ab Iove oppressæ, filius. *Monstra peremerunt multi*] ut Hercules, Theseus, Perseus. *Domuêre gigantes*] ut dii in bello giganteo, & Hercules Antæum in Libya, & Geryonem in Hispania, Cacum in Italia, & alios alibi. *Evertere urbes*] ut Scipio Carthaginem in Africa, & Numantiam in Hispania, Græci Trojam, & alii alias. *Legem imposuêre marinis Fluctibus*] ut Cæsar, & Augustus, Lucrino lacui: Xerxes, qui pontem super mare extruxit, & cùm dirutum videret, flagellis cædi jussit. *Et montibus aspris*] ut idem Xerxes, qui Athon montem æquavit solo, & pro parte navigabilem fecit. Iuv. *Velificatus Athos.* Dicitur autem *aspris*, per Syncopen pro *asperis*. *Sed qui cuncta subegerunt*] Iuv. Sat. 6. *Nunc patimur longæ pacis mala; sævior armis Luxuria incubuit, victumque ulciscitur orbem.* *Rex qui pastor erat*] David, *funda*] qua Goliah stravit. *Spolioq; leonis*] quem se adhuc pastorem interemisse dicit. *Et natus*] .i. filius ejus Solomon. *Qui templa Sionia*] id est, Hierosolymitana: Nam Sion principalis pars Hierosolymæ est. De his in libris Regum, & de Samsone lib. Iud. dicitur. *Rhomphæa*] framea, quâ Angelus à Paradiso terruit Adam & Evam. Plebeii ac triviales sunt versiculi: *Adam, Samsonem, Loth, Davidem, Solomonem, Fœmina decepit: Quis modò tutus erit?* *Frontem ligat auro*] quod crinale vocant; aut reticulo aureo, seu aurato. *Purpurat*] .i. purpureas facit, hoc est, rubicundas. *Arte*] scilicet fucatoria. *Lumina*] .i. oculos. *Currit, ut in latebras ludens perducat amantem*] Vnde poëta, *Malo me Galatea petit lasciva puella: Et fugit ad salices, & se cupit antè videri.* Aut ad eam respicit, de qua Prov. 7. mirum in modum graphicè loquitur Solomon: omitto verba, quia in manibus sunt. *Vult dare*] scil. stuprum, & copiam sui. *Sed vult super omnia vinci*] ut vim sibi illatam dicat, *Cæciaco vento*] Cæcias enim trahit, ad se nubes, quas alii venti propellunt.

Quisquis es, (expertus moneo) tentare recusa
Dum licet, hac fragilis quot habet fastidia sexus.
Immundum naturâ animal, sed quæritur arte
Mundities; id luce opus est, ea somnia nocte.
Deglabrat, atque lavat, pingit, striat, ungit & ornat.
Tota dolus, tota ars, tota histrio, tota venenum.
Consilio speculi gerit omnia, labra movere
Discit, & inspecto vultum componere vitro.
Discit blandiri, discit ridere, jocari,
Incedens humeros discit vibrare, natésque.
Quid sibi vult nudum pectus? quid aperta supernè
Rimula, quæ bifidam deducit in ubera vallem?
Nempe nihil nisi quò virus penetrabile sensum
Plùs premat, & Stygiæ rapiant præcordia flammæ.
Hi juvenum scopuli, Syrtes, Scylla atque Charybdes.
Hæ immundæ Phinei volucres, quæ, ventre soluto,
Proluvie fœdâ thalamos, cœnacula, mensas,
Compita, templa, vias, agros, mare, flumina, montes
Incestare solent; hæ sunt Phorcynides ore
Monstrifico, extremis Libyæ quæ in finibus olim
Aspectu mutare homines in saxa solebant.

Quisquis es (expertus moneo) Parenthesis est. *Tentare*] id est, attentare & periculum facere. *Recusa*] Ovid. *Dum licet, indigno subtrahe colla jugo.* Et iterum; *Principiis obsta: serò medicina paratur, Dum mala per longas invaluêre moras.* *Fastidia*] id est, superbos contemptus. *Immundum naturâ animal*] si animo vituperandi hoc diceret, ineptiret. Nam si naturâ immundæ, & cura ac arte mundæ sunt, in hoc veniunt laudandæ, quòd arte naturam corrigunt: verùm animo dehortandi ab earum illecebris & fucatâ venustate, id dicit. *Id luce opus est*] id est, nihil aliud faciunt noctes & dies, sive noctu & interdiu. *Deglabrat*] id est, lævam & glabram facit cutem, rugis & pilis amoris. *Striat*] in tricas colligit capillos. *Tota*] scilicet ens aut existens dolus. *Tota histrio.*] ludicra, & scurrilis. *Tota venenum*] quia uritque videndo fœmina, & tactu inficit. Vnde quidam, *Est tactu viscus mulier, visu basiliscus.* *Humeros discit vibrare*] id nimiùm petulantes faciunt,

quæ

quæ humeros agitant ſicut in amplexu: nam honeſtæ matres ſtudent eſſe demiſſis humeris. *Nateſq;*] id eſt, clunes: Satyricus, *Tremulo deſcendunt clune puellæ. Rimula*] id eſt, fiſſura veſtium in ſinu inter mamillas. *Quæ bifidam*] id eſt, in binas partes diviſam *Virus*] id eſt, venenum, quo viſa inficit. *Flammæ Stygiæ*] .i. infernales: potiùs dixiſſem Phlegethonteæ. *Præcordia*] ſunt tenues membranæ circa cor, quæ dicuntur affectionum, ſive paſſionum ſedes. *Hi juvenum ſcopuli. Syrtes*] .i. brevia, vada arenoſa, in quæ qui inciderit, difficulter evadit. Allegoricè ergò ſumma pericula intelligit, ſicut ſunt Scylla & Charybdis, in mari Siculo. *Immundæ Phinei volucres*] .i Harpyæ, de quibus Æneid. 3. *Excipiunt Strophades, Graio ſtant nomine dictæ Inſulæ in Ionio magno quas dira Celæno, Harpyæque colunt aliæ, Phineïa poſtquam clauſa domus, menſáſque metu liquêre priores. Triſtius haud illis monſtrum, nec ſævior ulla Peſtis, & ira Deûm Stygiis ſeſe exigit undis. Virgineus volucrum vultus, fœdiſſima ventris Proluvies, uncæque manus, & pallida ſemper Ora fame.* Phineus autem rex Arcadiæ liberis novercam ſubinduxit, eoſq; ut illi complaceret, excæcavit: ob quam rem irati dii, ei oculos ſuſtulerunt, & immiſerunt Harpyas, quæ illi cibum abriperent; quod & diu fecerunt. Sed quia Argonautas hoſpitio ſuſceperat, miſerunt ad eum Zetem, & Calaim, Boreæ regis ac venti Thraciæ, ac Orithyæ ab eo raptæ filios, juvenes alatos, qui eas ad Strophadas uſque pepulerunt. *Cœnacula*] altiora domûs, aut pro locis in quibus cœnatur. *Inceſtare*] id eſt, polluere, & non caſtum reddere. Æneid. 6. *Et totam inceſtat funere claſſem. Hæ ſunt Phrocynides*] id eſt, Gorgones. Ovid. *Finibus extremis Libyes, ubi fervida tellus Accipit Oceanum demiſſo ſole calentem, Squallebant latè Phorcynidos arva Meduſæ.*

Bifida. *Virus.* *Præcordia.* *Harpyæ.* *Cœnacula* *Inceſtare.*

Carmina doctiloqui curſim recitavimus Umbri,
Quæ ſi viſa tibi nimiùm prolixa, memento,
Ipſius id rei vitium, non carminis eſſe.
Non longum eſt carmen: mulierum amentia longa eſt.
O memorande ſenex, quo ſe vetus Umbria tantum
Iactat, & ipſe tuæ Tyberis conterminus urbi:

Martia non abs re tantum te Roma vocabat.
Ipsa tuas artes, & non trivialia nôrat
Carmina: te vitâ functum flevêre Latinæ
Naiades & Graiæ, Tua molliter ossa quiescant
Semper, & in summo mens aurea vivat Olympo.

Carmina docliloqui] Hunc, ut dixi, licet aut Antonium Campanum intelligere, aut Franciscum Petrarcham, aut alium quemvis eâ tempestate doctum. *Ipsius id rei*] contra artem producit syllabam: Nam quintæ declinationis nomina non producunt *e* ante *i*, nisi præcedat *i*: & ità rei spei, fidei, plebei, penultimam corripiunt. Possumus versum emendare sic: *Ipsius esse rei vitium, non carminis, illud.* *Non longum est carmen*] Vnde Martial. *Non sunt longa, quibus nihil est quod demere possis.* *Martia Roma*] aut bellicosa olim, aut Matrem autorem habens: unde Livius in præfatione, *Si cui populo licere oportet, consecrare origines suas, & ad Deos referre autores; ea belli gloria est P. R. ut cùm suum, conditorisque sui parentem Martem potissimùm ferat, tam hoc gentes humanæ patiantur æquo animo, quàm imperium patiuntur.* *Et non trivialia*] Non vulgaria. Virg. *Non tu in triviis indocte solebas Stridenti miserum stipulâ disperdere carmen?* *Te vitâ functum*] id est, defunctum. *Latinæ Naiades*] id est, fluviorum & fontium Italicorum nymphæ, propter sermonem Latinum. *Et Graiæ*] id est, Græcæ, propter Græcum. *Tua molliter ossa quiescant*] unde priùs ubi de sepulchro levi loquuti sumus, disseruimus; hoc ad veterem pertinet superstitionem, nam veriùs; Virgilius dicit, *Facilis jactura sepulchri* Et Sen. *Quid refert, humine an in sublimi putrescam?* *Mens aurea*] id est, pulcherrima. *Vivat Olympo*] id est, cælo: hoc catholico viro dignum est. Olympus autem Macedoniæ mons altissimus, pro cælo à Græcis potissimum poni solet.

Naiades. Graia. Olympus.

ECLO.

De consuetudine divitum erga Poëtas, inscripta CANDIDVS:

IOANN. MURMELII argumentum.

Otia Sylvanus miratur inertia vatis,
Candidus abjectos queritur nunc esse poëtas.

Sylvanus & Candidus.

CAndide, nobiscum pecudes aliquando solebas
Pascere, & his gelidis calamos inflare sub umbris,
Et miscere sales simul & certare palestrâ.
Nunc autem, quasi pastores & rura perosus,
Pascua sopito fugis, & trahis otia, cantu.
Can. *Vos, quibus est res ampla domi, quibus ubera vaccæ*
Plena ferunt, quibus alba greges mulctralia complent,
Cymbia lacte nivent, & pinguia prandia fumant,
Carmina laudatis; si quid concinnius exit,
Plauditis, ac læti placidas extenditis aures,
Pro numeris vanas laudes, & inania verba
Redditis; interea pastor sitit, esurit, alget.
Sylv. *Nónne potes curare greges, & dicere versus,*
Cùm vacat, & positis vitam traducere curis?
Can. *Omnem operam gregibus pastorem impendere oportet,*
Ire, redire, lupos arcere, mapalia sæpe
Cingere, mercari paleas & pabula, victum
Quærere: nil superest otî; laudabile carmen
Omnem operam, totumque caput, Sylvane, requirit.
Grande utrumque opus est, & nostris viribus impar.
Cùm cecini, sitio: sitienti pocula nemo
Porrigit, irrident alii: Tibi penula (dicunt)
Candide trita, genu nudum, riget hispida barba:
Jam sylvæ implumes, & hyems in montibus albet.
Irascor, doleo, indignor: fert omnia victus,
Lanitium, fœtúsque mares; non vendimus agnas,
Sed quia lac pascunt, premitur nihil: ubera siccant.

Candide, nobiscum, &c.] Argumentum hujus eclogæ est detestatio tenacitatis divitum in poëtas: quorum ingrati-

tudine & avaritiâ, aurea vena in poëtis extinguitur. Per *Candidum* autem mihi verisimile fit, poetam posse intelligi; per *Sylvanum*, quemvis divitem avarum. Inducit tamen utrumque pastorem, unde dicit *sub his umbris*] quasi dicat, sub quibus sumus; nec quicquam aptius *Sylvano*, quàm esse *in sylvis*. *Est* autem ferè eadem farrago quæ in Iuvenal. Satyr. 7. *Et miscere sales*] id est, lepôres sermonis. *Sopito*] id est, oppresso, & neglecto cantu, quæ res doluit *Sylvano*. Nam divites avari, licèt nihil conferant in poëtas bonos, admirantur tamen eos, & oblectantur eorum carminibus: unde Iuven. in dicta Satyra, *Spes nulla ulterior; didicit nam dives avarus, Tantum admirari, tantùm laudare disertos, Ut pueri Iunonis avem*, id est, pavonem admirantur, & laudant: quia laudatur nihil porrigunt, sed, si possunt plumas auferunt. *Plena ferunt*] Maro significantiùs *distenta* dixit. *Alba mulctralia*] id est, mulctras, hoc est, vasa in quæ mulgetur, lacte albicantia. *Cymbia*] id est, vasa incurva in morem cymbarum facta. *Carmina laudatis*] sicut jam Iuven. dixit. *Si quid concinnius*] id est, modulatius: & ut Persius; *Si quid tamen aptius exit Plauditis*] id est, applauditis. *Vanas laudes*] quia nihil commodi afferentes. Nam *probitas laudatur & alget*. *Algêt*] quia nudus, & ità algore conficitur. Iuven. Sat. 7. *Tædia tunc subeunt animos, tunc seque suámque Terpsichoren odit facunda & nuda senectus*. Et pòst; *neq; enim cantare sub antro Pierio, Thyrsúmve potest contingere sana Paupertas atque æris inops, quo nocte dieque Corpus eget. Satur est cùm dicit Horatius, Obe, &c. Omnem operam gregibus*] Iuven. *Pectora nostra duas non admittentia curas, Magnæ mentis opus, &c. Mapalia*] id est, casas & tuguria. *Sepe*] sepimento. Est ablativus a nominativo *sepes*. *nil superest oti*] pro otii; enumerat autem negotia pastoralia, volens à consimili etiam alia intelligi. *Tibi penula*] i. vestis exterior, attrita. *Sylvæ implumes*] id est, foliis spoliatæ. *Fert omnia victus*] id est, aufert. Sicut Maro; *Omnia fert ætas animum quoque*. *victus* autem] id est, necessitas edendi ut vivas: aut

Mulctralia. Cymbia.

Concinnius.

Penula.

victus.] id est, cibus quo vivas. *Fert*] id est, absumit, *Lanitium*] id est, lanam. *Fœtusque mares*] id est, arietes & hædos, ac coleatos reliquos. *Non vendimus agnas*] quia ad futuram propagationem recipiunt eas. *Lac pascunt*] id est, sugunt & absumunt, dum pascuntur, *Premitur nihil*] id est, non fit caseus mollis. Maro: *Et pressi copia lactis. Vbera siccant*] ex Marone est, ut alia multa.

Pœnitet ingenii, si quid mihi, pœnitet artis,
Pœnitet & vitæ, postquam mihi nulla secundant
Ex tot syderibus quot sunt in nocte serena.
Hactenus, ut nôsti, gratis cantabimus; ætas
Indiga paucorum, merces fuit: altera longè
Conditio senii, quod nunc subit: omnium egenos
Reddit, & extinctis lucri spem viribus aufert.
Mox erit utendum partis, modò quærere tempus.
En! formica brevis, sed provida bestia condit
In brumam nova farra cavis æstate latebris;
Neve renascantur fruges secat ore sepultas.
Sylv. *Scis e genethliacos fatalia sydera dicunt:*
Hi sub Mercurio vates, & sub Iove reges,
Magnatésque locant: istis dat Iupiter aurum
Atque Magistratus; dat Maiæ filius illis
Ingenium, linguam, citharas, & carminis artem.
Hæc tua sors; quid quæris opes? Deus omnia in omnes
Dividit, ut melius nobis videt esse futurum.
Sorte tuâ contentus abi, sine cætera nobis.
Can. *Sunt tibi divitiæ, mihi carmina; quid petis ergò*
Carmen, & invadis partes, Sylvane, alienas?
Sylv. *Non tibi surripio carmen, nec Apollinis arma;*
Sed dare dulcisonis aures concentibus opto.
Can. *Si gaudere meis igitur concentibus optas,*
Nos gaudere tuis opibus, Sylvane, decorum est.
Sylv. *Ille meis opibus gaudet, qui diligit: odit*
Invidus, atque animo bona fert aliena molesto.
Can. *Sic quoque tu nostris absens gaudere camœnis*
Sat potes: hæc artis sat sint tibi gaudia nostræ;
Carmina sunt auris convivia, caseus oris.

Si

Si cupis auditu, fac nos gaudere palato.
Hoc amor, hoc pietas, hoc vult Deus; omnia non dat
Omnibus, ut nemo sibi sit satis, indigeátque
Alter ope alterius: quæ res conjungit in unum
Omne genus, Gallos, Mauros, Italos & Iberos.

Pœnitet ingenii] Prosequitur *Candidus* querelas suas. *Pœnitet ingenii*] .i. habere ingenium ad carmen aptum. *Si quid mihi*] scilicet est ingenii. *Nulla secundant*] id est, prospera sunt; ut ventus & flatus secundus, id est, sequens, & à tergo veniens navigantibus. *Quot sunt*] id est, apparent. Nam plura sunt. *Gratis*] id est, sine mercede. *Sed ætas*] scilicet juvenilis. *Indiga.*] .i. indigens paucorum: non enim subjecta est morbis, nec tanto eget munimento contra frigora. *Quod*] scilicet senium. *Nunc subit*] id est, surrepit, non animadvertentibus nobis. *Omnium egenos Reddit*] Vnde Iuven. *Lucri spem*] id est, spem lucrandi. *Mox erit utendum partis*] id est, acquisitis in juventa. *Nunc quærere*] pro quærendi, id est, acquirendi. *Tempus*] subaudi *est*. *En! formica*] Solomon, Prov. 6. *Vade ad formicam, ô piger, & considera vias ejus, & disce sapientiam: quæ cùm non habeat ducem, nec præceptorem, nec principem, parat in æstate cibum sibi, & congregat in messe quod comedat.* Et 30. *Formicæ populus infirmus, qui præparat in messe cibum suum.* Horat. Primo Sermonum; *Sicut Parvula (nam exemplo est) magni formica laboris, Ore trahit, quodcunque potest, atque addit acervo: Quem struit, haud ignara, ac non incauta futuri.* *In brumam*] .i. ad brevissimum diem, ut est in solstitio hyberno. Ordo est, *Condit*] .i. abscondit. *Æstate*] .i. per æstatem, *cavis latebris farra nova.* *Néve*] pro & nè. *Renascantur*] .i. germinent. *Secat ore*] .i. germen auferendo, dirumpit. *Fruges sepultas*] id est, absconditas in terris. *Genethliacos*] id est, de genesi & nativitate judicantes, qui inspecto nativitatis horoscopo, futuram vitam prædicunt. *Hi* scilicet, genethliaci, & mathematici, *locant sub Mercurio*] id est, horâ nascendi, quâ Mercurius dominatur. *Vates*] .i. prophetas, & poetas, & omnes prudentes cautos ac ingeniosos. *Et sub Jove reges Magnatésque*] Vnde secundum Homerum in

Indiga.

Bruma.

Condere.

Iliad.

iad. *Honor autem à Iove est*. *Maiæ filius*] .i. Mercurius. *t illis*] scilicet vatibus sub se natis ingenium, & ità vult s contentos esse debere suâ sorte; dicens, *Sorte tuâ con-ntus abi*. *Sine*] id est, derelinque. *Cætera*] id est, divitias opes. *Nobis*] id est, qui ingenium & carminis artem non b mus. *Quid petis ergò Carmen?*] subtilis objectio. *Non i surripio Carmen*] Callida quoque responsio. *Nec A-llinis arma*] citharam scilicet, cujus est inventor, ac cæ-ra instrumenta musica, quia *In medio residens comple-itur omnia Phœbus* : est enim princeps musicorum. Ho-t. *Lyræ solers & cantor Apollo*. Vnde, secundum Plini-n, carmen Heroïcum oraculis Apollinis debemus. Et o Augustus illi ædem consecravit, ad quam carmina hœbo digna ferantur ; de qua Persius, *Ad sacra vatum rmen affero nostrum*. Iuven. *Musarum & Apollinis e relictâ, &c*. *Si gaudere*] Rursus acris objectio, & btilior purgatio, sed subtilissima rursum rejectio. *Car-ina sunt auris convivia, caseus oris*.] Pulcrum & pro-rbiale est. *Quæ res conjungit in unum*] Id verè dicit. am propter egestatem, & mutua auxilia, sunt inter vari- nationes commercia. *Iberos*] id est, Hispanos.

Sydera jungamus; facito mihi Iupiter adsit,
Et tibi Mercurius noster dabit omnia, saxo,
Pileolum, virgam, citharas, nodum Herculis, alas.
lv. *Vana supervacuis inculcas plurima verbis.*
n. *Vana inquis, quæ damna tuis inferre videntur*
Divitiis: si vis nostras audire camænas,
Erue sopitam de solicitudine mentem:
Vult hilares animos tranquilláque pectora carmen.
Torpeo ut esuriem patiens & frigora milvus:
Iamdudum squarrosa cutis, sitis occupat ora.
Nec pecus in stabulis, nec in agro farra, nec aurum
In loculis: & vis positis me vivere curis?
Non facit ad nostros talis medicina dolores.
Fac alacrem, tege, pasce, gravi succurre senectæ:
Invenies promptum versu, & cantare paratum.
Plena domus curas abigit, cellaria plena,
Plena penus, plenique cadi, plenæque lagenæ,

Hor-

Horrea plena, greges læti, gravis ære crumena.
Tunc juvat hybernos noctu vigilare Decembres
Ante focum, & cineri ludos inarare bacillo,
Torrere, & tepidis tostas operire favillis
Castaneas, plenóque sitim restinguere vitro,
Fabellasque inter nentes ridere puellas.
Tityrus (ut fama est) sub Mecœnate vetusto
Rura, boves, & agros, & Martia bella canebat
Altiùs, & magno pulsabat sydera cantu:
Eloquium fortuna dabat. Nos debile vulgus,
Pannosos, macie affectos farragine pastos,
Aoniæ fugiunt Musæ, contemnit Apollo.

Sydera jungamus] id est, Iovem cum Mercurio; id est, communica mihi dona Iovis, & communicabo tecum dona Mercurii. *Faxo*] id est, faciam, ut *Mercurius noster*] id est, poëtarum pater, & ingenii largitor, *det tibi pileolum*] id est, galerum, qui Mercurio assignatur, quòd semper fere radiis solaribus quasi galero tectus sit. *Virgam*] id est, caduceum. Vnde Maro Æneid. 4. *Tum Virgam capit, hac animas ille evocat Orco Pallentes, alias sub tristia Tartara mittit: Dat somnos, adimitque, & lumina morte resignat. Illâ fretus agit ventos, & turbida tranat Nubila.* Id autem ex ultimo Iliad. sumptum videtur, qui locus sic versus est: *Tum virgam capit, hac oculos Deus excitat ipse, Hac dulces suadet somnos, & lumina claudit.* Macr. l. Sat. dicit *caduceum* duobus draconibus ornatum fuisse, mare & fœminâ in nodum obligatis invicem parte mediâ voluminis sui: unde Mart. l. 7. *Cyllenes cœlique decus, facunde minister, Aurea cui torto virga dracone viret. Citharas*] quia tetrachordum invenit, id est, lyram quatuor chordarum, cùm Apollo septem chordarum invenisset. Vnde Hor. l. 1. Car. *Curvæq; lyræ parentem. Nodus Herculis*] id est, inextricabilem, qualem Hercules invenit, qui nec principium, nec exitum habere videbatur: quem tamen dissolverat, dives erat. Hunc in caduceo jam ex draconibus consertum diximus. Alii *Herculanum nodum* dicunt, non ab Hercule inventum, sed à Mercurio: verùm ab Hercule dissolutum, non quidem arte, sed vi; quod &

Alexandrum

Faxo

Pileolus.

Cithara.

Nodus Herculis.

Alexandrum magnum fecisse dicunt. Vterque tamen, & Mercurius mercium ac mercatorum deus, & Hercules, divitias quibus favent conferre dicuntur. Vnde Horat. *Dives amico Hercule.* Et Persius: *O si Sub rastro crepet argenti mihi seria dextro Hercule!* Antiquitas enim (ut scribit Diodorus) fabulata est Herculem dixisse, postquam ad deos translatus erat, qui sibi decimam bonorum dicarent, vitam felicem ducturos: quod Lucullus ditissimus, & alii Romanorum plurimi fecerunt, usque adeò ut ex decimis illi templum egregium trans Tyberim ædificârint. Per nodum ergò intelligam difficultatem acquirendarum divitiarum quas uterque confert: Mercurius quidem, vafrâ mente & ingenio cauto; Hercules vi quâ aurea mala abstulit. *Alas*] quibus à diis ornatus mittitur; ut Æn. 4. *Hîc primùm paribus nitens Cyllenius alis Constitit, &c. Vult Hilares animos*] Vnde Ovid. *Carmina proveniunt animo deducta sereno, Squarrosa cutis*] Squarrosi dicuntur quorum cutis exurgit ob assiduam illuviem. Lucil. *Verorum ac rapidum squarrosa incondita nostra, Promptum versu*] id est, ad versum. Videri potest dativus antiquus. *Plena domus*] scilicet divitiarum. *Curas abigit*] quod tamen multis contrà venit: Nam ut dicit Iuven. *Crescit amor nummi quantum ipsa pecunia crescit. Horrea plena*] Legam meliùs, hordea plena, *Greges læti*] id est, pingues, qui lætitiam afferunt dominis; aut bene curati, & itàr evera læti. *Gravis ære crumena*] id est, marsupium, ut quidem dicunt. *Ære*] pecuniâ, quia ærea primùm fuit. Vnde *ærarium*, quem fiscum nunc appellant. *Ludos inarare*] id securi faciunt rustici, divinare facientes quem sulcum tetigerint. *Bacillo*] parvo baculo, & dicitur in Nominativo bacillum. *Tytirus*] id est, Virgilius. *Farragine*] pulmentario ex farre facto. *Aonia*] quæ in Phocidis montibus, quos Aones olim habitaverint, frequentes sunt.

Lucullus. *Squarrosus.* *Crumena* *Ærarium.* *Bacillum* *Farrago.* *Aonia.*

Sylv. *Si sperata mihi dederit fortuna quod opto,*
Candide, præsenti te sollicitudine solvam.

Can. *O utinam, Sylvane, foret tibi tanta voluntas,*
Quanta est hac etiam tibi tempestate facultas!

Non

Non ego divitias Cosmi, non Serica posco
Pallia, non Tyrias chlamydes, non prandia regum,
Non patinam Æsopi fameo, clypéumve Minervæ:
Nil opus est regis laribus, cui ferrea nomen
Tradidit, aut, si mens non fallitur, ænea barba.
Hæc me jampridem memini didicisse sub Vmbra.
Postulo vestitum, peto victum sub lare parvo,
Certior illud opis toti non defore vitæ;
Sint mihi Pythagoræ mensæ, Codrique supellex.
Sæpe alios, qui spem dederint, invenimus ore
Magnificos, sed re modicos: tibi fidimus uni.
Tu mihi si fueris mendax, præciditur omnis
Spes, ut solstitio fiam Philomela reverso
Mutus & elinguis: suspendere postibus arma
Tempus erit, clausóque abigi spectacula circo.

Si sperata, &c.] Graphicè ostendit quod Ovidius dicit, quia *Pollicitis dives quilibet esse potest, Non ego divitias Cosmi*] Alii Cosmæ legunt, illius Florentini ditissimi. Sed & Cosmi multi fuerunt divites; congruúmque est divitibus nomen. Nam κόσμος dicitur ornamentum & mundus: κοσμέω, idem est quod orno. Vnde & Latini mundum pro ornamento accipiunt, dicentes *mundum muliebrem*, quæcunque ad mulieris ornatum faciunt. *Non Serica posco Pallia*] *Seres* populi sunt circa Indiam, apud quos sunt arbores laniger æ sine vermibus, quarum frondium canitiem depectunt aquâ per fusâ, ex quo vellere vestimenta conficiuntur, quæ Serica appellantur, ut autor est Plinius. Vnde & Maro, *Velleráque ut foliis depectunt tenuia Seres*. Errat autem Servius qui Serica à bombycibus confici vult, cùm bombyces non apud Seras, sed in Arabia, & insula Coo peculiariter proveniant. Qui quidem bombyces vermiculi sunt, telásque aranearum modo texunt, ad vestem luxúmque fœminarum; quæ bombycina appellantur. Iuven. *Quarum delicias pannus bombycinus urit. Non Tyrias chlamydas*] .i. vestes ex purpura dibapha, id est, bis tincta, ut apud Tyrum fiebat, & idcirco in magno erant pretio. *Non prandia regum*] .i. prædivitum. Persius, *In luxum, & prandia regum. Non patinam Æsopi*] id est, qualem

Seres. *Serica.* *Bombyces* *Bombycina.* *Dibapha*

qualem procuravit Æsopus; non fabulator ille Phrygius, sed Romanus histrio, qui filiis ex quæstu histrionico ducenties sestertiûm reliquit, quas opes filii absumpserunt. Vnde Horat. 2. Sermonum: *Filius Æsopi, detractam ex aure Metellæ, Scilicet ut decies solidum exsorberet, aceto Diluit insignem baccam* .i. margaritam seu unionem pretio decies sestertiûm, aceto liquefecit & absorpsit. Et itâ filius hîc notaretur, quia etiam Æsopus dici potuit. Literæ enim omnes diffamant patinam Æsopi. Vnde & Beroaldus: *Iam patina Æsopi cedat, jam luxus Apitii, Et Ptolemæorum prodiga luxuries. Clypeúmve Minervæ*] .i. quanti æstimata est ægis in pectore Minervæ, quæ prudentiam denotat, quâ pectora sapientum muniuntur. *Nil opus est regis laribus*] .i. domibus aut ædibus. *Cui ferrea, &c.*] Quidam Pyrrhum intelligerent, qui (ut Servius tradit) cùm à patre vocaretur Neoptolemus, postea dictus est Pyrrhus, à colore pilorum, qui subrufus erat. Ego autem intelligo de Nerone, aut majoribus ejus, qui æneam dicti sunt habere barbam, atque Ænobarbi vocati. De quare sic dicit Sipontinus: *Ænobarbus, hoc est, rutilam & quasi æneam barbam habens, fuit cognomen Domitiorum, ex qua familia Nero fuit. Autorem autem originis pariterque cognominis habuerunt L. Domitium, cui rure quondam revertenti juvenes gemini augustiori formâ apparuerunt, jusseruntq; nuntiari Senatui, ac populo Romano victoriam, de qua adhuc incertum erat: atque in fidem majestatis adeò permulserunt malas, ut è nigro rutilum ærique assimilem capillum redderent; quod insigne mansit & in posteris ejus, ac magna pars rutilâ barbâ fuerunt. Unde Cn. Domitium Neronis atavum, (qui in Tribunatu suo pontificibus offensior, quòd alium quàm se in patris sui locum cooptâssent, jus sacerdotum surrogandorum à collegiis ad populum transtulerat, ac in consulatu Allobrogibus Alvernisque superatis, elephanto vectus fuerat, turbâ militum quasi inter solennia sacrificii prosequente) Lucius Crassus orator dixit non esse mirandum, quòd æneam barbam haberet, cui os ferreum, cor plumbeum esset.* Hæc ille. Quia ergò Neronem constat palatium

Æsopi patina.

Pyrrhus.

Ænobarbus.

ſumptuoſiſſimum extruiſſe, fuiſſéque de Ænobarborum familia, de illo intelligendum putem. Vnde dicit Suetonius in ejus vita, quòd non in alia re damnoſior, quàm in ædificando fuit. Nam domum à palatio Exquilias uſque fecit, quam primò tranſitoriam, mox incendio abſumptam, reſtitutámque, auream nominavit. De cujus ſpatio atque cultu ſufficeret hoc retuliſſe: Veſtibulum ejus fuit, in quo Coloſſus ducentorum viginti pedum ſtaret; ipſius effigiei tanta laxitas, ut porticus triplices miliarias haberet, item ſtagnum maris inſtar, circumſeptum ædificiis ad urbium ſpeciem, & reliqua quæ proſequitur Tranquillus ibidem. Dubitat autem an ferrea barba illi nomen dederit, vel quòd ferreus, id eſt, duriſſimus eſſet, vel quòd os ferreum dictus eſt habuiſſe Domitianus; vel quòd ruſtico congruit de nominis cauſa dubitare, ſicut ille, *In medio duo ſigna, Conon, & Quis fuit alter, Deſcripſit radio totum qui gentibus orbem? Hac me jampridem memini didiciſſe*] Valla diceret non eſſe dicendum, *jampridem didiciſſe*, quia perſiſtentem actionem, & præſens tempus efflagitat *jampridem*, *jamdudum*, *jam olim*, aut *olim jam*. Verùm, licet duriùs poſſet dici, *Jampridem memini*: At Agretius negabit rectè dictum, *Memini didiciſſe.* Vult enim *memini* cum præſenti conſtruendum: ſed Valla contrà ſentit, in Raudem. Vnde & Perſius, *Nec in bicipiti ſomniâſſe Parnaſſo memini. Sub umbro*] de quo priùs dictum eſt. Id autem addit, nè contra decorum peritior haberetur paſtor, aut ut præceptori ſuo non ingratus ſit, quem neſcio an Sipontinum dicam, à quo plurima ſumpſiſſe videtur. *Sint mihi Pythagoreæ menſæ*] qui carnibus abſtinuit, & ventri indulſit non omne legumen, quia etiam fabis abſtinuit; ſed herbis veſcebatur creſcentibus in hortis: unde *epulum poſſit centum dare Pythagoreis.* *Codrique ſupellex*] pauperis Poëtæ ac Philoſophi, de quo Iuven. Sat. 3. *Lectus erat Codro proculâ minor, urceoli ſex, Ornamentum abaci, nec non & parvulus infrà Cantharus, & recubans ſub eodem marmore Chiron: Jámque vetus Græcos ſervabat ciſta libellos, Et divina opici rodebant carmina mures.*

Pythagoras.

Codrus.

mures. Nil habuit Codrus; Quis enim negat? & tamen illud Perdidit infelix totum nil. Hæc ille. *Ore*] id est, pollicitationibus, *Magnificos*: *Sed re*] id est, exhibitione pollicitorum, *modicos*. *Tibi fidimus*] id est, confidimus. *Ego fiam Philomela reverso solstitio*] id est, ut Philomela in solstitio, *quia mutus, & elinguis*] id est, nihil canam, sicut nec Philomela, quæ in verè præcipuè canit. *Suspendere postibus arma Tempus erit. Arma*] id est, fistulam & plectra, & cætera instrumenta musica: alludit tamen ad arma pugilum, qui ad postem Herculis figebant arma sua, quando essent emeriti, aut ampliùs exercere nollent; sicut & cæterorum officiorum diis sua, quicunque ampliùs uti nollent, suspendebant arma. *Et tempus erat abigi spectacula*] id est, spectatores, *Circo*] id est, theatro clauso.

Arma.

Circus.

Sylv. *Candide, vidisti Romam, sanctiq; senatus*
Pontifices, ubi tot vates, ubi copia rerum
Tantarum? facile est illis ditescere campis.
Can. *Deciperis, me velle putans ditescere: vesci*
Et lupus omne animal crudis existimat escis.
Túque putas alios, quo tu pede, claudere passum.
Non ego ditari cupio sed vivere parvo:
Fac habeam tenuem sine sollicitudine victum;
Hoc contentus eam. Romana palatia vidi.
Sed quid Roma, putas, mihi proderit, ô Sylvane?
Occidit Augustus, nunquam rediturus ab Orco.
Si quid Roma dabit, nugas dabit: accipit aurum,
Verba dat: Heu! Roma nunc sola pecunia regnat,
Exilium virtus patitur: sperare jubemur
Undique, & in toto vates spe pascitur orbe.
Sylv. *Dic pugnas, dic gesta virûm, dic prælia regum;*
Vertere ad hos qui sceptra tenent, qui regna gubernant:
Invenies qui te de sordibus eruat istis.
Can. *Inveniam qui me derideat, & subsannet.*
Tempestate istâ reverentia tanta poësi,
Quanta lupanari: Quid me, Sylvane, lacessis?
Sylv. *Non decet obscœnis vatem prorumpere verbis.*

Can. *Non possum non vera loqui: si vera taceri*
Fortè velis, levibus me parce lacessere dictis.
Sylv. *Utile consilium præstare, lacessere non est.*

Candide, vidisti Romam? Disertè describit morem avarorum, qui nè juvent, aliò mittunt opem implorantes. *Sanctíque senatûs pontifices*] id est, Cardinales, sicut canitur clarè, *senatus apostolorum*, quem Cardinales repræsentare dicuntur. *Facile est illis ditescere campis*] Vbi scilicet tot divites sunt. *Deciperis, me velle putans ditescere*] Non enim quæro ditescere, sed victum, & vestitum, quibus contentus quis sit. *Vesci*] Ordo est, *Et lupus existimat*] id est, censet & judicat omne animal *vesci crudis*]
Crudus. id est, incoctis *escis*] scilicet carnibus, quibus ipse vescitur. *Túque*] id est, & tu putas alios *claudere passum*] id est ingredi, eo pede, *quo tu*] id est. moveri eâ affectione qu tu (per pedes enim sæpe intelliguntur affectiones) ho est, quia tu cupis ditescere, censes omnes id cupere. *Te nuem sine sollicitudine victum*] Non ergò affluentiam pe tit, sed securitatem, quam tamen Salvator sine sollicitu dine à se sperandam docet, vetans, *ne solliciti simus qui bibamus & comedamus. O Sylvane*] Spondaïcus versus no ineptus, quia & languorem animi loquentis, & pond
Augustus. rerum habet. *Augustus*] id est, beneficus in poëtas, *Virgilium. Horatium, Tuccam, Varum*, cæteró sque principe
Nugæ. *Nugas*] pollicitationes inanes. *Sola pecunia regnat*] Hor *Et genus, & formam regina pecunia donat.* Ovid. *Dat ce sus honores, Census amicitias: pauper ubique jacet.* Iuve *Quantum quisq; sua nummorum servat in arca, Tant habet & fidei.* Et rursus Horatius; *Hos solos aiunt sap & bene vivere, quorum Conspicitur nitidis fundata pecu villis.* Et iterum Iuv. de Romanis loquens; *Quandoq dem inter nos sanctissima divitiarum Majestas, etsi fun pecunia templo Nondum habitas, nullas nummorum erexi aras, Ut colitur Pax atque Fides*, &c. *Exilium virtus p tur*] Idem Iuven. *Aude aliquid brevibus Gyaris & car dignum, Si vis esse aliquid: probitas laudatur, & al Criminibus debetur honos*, &c. *Vates spe pascimur omn* quia nihil recipimus. *Dic pugnas, dic gesta viru*

ali

aliud subterfugium avari. *Vertere*] imperativè à *vertor*, id est, sis conversus, seu verte te *ad hos*] id est, ad eos, *qui tenent sceptra*] id est, ad reges. *Et subsannet*] iterum spondaïcus versus consimili ratione compositus. *Quanta lupanari*] id est, prostibulo, aut prostitutis. *Lupas* vocabant olim prostitutas; unde & prostibula, lupanaria. Hinc fictum volunt Romulum à lupa nutritum. *Non decet*] per alium se castigat. *Levibus dictis*] non parvis, aut modicis, sed vanis, aut contumeliosis; sicut mulieres leves, quibus prostituta est pudicitia; dicuntur & mores leves, qui inconstantes. *Me parce lacessere. Parce*] id est, abstine, ut Æneïdos primo, *Parce metu Cytherea.* Lupanar. Lupa.

Can. *Consilii locuples ego, sed pauperrimus auri.*
Quî pugnas, quî gesta virum, quî prælia regum
Dicet inops vates, cui nec quo fistula possit
Aptiùs incidi, fieríque foramina, culter?
Aspice, ut excussis laxata manubria clavis,
Vt dentata acies, veteríque simillima serræ.
Hoc leve: sed mensæ grave & intolerabile damnum.
Vtile consilium firmat, sed inutile mentem.
Frangit, & extenuat vires, animúmque retundit.
Magnates dare parva pudet, dare magna recusant.
Adde quòd & nostri curant ità carmina reges,
Vt frondes Aquilo, mare Libs, vineta pruinæ.
Ipsi ad delicias reges, & ad otia versi,
Quod celebrant, laudari optant: hinc carmina manant
Perdita de studio Veneris, de scurrilitate,
De ganea, de segnitie, de infamibus actis:
Quæ castum, capitale nefas, celebrare poëtam.

Consilii locuples ego, sed pauperrimus auri] Hor. etiam cum genitivo construxit, dicens, *Horum ergò optârim pauperrimus esse bonorum. Quî*] id est quomodo, aut quare dicet inops vates pugnas, &c. *Cui nec*] supple est *culter, quo fistula possit Aptiùs incidi*, & *quo foramina possint fieri. Aspice ut manubria*] scilicet, cultrorum, id est capuli quibus capiuntur, & tenentur in manibus, *laxata*, supple *sint*] laxa & dissoluta. *Clavis*] id est, clavicu-lis quibus compinguntur. *Excussis*] hoc dicens ostendit Manubrium.

 cultrum

cultrum suum. *Et aspice ut*] id est, qualiter, *Acies*] scilicet cultri, id est, acuta ejus pars, *dentata*] supple *sit*, id est in modum serræ, in dentes effracta. Vnde addit, *veterisq.*

Serræ inventio. *simillima serræ*] quam Dædalum invenisse quidam volunt, ad similitudinem maxillæ serpentinæ. *Hoc damnum*] sc de instrumentis, & vestitu. *Est leve*] id est, tolerabile. *Sed mensæ*] id est, victûs, est grave & intolerabile. *Magnates dare parva pudet*] quia, ut dicit Horatius, *Magnos magna decent.* Sed hoc vaframento scimus nonnullos usos, dicentes petentibus magna, Indignos esse, qui magna recipiant; & exiguum quiddam orantibus, Se non decere tam exigua munera conferre. *Ut frondes Aquilo*] qui eas nihili

Pruina. facit; *ut Lybs*] ventus Libycus, *Curat mare*] in quod sæpe sævit; Et ut *pruina*] id est, ros congelatus, aut gelu matutinum, *Curant vineta*] id est, vites; quod etiam nihil

Vineta. est, quia etiam congelantur. *Ipsi ad delicias*] Ordo est, *Ipsi reges*] id est, præpotentes, *Versi ad delicias*] id est, delectationes & illecebras carnis, *Et ad otia*] id est, desidiam, *Optant laudari quod celebrant*] id est, oblectamenta sua. *De studio Veneris*, id est, amoribus impudicis. *De scurrilitate*]

Ganea. id est, inhonestâ dicacitate. *De ganea*] id est, cauponâ, & gulositate. *De segnitie*] id est, desidiâ: dicuntur enim segnes seorsum ab igne, qui activissimus est, tepidi & ignavi. *De infamibus actis*] id est, privatis, cùm gesta ferè sint publica. Meliùs autem (autore Vallâ) *acta*, quàm *actus*, in hac significatione dicimus. *Quæ castum, capitale nefas, celebrare poëtam*] Idem sanctè & Catholicè sentit in opusculo contra impudicè scribentes, unde explodenda est Catulliana sententia: *Nam castum esse decet pium poëtam Ipsum: versiculos nihil nec esse est: Qui tum deniq. habent salem & lepôrem, Si sunt molliculi ac parùm pudici.* Cui tamen multi gentilium subscripserunt. Vnde ad Voconiam poëtam Adrianus Imp. *Lascivivus versu, mente pudicus eras.* Et Ovid. de se, *Crede mihi, mores distant à carmine nostro: Vita verecunda est, Musa jocosa mihi.* Et Mart. *Lasciva est nobis pagina, vita proba.*

At qui dura manu gesserunt bella potenti,
Fortiter utentes ferro, non molliter auro,

Dilexêre

Dilexêre graves Musas. Heroïca facta
Qui faciunt reges, heroïca carmina laudant.
Ut cessêre viri fortes, & mascula virtus,
Dicendum altiloqui nihil invenêre poëtæ.
Occidit ingenium vatum, ruit alta poësis.
At si fortè aliquis regum gerat aspera bella,
Et decus armorum studiis bellóque paravit,
Nil genus externum, venturáque secula curat,
Laude suæ gentis satur, & præsentibus annis.
Barbarus est, neque carmen amat, vel avarus in auro
Mergitur, atque Midæ curis flagrantibus ardet.
Est & apud reges rudis, invida, rustica turba,
Mimus, adulator, leno, assentator, adulter,
Histrio, scurra, quibus virtus odiosa: poëtas
Mille modis abigunt, ut quando cadavera corvi
Invenêre, fugant alias volucrésque ferásque.

At qui dura, &c. *At* particula adversativa, locum habet ubi contraria nectimus jam dictis, ut dicto de Ænea in fine tertii, *Factóque hic fine quievit*, subdit de Didone in principio quarti, *At regina gravi jamdudum saucia curâ.* Pulchrè ornat carmen epithetis, quæ sic construuntur: *At qui gesserunt potenti manu dura bella Fortiter*, &c. *Dilexêre graves Musas; reges, qui faciunt heroïca facta, laudant heroïca carmina. Ut*] id est, postquam. *Viri fortes cessêre*] id est, è medio sublati sunt; quia fortes cedere nesciunt. *Et mascula*] .i. virilis. *At si fortè*] bene occurrit argumento, quod jam cuivis in promptu est. Nam si heroïca gerentes, heroïcis gaudent carminibus, quæras cur ad illos non abeat, illósque canat Candidus: ad quod respondet raros quidem esse qui heroïcè vivant, & siqui sint, eos non habere curam de æterno nomine. *Midæ curis*] id est, avaritiâ, quâ ductus petiit à diis ut quicquid contingeret, aurum fieret; quo impetrato, inediâ absumptus est. Nam & cibus, & potus in aurum versus est. *Est & apud reges, &c.*] Alia causa cur apud reges non sit bonis poëtis locus, quia illic sunt literarum & probitatis hostes, utpote rudis & rustica turba; cùm poëtæ sint pauci, urbani, & eruditi. *Mimus*] id est, gestu corporis morum imitator;

Masculus.

Mimus.

cùm poëta gravis rem more philosophorum severè narret. *Adulator*] cùm poëta sit severus. *Leno*] cùm verus poëta sit turpitudinis omnis hostis & expulsor. *Assentator*] cùm poëta sit virtutis laudator. *Adulter*] cùm nihil musis sit magis contrarium quàm adulterium. Nam quæcunque poëtis aptantur, casta sunt, ut *Pierides, Minerva, Daphne, fontes. Histrio*] cùm poëtæ suæ dignitati consulant. *Quibus*] scilicet omnibus virtus est odiosa. *Poëtas mille modis abigunt*] quasi à præda inventa, ut quando cadavera corvi invenêre. Aptior esset similitudo, si honesti à rebus honestis abiganrur per inhonestos, ut apes à floribus per araneas.

Sunt etiam vates quidam sine lege petulci,
Qui sine lege aliti, sine præceptoribus, audent
Quicquid amant reges, (& amant infamia solúm)
Scirbere: nam vates etiam dementia vexat.
Hi se nescio quâ mentis levitate poëtas
Esse volunt, postquam trivialibus ora cicutis
Applicuêre, sibi applaudunt, sua carmina jactant,
Insulsi, illepidi, indociles, improvidi, inepti.
Qui solet his vacuas præbere ambagibus aures,
Id vitium commune putat, doctísque resistit
Vatibus, à vero indoctus discernere falsum.

Sylv. *Candide, per superos, per Olympica numina juro,*
Me tibi (si venti veniant ad vela secundi)
Laturum auxilium. Meliora in tempora vive:
Nec paulisper adhuc mecum sperare recusa.

Can. *Si mihi sic optas, tibi sit, Sylvane, quod optas.*

Sylv. *Opto equidem, dictúmque fides non sera sequetur.*

Can. *Vade malis avibus, nunquam rediturus, avare,*
Et facias subitò quicquid tractaveris aurum,
More Midæ, quando virtus tibi vilior auro.

Sunt etiam vates] Docet tertiam causam, cur poëtis non sit apud reges locus; quæ est, quia multi versiculorum ineptorum factores, & turpis vitæ homunciones, sacrum poëtarum nomen indignissimè sibi usurpant, quod ægerrimè patitur Hor. dicens in arte, *Descriptas servare vices operúmque colores, Cur ego, si nequeo ignoróque, poëta salutor?*

salutor?] *Petu'ci*] id est, petulantes, audentes quæ non possunt. *Nam vates etiam dementia vexat*] Non quidem graves, sed leves & futiles. *Trivialibus ora cicutis*] Cicuta est herba fistulosa, quâ pastores canere solebant: unde Maro, *Est mihi disparibus septem compacta cicutis Fistula.* Idem: *Non tute in triviis indocte solebas Stridenti miserum stipulâ dispendere carmen?* unde *Trivialia* dicuntur *exordia*, id est, rustica carmina quæ in compitis & triviis ab indocta rusticorum pube in compitalibus & ambarvalibus cantari solebant. *Sibi applaudunt*] sibi placentes. *Sua carmina jactant*] existentes *Insulsi*] id est, sine salibus sermonis. *Illepidi*] id est, sine lepôre ac venustate sermonis. *Indociles*] quia discere nolunt, & ità incorrigibiles. *Improvidi*] quia non videntes se ad interitum tendere, & alios ducere. *Inepti*] id est, amusi, & ab omni aptitudine tum verborum, tum factorum abhorrentes. *Ambagibus*] id est, verborum inculcationibus, cùm artem veram non habeant. *Id vitium commune putat*] & ità rejicit bonos propter malos. *A vero indoctus*] .i. nescius *discernere falsum. Candide, per superos*] Videns Sylvanus Candidum virtutis amatorem verúmque poëtam, pollicetur operam cum juramento; nihil tamen confert in eum. *Per Olympica*] .i. per cœlestia. *Si venti*] Proverbiale, .i. si res prosperè mihi succedant, & eveniant mihi quæ opto. *Meliora in tempora vive*] Virg. Æneid. 1. *Durate, & vosmet rebus servate secundis. Paulisper*] per paululum temporis. *Fides non sera*] id est, non tardè faciens quod dixi. Nam *fides* videtur, autore Cicerone dicta, eò quod fiat dictum, sive quod dictum & conventum est. Candidus autem non contentus pollicitationibus, imprecatur in abeuntem omnia mala, dicens, *Vade malis avibus*] .i. malo auspicio; quasi dicat, in rem malam. *Nunquam redditurus, avare*] Hoc autem videtur dicere in absentem quasi obmurmurando, postquam se nihil recepturum speravit. *Et facias subitò quicquid tractaveris aurum, More Midæ*] de quo jam diximus. *Quando*] .i. quandoquidem, *virtus tibi vilior auro*] scil. est, cùm tamen Horatius in Epistolis contrà dicat, *Vilius argentum est auro, virtutibus aurum.*

Olympica.

Fides.

Malis avibus.

ECLO-

ECLOGA VI.

De civium & rusticorum discrepatione, inscripta CORNIX.

IOANN. MURMELII argumentum.

Cornix enarrat discrimina ruris & urbis,
Et pergit varios stultorum carpere mores.

Cornix & Fulica.

N*Ingit hyems, mugit Boreas, à culmine pendet*
Stiria, depositis bobus requiescit arator,
Dormit humus, clauso pastor tunicatus ovili
Cessat iners, sedet ante focum famosa Neæra,
Atque polenta coquit. Prius intolerabilis æstas
Nunc laudatur, hyems æstu laudata molesto
Displicet, optatum damnant præsentia frigus.
Ful. *Omne bonum præsens minus est, sperata videntur*
Magna, velut majus reddit distantia lumen.
Cor. *Delicias habet omne suas & gaudia tempus.*
Aspice ut impexi, tritâque in veste ligati,
Cæde suum pueri exultent: Inflatur in utrem
Immissis vesica fabis, sonat, & micat, acta
Nunc pede, nunc cubito, stricto nunc obvia pugno:
Si cadit, attollunt: cursu labor atque recursu
Brumam abigit; glaciale gelu pila rustica vincit.
Nos tamen hîc meliùs tepido sub stramine foci
Transimus tempus, dum lac coit igne recoctum.
Ful. *Pauperiem declarat hyems: improvida certè*
Turba sumus juvenes, securi æstate vagamur
Immemores hyemis; nostrum æs, tibicinis omne est.
Ut redit è Scythia Boreas, nidósque volucrum
Frondibus ostendit nudata cadentibus arbor,
Frigemus nudi scapulas, dorsum, ilia, plantas.
Stultitiam declarat hyems, sapientiùs urbes
Congeriem nummûm accumulant, & ad ilia vulpes,
Melotásque trahunt, maculosáque tergora lyncis.

Ningit hyems] Contentio est inter *Cornicem* pastorem, qui partes rusticorum agit; & *Fulicam*, qui urbanorum;

præstantia fortunæ utrorumque: Occasione cujus multa quasi satyricè dicuntur in mores potiùs civium, quàm rusticorum. Videntur autem tam *Cornix* quàm *Fulica* pastorum nomina. Vterque enim se rusticum profitetur & masculino genere nominat. *Hyems*] id est, tempestas pluviosa, & nivosa. *Boreas*] ventus frigidus à septentrionali plaga, quæ frigida est, flans. *Mugit*] mugitum imitatur flatu alto. *Stiria*] id est, glacies concreta. *A culmine*] à tecto. *Dormit humus*] sopitur nive, & non exercetur. *Pastor tunicatus*] quia otiosus: unde dictum est à poëta, *Nudus ara, sere nudus: hyems ignava colonis*. *Neæra*] conjux rustica. *Fumosa*] quia ferè ligna viridia aut malè sicca comburunt. *Atque polenta coquit*] Ovid. *Quod coxerat antè polentum*. Reperitur tamen & fœmineum, cùm hoc solùm inter Latina primæ declinationis reperiatur neutrum. *Omne bonum præsens minus est*] id est, minoris æstimatur, quia nemo contentus suâ sorte; unde Horat. in principio Ser. *Qui fit, Mecœnas, ut nemo, quam sibi sortem, Seu ratio dederit, seu fors objecerit, illâ Contentis vivat, laudet diversa sequentes?* Veruntamen id contrà usu venit, ubi minimè opus; quia bona terrena, eò quòd præsentia sunt, plùs nos delectant, quàm cœlestia quæ futura sperantur. *Aspice ut impexi*] Docet exemplis, non rerum, sed animorum esse discrimen. Nam pueri nudi etiam in hyeme oblectantur variis, ut *Cæde suum*] id est, porcorum, ut vesicam habeant, cujus agitatione brumale frigus superant: & rustici pilam magnam vento inflatam manibus pedibusq; agitantes, glaciale gelu non curant. *Pauperiem declarat hyems*] id est, paupertatem: Est tamen interdum damnum, ut si quadrupes pauperiem fecisse dicatur. Nos *juvenes sumus turba improvida*] quia securi æstate vagamur. *Nostrum æs*] id est, pecunia nostra. *Est tibicinis*] scilicet canentis ad choream instituendam. *Congeriem nummûm*] id est, nummorum, per Syncopen: *& ad alia*] scilicet fovenda, & cooperienda, *trahunt*] id est, contrahunt, *Vulpes*] id est, pelles vulpinas, *& μηλωτάς*] id est, pelles ovinas. Græcum est; cætera nota sunt.

Hyems. *Boreas.* *Mugire.* *Stiria.* *Neæra.* *Polenta.* *Minus.* *Melota.*

Cor.

Cor. *Despiunt omnes, nec nos in crimine soli,*
Immò ipsos vexat gravior dementia cives.
Verùm illis mater, nobis fortuna noverca
Nos premit: infelix sors est dementia: fac sim
Fortunatus, ero locuples, ero primus in urbe,
Audiar, assurgent omnes, me vertice nudo
Vulgus adorabit, me plebs, me consulet omnis
Turba, magistratus etiam, populúsque patrésque.

Ful. *O Cornix, Cornix! Non est fortuna, sed ipse*
Quo sapiunt homines animus: fortuna potentem
Non facit, immò Deus: causam recitabat Amyntas.

Cor. *Est fotuna deus: sed quid recitârit Amyntas,*
Dic, precor: in causis erat ingeniosus, & acer,
Antè tamen paulùm pecus & præsepia vise;
Vade, redi; calor est post frigora dulcior; ito.

Ful. *Attingit nix alta genu, vix tecta resistunt*
Tanto oneri; sublimis apex in vertice furni
Pyramidem fecit, metâque assurgit acutâ.

Cor. *Da pecori cordum, stipulísque foramina claude,*
Si paries hiat; & rediens letamine muni
Limina: nulla gregi gravior, quàm frigora, pestis.
Iámne ades? Oh! quænam hæc solito properantia major?

Ful. *Sollicitum me reddit hyems in frigore & igni.*
Maxima strenuitas fœno recubare calenti:
Absconditque caro accubitu post frigora, dulce est.

Cor. *Incipe, & enarra discrimina ruris, & urbis.*

Despient omnes] id graphicè docet Hor. 2. Ser. Nec mirum, quia stultorum infinitus est numerus. *Nos*] scilicet, rustici: unde se rusticos asserunt. *Verùm illis mater*] id lepidè, quod Plinius de natura dicit, quæ nobis multa contulit magnâ & sævâ mercede; ità ut non sit facile existimare, parénsne melior, an sævior noverca fuerit. *Infelix sors*] id est, paupertas, & tenuis fortuna, *est dementia*] id est, reputatur demens quicunque pauper: unde Horatius in epistolis, *Hos solos aiunt sapere & bene vivere, quorum Conspicitur nitidis fundata pecunia villis.* *Assurgent*] id est, reverentiam & honorem assurgentes impendent. *Vulgus adorabit*] id est, corporis gestu honorabit.

Demens quis.

Assurgere.

Nam

Nam adoramus etiam statuas & crucem Domini; sed oramus tantùm rationem habentes, & sensum. *Consulet*] id est, consilium poscet. *Non est fortuna*] id verè Iuven. *Sed nos Te facimus fortuna deam. Est fortuna deus*] id ex falsa opinione, & rusticé: Nam cùm deam neget nostra fides, etiam fortunam deum dicit. At id facit poëta, quòd numina putabantur utriúsque sexus. Vnde de Venere Æneïd. 2. *Descendo, ac ducente Deo*] Et de Alecto, aut Iunone, 8. *Nec dextræ Deus erranti affuit*: Vnde in Cypro erat barbatæ Veneris simulacrum. Vnde dictum est, *Pollentémque Deum Venerem*. Videtur autem Cornix dominus, aut saltem major quàm Fulica, quem mittit ad caulas: qui abiturus dicit, *Attingit nix alta genu*. *In vertice furni*] ubi minimè consistere posse videtur propter ignem; quod panis in eo coqui solet. *Pyramidem*] .i. cumulum nivis in Pyramidis formam. Est autem Pyramis structura ex lapidibus in morem ignis ascendentis, cujus vertex acutiùs est extructus, quales in Ægypto leguntur miræ altitudinis fuisse: de quibus Martial. in principio, *Barbara Pyramidum sileat miracula Memphis*. Addit autem Cornix, *Da pecori cordum*] id autem dicitur fœnum quod autumno secatur; sicut corda frumenta vocantur, quæ serò maturescunt. *Letamine muni*] id est, fimo. *Iámne ades*] intelligendum est aliquantulum moræ interfuisse, & interea tacuisse Cornicem. Omnia autem faciliora sunt quàm ut expositione egeant.

Adorare. *Orare.* *Pyramis.* *Letamen.*

Ful. *Hoc igitur tantum ruris discrimen & urbis*
Taliter exortum, noster recitabat Amyntas:
Principio rerum, primáque ab origine mundi,
Cum muliere marem sociali fœdere jungens
Cœli opifex (sic namque Deum appellabat Amyntas:
Nomen adhuc teneo) natos producere jussit,
Atque modum docuit fieri quo pignora possent.
Accinxêre operi, mandata fideliter implent;
Sicque utinam de pomi esu servata fuissent!
Fœmina fit mater, puerum parit, atque puellam,
Atque puerperio simili fœcunda quotannis
Auxit in immensum generis primordia nostri.

Post

Poſt tria luſtra Deus rediit: dum pignora pectit,
Fœmina proſpiciens, venientem à limine vidit.
Adam aberat, ſecurus oves paſcebat, adulter
Nullus adhuc ſuſpectus erat, ſed multiplicatis
Connubiis fraudata fides, ſine cornibus hirci
Facti, & zelotypo conjux ſuſpecta marito:
Nam quæ quiſque facit, fieri ſibi furta veretur.
Erubit mater, nimiæq; libidinis ingens
Indicium rata tot natos, abſcondere quoſdam
Accelerat, fœno ſepelit, paleiſq; recondit.
Jámq; lares Deus ingreſſus, ſalvere penates
Juſſit, &, Huc, dixit, mulier, tua pignora profer.
Fœmina majores natu producere mandat.
His Deus arriſit velut arridere ſolemus
Exiguis avium pullis, parvíſque catellis.
Et primo lætatus, ait, Cape regia ſceptra,
Rex eris: at ferrum, & belli dedit arma ſecundo;
Et, Dux, inquit, eris: faſces, populíque ſecures
Protulit, & vites, & pila inſignia Romæ:
Iámque magiſtratus celebres partitus in omnem
Progeniem, humanos tacitus volvebat honores.
Interea mater rebus gaviſa ſecundis,
Evolat ad caulas, & quos abſconderat, ultro
Protulit, Hæc, dicens, noſtri quoq; pignora ventris:
Hos aliquo, pater omnipotens, dignabere dono.
Setoſum albebat paleis caput, hæſerat armis
Stramen, & antiquis quæ pendet aranea tectis.
Non arriſit eis, ſed triſti turbidus ore,
Vos fœnum, terram, & ſtipulas (Deus inquit) oletis.
Veſter erit ſtimulus, veſter ligo, paſtina veſtra,
Veſter erit vomer, juga veſtra, agreſtia veſtra
Omnia; aratores eritis pecorúmque magiſtri,
Fœniſecæ, ſoliſſores, nautæ, atque bubulci.
Sed tamen ex vobis quoſdam donabimus urbe,
Qui ſint ſartores, lanii, lixæ, artocopíque,
Et genus hoc alii ſoliti ſordeſcere, ſemper
Sudare, & toto ſervire prioribus ævo.

Taliter omnipotens fatus repetivit Olympum.
Sic factum servile genus, sic ruris & urbis
Inductum discrimen, ait Mantous Amyntas.

Hoc igitur] Apologo rusticano discrimen urbanorum & rusticorum commemorat à Deo factum, sicut & mercedum nonnulli sic dicunt institutam differentiam. Nam cùm mechanici à Deo, quantum mercedis exigerent, exquisissent; assignâssetq; sutoribus, crepidariis, & pluribus aliis quotidianâ mercede conducendis denarios binos; latomis autem, & fabris lignariis ac carpentariis senos; disquisiêrunt priores quantum possessionis ex tantula mercede compararent: respondit, Quantum satis esset ipsis & liberis quotannis jugerum. At reliquis quantum compararent petentibus, respondit, Quotidie tantum terræ posse comparare, quantum per crura retrorsum bipenni projicerent. Conati autem præ avaritia in longum projicere, in podicem projecerunt; in quem ferè magnæ mercedes nunc quoque projiciuntur. Præterea dicunt ranas & simias sic effectas; cùm muliercula, scilicet Eva, aut alia nimis fœcunda, vereretur venienti Deo omnes liberos prodere, occuluit quosdam in furno, quosdam sub vase elixorio. Reliquis autem beneficio donatis, & negante plures habere, jussit Deus, qui in furno essent in simias converti; qui sub vase, in ranas ac bufones. Talem igitur apologum, ac fabellam anilem hic prosequitur autor. *Modum docuit*] dicens, *Crescite & multiplicamini*, per coitum scilicet. *Accinxêre operi*] id est, operam dederunt diligenter liberis procreandis. *Mandata fideliter implent*] jucunda narratio, quia hodie quoque ad illud præceptum plus æquo inclinamur. *Post tria lustra*] id est, quindecim annos. Nemo autem sit mihi tam ineptus, ut historiam putet à poëta narrari. *Hirci sine cornibus*] id est, fœdi adulteri. *Nam quæ quisque &c.*] proverbialiter, & diserjùs quàm illud, *Qui fuit in furno, socium sibi quærit in illo.* *Salvere Penates*] id est, familiares, & omnes in domo habitantes. *Tua pignora*] id est, natos. Nam *Pignora natorum dicuntur pignora rerum.* *His Deus arrisit*] .i. annuit, & blandus atque affabilis fuit. *Catellis*] .i. canis fœtui. Et Pignora.

primo]

primo] scilicet omnium. Vnde ad primæ geniture jura alludit. *Fasces*] qui erant ex virgis, in quibus securis erat colligata; ferebantur autem à lictoribus post eos magistratus, qui in corpus & sanguinem animadvertere poterant. *Securis*] à secando dicta, quòd intersecat, ut collum nocentium. *Et vitis*] quibus centuriones & cæteri duces milites cædebant. Nam ex vite erat baculus, non ex alia arbore, ne severiores haberentur, saltem in concives. Nam alios virgis cædere licebat. Iuven. Sat. 8. *Nodosam post hæc frangebat vertice vitem, Si lentus pigrâ muniret castra dolabrâ. Et pila*] quæ sunt Romanorum tela. Lucan. *Signa, pares aquilæ, & pila minantia pilis. Hesserat armus*] id est, humeris. *Stimulus*] quo boves instigantur. *Ligo*] instrumentum rusticorum, ut *pastinum*] quod bifurcum est ferramentum, quo pastinatio & repastinatio vinearum fit. *Fœnisecæ*] id est, secantes fœnum. Persius: *Fœnisecæ pingui vitidrunt unguine pultes. Solifossores*] fodientes terram: est autem una vox: nam si duæ essent, *soli* secundam produceret, quam composita corripiunt in mediis syllabis, dummodo etiam in nominativo id habent, ut *fœnseca, solifossor*: quod dico quia *quantcunque* à nominativo *quantuscunque* at *quantumcunque* producitur, ut *qualicunque* à *qualiscunque*. *Fartores*] qui farcimen faciunt. *Lanii*] id est, carnifices. *Lixæ*] aquam ferentes. *Artocopi*] panifices, aut panem incidentes. *Et genus hoc alii*] sicut dicimus, *id genus*, pro *ejus generis*; sic ponit *hoc genus*, pro *hujus generis*. *Mantous*] .i. Mantuanus; sed Mantous dicitur à Manto Nympha, matre Orni, qui Mantuam à matre denominavit. De quo Maro, *Fatidicæ Mantûs & Thusci filius amnis*. *Amyntas* autem is est, de quo in Amynta visum est.

Fasces. Securis. Vites. Pila. Stimulus. Ligo. Pastinum. Fœnisecæ. Solifossores.

Cor. *Mirabar si quid recti dixisset Amyntas.*
Civis erat, semper nobis urbana juventus,
Cui nihil est præter stulta hæc commenta negotî,
Ludit, in agrestes semper joculatur, & urbis
Talia garrulitas & vaniloquenta fingit.
At neque de superis pudet has componere nugas.

Iste jocus manifesta gerit convitia secum;
Sed tu tam rudis es, tam pleno instutus omaso,
Ut neque perpendas isto te scommate carpi?
Nos quoque paulisper mentem extendamus ad urbis
Stultitiam, nè fortè putes sapientiùs illos
Vivere qui splendent auro, qui murice fulgent.
His oculis vidi tunicis plerosque superbis
Vestiri, atque foro regali incedere gressu,
Quos secreta fames premit, atque domestica egestas.
Stultius his certè nihil est: opulentia ficta,
Paupertas; & segnities, & inertia vitæ
Vera, quid est aliud quàm desipientia vera?
Vidi etiam patres (ô rem indignam atque nefandam!)
Dum segnes dormire volunt, & vivere lautè,
Prostituisse suas vulgò cum conjuge natas:
Quid pejus, quid perfidius, quid stultius unquam?
Ful. *Quid si vitam alio nequeant traducere pacto?*
Cor. *Cum totidem, quot nos, habeant animásq; manúsq;,*
Dic, cur vitam alio nequeant traducere pacto?

Mirabar, si quid rectè dixisset Amyntas.] Quasi dicat, juvenis ille insanus amore, & rusticos odio habens. *Cui nihil negotî*] pro negotii. *Urbana juventus*] id est, multitudo juvenum urbanorum. *Convitia*] contumelias. *Omaso*] id est, intestino pingui, tarditatem ingenio afferente, ut Hor. & Persius attestantur. *Isto scommate*] id est, irrisorio dicterio. *Te*] qui rusticus es. *Carpi*] id est, reprehendi. *Nos quoque*] id est, vicissim. *Qui murice*] id est, purpurâ. *Prostituisse*] id est, ad turpem quæstum in lupanaribus & prostibulis statuisse, quasi pro foribus ubi luxuriâ perditos expectant. *Quid*] scilicet dicas, aut quid faciant? Et est inanior desidiosorum purgatio, quàm ut refellatur. Unde dicit Cornix, Habent cives urbani manus & pedes, ut nos: Cur non quærunt sibi victum laboribus & parsimoniâ, ut nos?

Est etiam, cujus vecors industria vana:
Quærat opes, ubi nullos opes invenit ab ævo.
Æs lavat herbarum succis, & vertere in aurum
Æstimat, ac nigrâ semper fuligine pallet.

Est qui, dum tellure latens desiderat aurum,
Dat magicis operam studiis, & tempora perdit.
Quid levius, quid futilius, quid inanius unquam?
Omnia, nè veniant ad opus telluris & agri;
Omnia pertentant: ut agant nihil, omnia versant.
Semper agunt, nunquam peragunt; ex fœnore victum
Infamen extorquent; vi, fraude, dolisque laborant:
Mille viis opibus, mille insidiantur honori.
Nos capras, & oves, armentáque pascimus: illi
Accipitres, catulos, & equos, & cercopithecos.
Rusticus est ovium pastor; volucrumque, canumque
Civis: Vtrum melius, te judice, nobiliúsque,
O Fulica? utilitas unde, aut opulentia major?
Ful. *Si venit ex nostris operis opulentia major:*
Civibus unde igitur tantarum copia rerum?
Cor. *Ex vi, fraude, dolis; vi, fraude, dolisque laborant.*
Nonne vides, insane, ut nos crudeliter urgent,
Quo capiunt astu? Nos irretire loquendo,
Sacrum offerre putant, & opus sublime, piúmque:
Huc aures oculosque adigunt, huc ora manúsque.

Est etiam] affert alia urbanorum vitia, & ferè opposita segnitiei, dicens, *Est etiam*] scilicet civis, *cujus vecors*] id est, perversi cordis industria, *quærit opes vanas*] id est ultra quàm satis sit, & non justâ ratione; ut qui per artem (ut dicunt) Alchimiæ, id est, adjuvaminis, adjuvando naturam, sperant æs aut argentum vertere in aurum: quâ via nullos inquit, hactenus invenit opes; certum est multos invenisse pauperiem: dicunt tamen ejus rei studiosi, inventos, qui ad intentum pervenerint. *Fuligine nigrâ*] quia vapore fumeo, *pallet*] quomodo, nisi ad anxietatem referamus, non constat. *Est qui, &c.*] Alius error eorum, qui magicis artibus, & caracteribus, nescio quibus, sperant posse inveniri thesauros absconditos. *Omnia nè veniant ad opus telluris & agri, Omnia*, inquam *pertentant*] id est, experiuntur, nè fiant agricolæ, quo nihil honestius, nec justius. *Semper agunt, nunquam peragunt*] id est, perficiunt nihil eorum quæ incœptant. *Ex fœnore*] id est usurâ. *Accipitres*] id est, aves ad prædam

Vecors.

Alchimia

dam. *Catulos*]ad venationem.*Et equos*]ad venandum,aut avibus,aut canibus. *Cercopithecos*] id est,caudatas simias. Nam κέρκος,dicitur cauda; πίθηκος,simius,aut simia.Sunt ergò, quos catos marinos quidam vocant, capite, ut dicit *Plinius*,subnigro,& pilo asinino,quibus deformitas decori est, súntque ob cautum ingenium divitibus in deliciis. *Civis*]est pastor volucrum & canum,quia eos pascit. *Quo astu*]id est,quâ calliditate,ab ἄστυ,id est,ab urbe,ubi astutiores sunt. *Irretire*] id est, in laqueos & retia illigare, hoc est, circumvenire & decipere verbis, putant *sacrum offerre*] id est, arbitrantur se obsequium præstare Deo, quando nos decipiunt .*Huc*]id est,ad hanc operam ut nos decipiant. *Adigunt*] id est,applicant. *Ora*] id est,omnia quæ dicunt. *Et manus*] id est, omnia quæ faciunt. *Astus.*

Ful. *Unde urbanarum tibi tanta peritia rerum?*

Cor. *Hæc di dici quondam,ductis in mœnia capris,*
Cùm lac vociferans ibam venale per urbem.
Mansi apud artocopum; sapiens, & ad omnia promptus
Furta erat, & crudum ferro subradere panem.
Ipse, ut erat mores urbis doctissimus, ista
Tradidit, affirmans nihil esse nocentius urbe:
Se quoque furari didicisse aiebat ab urbe.
Sunt etiam,qui parta ab avis patrimonia fundunt
In meretricum usus: quid fœdius improbiúsque?
Dic ubi mœchandi ars, homicidia, seditiones:
Nonne inter cives, atque intra mœnia regnant?
Quid reges,qui regna hominum per vulnera quærunt,
In mortémque suos adigunt? quid pectora miles
Objiciens telis, per mille pericula vadens,
Pro stipe dat vitam? Nulla est insania major.
Gloria præfertur vitæ. Quid gloria? quid laus?
Quid fama est? quid honor? Voces, & opinio vulgi.
Omnia longa dies abolet: cum vivere cessas,
Omnia sic abeunt, ut lux cum sole recedit.
Qui mare sollicitant remis, cùm vivere possint
In patria, stulti: ventis qui credit & undis,
Stultus: divitiæ cui sunt, & negligit uti,
Stultus; qui, ut natis cumulet patrimonia,partis

Abstinet, & genium fraudat, stultissimus; & qui
Quæ facere ipse potest, natis facienda relinquit.

Unde urbanarum] Bona interrogatio, ut decorum servetur, & versimilis narratio. *Artocopum*] ut videtur, accipit pro panifice, seu (ut dicitur) pistore, qui Græcè dicitur ἀρτοποιός, id est, artopœus; quia ἄρτος dicitur panis, & ποιῶ facio. Sed artocopus, dicitur quasi labor panis; nam κόπος labor dicitur, sed accipitur pro laborante. Iuvenalis autem videtur accipere pro pane, dicens Satyrâ quintâ, *Salva sit artocopi reverentia.* Ubi tamen pro pistore accipi potest, ut sic maneat discretio panis, qualem artocopus fecerit, & itâ observando ejus jussum sit ei reverentia. Sed ad Poëtam nostrum. *Ipse, ut erat mores urbis doctissimus*] Hoc exemplo convincere possumus, participia comparari. Nam si nomen sit doctissimus, non regeret accusativum. quocirca ego quidem *morum* potiùs dicerem; hic tamen versus *mores* potiùs docet legendum. Neq; tamem omnino inauditum, si superlativa à participiis accusativum regentibus deducta, accusativum regant, cùm adverbia à præpositionibus orta id faciant, ut *proximè Hispaniam Mauri sunt*, inquit Salustius. *Sunt etiam*] Aliam affert urbanorum stultitiam, qui patrimonia ab avis parta cum meretricibus absumunt. *Qui reges*] Docet & reges & cæteros bella pro dominio aut inani gloria gerentes, urbes ferè incolere; stipendiarios autem, qui invocati nomina sua dant, etiam urbanos esse, & maximè insanire cùm pro modica stipe periculum vitæ subeunt: quod rustici non nisi coacti faciunt pro libarate patriæ, & conjuge ac liberis. *Qui mare sollicitant*] Rursus aliud genus stultitiæ (quod Persius quoque prosequitur) eorum, qui cùm satis habent, navigant tamen cum periculo vitæ. Item; *Stultus, divitiæ cui sunt, & negligit uti*] ut avarus: Nam, ut dicit Seneca, *Tam deest avaro quod habet, quàm quod non habet.* Unde de sene avaro Hor. *Quærit & inventis miser abstinet, & timet uti.* Et primo serm. *Congestis undique saccis Indormis inhians, & tanquam parcere sacris Cogeris, aut pictis tanquam gaudere tabellis.* *Stultus, qui ut natis cumulet, &c.*] quia sæpe malè absumunt, Unde Persius,

Avarus.

Persius, *Ut tuus iste nepos olim satur anseris extis, &c.* Vide Satyram ultimam, ubi totum hoc est argumentum. *Et genium*] id est, naturam. Est etiam genius Deus naturæ & loci nativi, quem, qui alimentum naturæ debitum subtrahunt, defraudare dicuntur. Terent. in Phor. *Suum defraudans genium. Quæ facere ipse potest*] quod per fabellam, seu apologum de cassita pulchrè recitat Gellius.

Qui numerant stellas, & se comprendere facta
Posse putant, stulti: verùm dementior istis,
Naturam quicunque Dei scrutatur, & audet
Figere in immensam lucem tam debile lumen.
Nostra fides melior: civis ratione coactus
Difficilè assentit; nudis nos omnia verbis
Credimus, & plures faculas accendimus aris.
Civibus est infida fides: inquirere nunquam
Mente sinunt arcana Dei. Si numina scire
Esset opus, poterant nobis se ostendere: verùm
Quando latere volunt, quid vestigare necesse est,
Quæ nos scire negant ipsi qui cuncta gubernant?
Nostra etiam pietas pietate potentior urbis.
Namque viri, qui sacra canunt, templisq; ministrant,
Quanta legunt ruri paucis alimenta diebus?
Vidi ego quæsitas ex rure, in mœnia plenis
Puppibus inferri (pietas ea rustica) fruges.
Stultorum est aliud genus immedicabile quoddam,
Causidici, latratores, rabulæq; forenses,
Nummorum aucupium docti, legúmque tyranni:
Ære patrocinium vendunt; producere causas,
Et lites pendere diu, vindemia quædam est.
Sunt & equestre genus medici, qui tangere venas
Nonnunquam illicitas audent, & ponere quædam
Non intellectis temeraria nomina morbis.
His, etsi tenebras palpant, est facta potestas
Excruciandi ægros, hominésque impunè necandi.
Qui vero populis præsunt, hominésque gubernant,
Quò plus juris habent, quantòque licentia major,
Insanire solent tantò ampliùs. O ubi sancti

Rectores, & justitiæ, & pietatis amici,
Quos patres serò ante focum memorare solebant?
Omnia nunc abeunt pessum: spoliata queruntur
Templa, gemunt inopes, viduæ lachrymantur. Et hujus
Quænam causa mali? Quia stat pro lege libido.

Qui numerant stellas] ut astronomi; *& se comprendere fata*] ut astrologi, genethliaci, & mathematici. *Naturam quicunque dei scrutatur*] Unde ille; *Mitte arcana Dei:* Et alius; *Altiora te nè quæsieris:* Et utroque major; *Noli nimis sapere; sed ad sobrietatem. Nostra*] id est, rusticorum. *Civis ratione coactus*] id est rationibus innitens. *Plures faculas*] id est, tædas & cereos tortos. *Mente sinunt*] id est, desinunt. *Poterant nobis se ostendere*] Argumentum quo verisimile fit, Deum non velle à nobis nosci, cùm se non præbeat noscendum. *Quid vestigare*] id est inquirere necesse est ea, *quæ ipsi qui gubernant cuncta*] scilicet superi, *negant*] id est, prohibent nos scire: quasi dicat, *Nihil necesse, &c. Quando*, id est, quandoquidem. *Nostra etiam pietas*] id est, charitatis, ut dicunt, exhibitio in eleemosynis erogandis. *Legunt*] id est, colligunt. *Stultorum est aliud*] In pragmaticos & causidicos invehitur quasi Satyricè. Unde aptè personam Cornicis assumpsit. *Rabulæq; forenses*] id est, forum judiciale, seu causas sectantes. *Rabula*, secundum Festum, dicitur multis intentus negotiis, paratúsque ad reddendum quid, aut auferendum; vel qui est in negotiis agendis acrior, quasi rabiosus. Secundum Marcellum autem, *rabula* à rabie dictus est; quem nunc advocatum vel causarum patronum dicimus. Cicero; *Non enim declamatorem aliquem de ludo, aut rabulam de foro; sed doctissimum, atque perfectissimum quærimus.* Sunt ergò *rabulæ* (ut iterum Nonius attestatur) litigiosi. *Aucupium*] id est, captationem, ab avibus captandis. Comicus; *Hoc novum est aucupium. Legúmque tyranni*] Quia summum jus summa malitia est. *Ære patrocinium vendunt, &c.*] Enumerat causidicorum vitia. *Vindemia quædam*, i. lucrum, ut vindemia quæ est vini collectio, ut messis frugum. *Sunt & equestre genus medici*] Et hoc quoq; Satyricè. Equestres sunt; quia mulis ferè vehuntur medici. *Venas illicitas*]

Facula. Rabula. Aucupium. Vindemia.

illicitas] ad femora mulierum. *Nomina temeraria*] id est, rebus non convenientia; quæ fingũt, nè ignari deprehendantur. *Etsi tenebras palpant*] id est, cæci & ignari sunt. *Est facta potestas*] Quia, morientibus ægrotis inter curandum, in jus non vocantur. *Qui verò populis præsunt*] In primores, & optimates, ac magistratus invehitur. *Insanire solent tanto ampliùs*] cùm tamen vel leve in alis scelus, in illis maximum sit. Unde Juven. *Omne animi vitium tanto conspectius in se crimen habet, quanto qui peccat major habetur.* *Abeunt pessum*] id est, pessundantur, & pereunt. *Spoliata queruntur*] id est, comburuntur templa.

Ful. *Ista tua, O Cornix, excandescentia fines*
Transit honestatis: scelus omnibus objicis omne.
Innocuos habitare homines & in urbe memento.
Cor. *Non habitant colubri quædam Balearibus arva*
Proxima, (non memini nomen) neque noctua Cretam,
Nec nemus Ægeriæ sonipes, nec vir bonus urbem.
Ful. *Vir bonus est animal rarum, paucásque per urbes,*
Et per rura locos habet: est rarissima virtus.
Cor. *Insanis, Fulica, insanis: Tot in urbibus hostes*
Sunt tibi quot cives, hi nos tondentque, pilantque,
Non habitâ nostri capitis ratione: coarctant
Nos ad furta, ipsi mox ad suspendia mittunt.
Fas igitur, si quid nostris sese unguibus offert
Radere, & insidiis, ac nostrâ indagine captos
Deplumare levi tactu sensim, & pede pressim.
Si videt, excusa; si sunt secreta, negato
Furta: quod occultum est, non est injuria, furtum.
Quicquid habent, noster labor est, industria nostra est.

Ista tua, O Cornix, excandescentia] id est, vehemens ira. *Fines*] i. limites transit honestatis. *Baleares*] insulæ sunt in Hispania, Græcis dictæ à fundarum jactu. Nam βάλλω significat, *jacio*: tollitur autem nunc *l*. Balearicos autem contra glires à senatu auxilium petiisse constat, cùm in quibusdam arvis vicinis non possent vivere serpentes; ea autem arva sunt in Ebuso, quæ est insula inter Ophiusam & Pityusam. Ebusi enim terra serpentes fugat, omnium *Ebusus.*

 vene-

venenoſorum animalium expers;eadem cuniculos gignit populantes meſſes Balearium. Dicit autem ſe *nominis immemorem*, ut decorum ſervetur. Nam non congruit ruſtico longinquarum inſularum nomina ſcire,ſicut Maronianus ruſticus oblitus erat nominis Geometræ, dicens, *In medio duo ſigna: Conon, & Quis fuit alter, Diſcripſit radio totum qui gentibus orbem? Neque noctua Cretam*] ſcilicet habitat;cujus nomen non ignorat,quia ſub Venetorum ditione eſt. Noctua autem,quæ in Creta negatur, plurima Athenis eſt uſq;adeò ut in proverbio ſit, Γλαῦκ' εἰς Ἀθήνας, id eſt, *Noctuas Athenas*, aut *in Athenas*, ſcilicet fert is qui merces eò, ubi abundant,inutiliter tranſvehit, ac ſi aquas in mare vehat. *Ægeria* autem *nemus* eſt, ubi Numa Pompilius ſecundus Romanorum rex colloquium cum Ægeria nympha uxore ſua, de rebus religioſis habuit;ubi *ſonipes* negatur vivere: Eſt autem equus á ſono pedum ſic dictus, Æneid. 4. *Stat ſonipes ac fræna ferox ſpumantia mandit. Nec vir bonus urbem*] ſcilicet habitat; ſicut nec Albionem, ſeu Britannium majorem lupus: *Vir bonus eſt animal rarum*] Mar. *Vir bonus & ſapiens, qualem vix repperit unum Millibus è cunctis hominum conſultus Apollo, Judex ipſe ſui.* Juv. *Rari quippe boni, &c. Habet*] id eſt, habitat, reſidet. *Sunt tibi* ſcilicet ruſtico. *Pilántq;*] Hor. cumpilo ſecundâ longâ poſuit, *nè me Criſpini ſcrinia lippi Compilâſſe putes,verbum non ampliùs addam.* Eſt autem notum Gallis vocabulum; quod ſi tractum eſt à pilis, naturâ primam corripit. Indè autem tractum volunt per apologum Æſopi,quo,qui,duas uxores habuit, alteram juvenculam, quæ canos decerpſit radicitus;alteram grandem natu,quæ,ut ſibi conformem haberet maritum, nigros capillos ſuſtulit; calvus & depilatus manſit, atq; ità nudatus & privatus intelligitur ſuis:quod efficere pilare eſt. *Coarctant*] id eſt, compellunt nos ad furta, quia exigunt quod ſine furto nos habere non poſſe ſciunt, *& mittunt mox ad ſuſpendia*] Potuit nôſſe Candidus,quem alii ex agro Parmenſi,alii ex Mantuano oriundum dicunt. *Noſtris unguibus*] Argutè;quia cornices & fulicæ unguibus diripiunt. *Senſim*] .i. imperceptibiliter,

,hoc est, paulatim, & *pede pressim*] id est, quasi presso le sine strepitu. *Deplumare*] quia aves id avibus faciunt. *videt*] scilicet quisquam furta, *excusa*] dicens videlicet jocari voluisse. *Si sint secreta, negato. Furtum, quod ltum est, non est injuria.* Quia *quicquid habent*] scil.cives, *ster labor, est industria nostra.*] Hæc autem Cornici iùs quàm bono pastori conveniunt dicere ; quia furta li licita sunt : nec sua sibi vendicare sine superioris oritate permissum. Unde dicit Fulica,

l. jam longè egrederis metam rationis, & æqui.
r. O Fulica, improbitas urbana coinquinat orbem.
Unde tot in terras veniunt æstate procellæ,
Flumina, venti, amnes, grando? Vidisse recordor
Tellurem tremere, ac postes & tecta labare,
Solem obscurari, noctu obtenebrescere lunam.
Cur segeti lolium, messi dominantur avenæ,
Uva in capreolos transit, caligine verni
Depereunt flores? Mala parturit omnia nobis
Hæc civile nefas; pariet quoque plura deinceps.
Unde venit furor armorum, bellique tumultus,
Qui genus omne mali secum vehit? Omnibus urbs est
Fons et origo malis. Discendit ab urbe Lycaon ;
Deucalion Pyrrha cum conjuge rusticus : ille
Intulit illuviem terris; hic abstulit ille.
Abstulit humanum terris genus ; intulit iste.
Si terra (ut perhibent) flammis abolebitur unquam,
Istud grande nefas ulla descendet ab urbe.
Ful. *O Cornix, jam pone modum sermonibus istis,*
Audio jamdudum pueros de pulte loquentes :
Cætera, si quicquam superest, post prandia dices :
Pulti indulgendum monet urbibus hora relictis.

n longè egrederis metam rationis, & æqui] quia urbanos plumare, si clàm fore speretur, consulis. *Coinquinat*] ntaminat,polluit. *Orbem*] .i.universum mundum. *Unde in terras*] dicet omnem tempestatem importunem, némq;calamitatem propter urbanorum scelera à Deo mitti. *Cur segeti*] Vir. *Grandia sæpe quibus mandavi- s hordea sulcis, Infelix lolium & steriles dominantur avenæ.*

avenæ. Eſt autem lolium, de quo Salvator: *Nonne bon[um] ſemen ſeminâſti? unde ergò habet zizania? Inimicus h[o]m o ſuperſeminavit. Uva in capreolos*] id eſt, acidas qu[æ] chordulas, quibus ſeſe vites palis & ramis alligant, quib[us] etiam veſci ſolent divites. *Caligine*] id eſt, aëre nebulo[ſo] & obſcuro, atq; ità infecto. *Parturit*] pro parit, id eſt, pro[vocat]. vocat, *Civile nefas*] id eſt, nefandum civium ſcelus. *Deſce[n]dit ab urbe Lycaon*] quem ob perfidiam Jupiter in *lycon*, [id] eſt, lupum transformavit, & occaſione cujus ſceleris d[i]luvium (ſecundum Ovid.) ſuperinduxit. *Deucalion Pyrr[ha] cum conjuge*] id eſt, uxore, *ruſticus*] ſcil. fuit, qui in mo[n]tibus Theſſaliæ habitavit, ubi inter ſaxa degens, ad ſe profugientes tempore particularis diluvii benignè rec[e]pit: quocirca humanum genus jactis poſt terga lapidib[us] ſervâſſe fingitur. *Ille*] ſcil. Lycaon, hoc eſt, ſcelus ejus. *I[n]tulit illuvium*] id eſt, inundationẽ aquarum, hoc eſt, dil[u]vium. *Terris*] id eſt, in terras: ut, *Inferrétq; deos Latio. Hi[c]* ſcil. Deucalion cum Pyhrra. *Abſtulit*] ſcil. illuviem. *Ille* ſcil. Lycaon, *abſtulit*] genus humanũ terris. *Iſte*] id eſt De[u]calion, *intulit*] ſcil. in terras genus humanum, quod ſecu[n]dum fabulas, perierat; aut ſecundum hiſtoriam illîc per[i]iſſet, ſi non ſervâſſet. *Si terra, ut perhibent*] id dubitat ru[]ſticus: aut ex ethnicis ſumptum, quibus non eſt fides h[a]benda, niſi eadem in ſanctis quoq; literis habeantur. N[os] autem credimus ignemconflagrationis diem judicii præ[]ceſſurum. Sed & Ovid. aliquando mundum igne perit[u]rum aſſerit Metamor. 1. *Eſſe quoque in fatis reminiſcit[ur] affore tempus, Quo mare, quo tellus, correptáque regia cœ[li] Ardeat, & mundi moles operoſa laboret. Iſtud grande nefa[s]* ſcil. propter quod mundus ardebit. *Deſcendet ab ulla* id eſt, à quavis una urbe, & non ab agro. *O cornix j[am] pone modum*] id eſt, finem. *Sermonibus iſtis*] ſcil. tuis im[]probis, & contumelioſis. *Audio jamdudum pueros*] i. mi[]nores famulos, aut liberos, *loquentes de pulte*] i. inſta[re] horam prandii. *Si quicquam ſupereſt*] i. reliquum eſt. Ge[l]lius docet *ſupereſſe*, ſupra id quod ſatis eſt eſſe. *Hora*] ſci[l.] prandendi. *Monet indulgendum*] i. operam dandam eſſe, a[c] invigilandum. *Pulti*] i. cibo illi ruſtico, quo Romani di[u] vixerunt. *Urbibus*] id eſt, contumeliis de urbibus *relicti[s]*

ECLOGA VII.

conversione juvenum ad religionem, cum jam autor ad religionem aspiraret. inscripta POLLUX.

JOANN. MURMELII argumentum.

Galbula pastores ad sydera laudibus effert,
Et canit ut viso versus sit numine Pollux.

Alphus & Galbula.

Albula, quid sentis? Pollux doctissimus olim
Fistulicen subitò, quodam quasi numine tactus,
Destituit calamos, tunicas, armenta, sodales:
Bardocucullatus caput, ut campestris alauda.
Quatuor ante dies in relligiosa recessit
Claustra; ferunt illum, pecudes dum solus in agris
Pasceret, effigiem quandam vidisse deorum;
Cætera non memini; sed tu quid, Galbula, sentis?

albula] Si frivolum non sit, dicam non sine ratione in septima ecloga àgi de conversione juvenum. Nam tenarium numerum, qui ex primo impari, & promè illum subsequente pari conficitur, constat habenescio quid mysterii, non solùm in sanctis literis, etiam apud poëtas; unde est illud, *O térque quatérque ti, &c. Nam te jam septima portat Omnibus errann terris ac fluctibus æstas.* Dicunt præterea, septio quôque anno immutari nobis ætatem: ut primis ptem annis simus infantes, proximis pueri, tertiis olescentes, quartis juvenes; quâ ætate constituendum t nobis genus vitæ, quos & quales nos esse velimus, & quo genere vitæ. Bene ergò (ut de cæteris ætatibus æ pari ordine subsequuntur, taceam) in hac septima loga agitur de juvenum ad religionem conversione: nde hactenus *adolescentiam suam* (sic enim inscripsit opus)

opus) poëta cecinisse putatur, deinceps cantaturus j
ventam & virilem ætatem, in duobus videlicet ulti
carminibus, quæ in religione composuit. Sed linquam
hæc argutioribus. Per *Pollucem* hoc loco intelligo p
Fistulicen. tam. *Fistulicen*] id est, canens fistulâ, ut nostrâ ætat
Tibicen. sicut tibicen, canens tibiâ gruis, ut olim factitabant,
nunc quoque nonnunquam. *Quodam quasi numine*
Bardocu- *ctus*] quia spiritus ubi vult spirat. *Bardocucullatus cap*
cullatus. id est, habens *Bardocucullum* capiti tegendo aptum. *B*
docucullus vestis est Gallica grossioris villi, factâ co
positione ex Bardis, qui poëtæ erant Gallicani, & cuc
lo: Cucullus enim vestis est grossior, capiti tegendo ap
Bardi. *Bardi* item dicebantur olim stulti, apud Gallos, ut pos
accipere *Bardocucullum* vestem fuisse Gallicam, stult
rum, & vilium hominum. Unde Martial. in distich. *G*
lia Santonico vestita est Bardocucullo: Cercopith
Bardus. *rum penula nuper erat.* *Bardus*] ad hoc, autore Fe
stultus, â tarditate ingenii, appellatur per *Metathesi*
Græce enim βραδὺς dicitur. Præterea, ut idem inqu
bardus Gallicè cantor appellatur; qui virorum fortiu
laudes canit, à gente Bardorum. De quibus Lucan. *Pl*
rima securi fudistis carmina Bardi. Nonius autem dic
bardum esse propriâ vi & ingenio tardum. Nam Græ
tardum βραδὺν, id est, bardum dicebant. Plaut. in Per
Nimis equidem pro barda & rustica reor habitam esse. E
his & aliis multis, ut de Alpibus, patet Gallicam quoq
linguam immutatam esse: nam multa nunc aliter, quà
olim dicebantur, à Gallis dicuntur. *Ut campestris*] id e
Alauda. in campis versari solita. *Alauda*] id est, avis cucullat
& plumeam cristam habens. *Effigiem quandam vid*
deorum] ut in processu patebit. Videtur autem diva
Virginem intelligere; aut quæ Herculi occurrisse à C
cerone memoratur: de qua suo loco dicam. *Cætera non m*
mini] id enim & rustico convenit, ut jam sæpe diximu
& œconomiæ, atque argumento hujus eclogæ. Nam i
tendit narrando duo facere: colligere videlicet laudes p
storum, & perfectionem religionis; potissimum Carm
litanæ, quæ prima est.

Al. *Ut dixêre patres, jaciens primordia rerum*
(Magna canam, nobis quæ quondam tradidit Umber)
Instituit Deus agricolas, pecorisque magistros.
Primus agri cultor rudis, immansuetus, & asper,
Qualis humus segnis, lapidiosa, rebellis aratro.
Ast ovium primus pastor, mitissima proles,
Instar ovis, quæ bile caret, quæ lacte redundat,
Mitis erat, nullis unquam pastoribus asper.
De grege sæpe suo sacrum ponebat ad aras,
Nunc ove, nunc pingui vitulâ faciebat, & agnâ
Sæpius, & magno divos ambibat honore:
Sic profecit apud superos, sic numina flexit,
Ut fuerit primo mundi nascentis ab ortu
Tempus ad hoc, cœlo pecoris gratissima cura.
Assyrios quosdam (sed nescio nomina: curæ
Diminuunt animum) Deus ex pastoribus olim
Constituit reges, qui postea murice & auro
Conspicui gentes bello domuere superbas.
Cùm Paris Iliaca tria numina vidit in Ida,
Aut Paris, aut alius; puerum qui obtruncat ad aram,
Pastor erat. Quando cœlesti exterritus igne,
Venit ad ostentum pedibus per pascua nudis,
Pastor erat Moses, Moses à flumine tractus.
Exul apud Graios Amphrysia pastor Apollo
Rura peragravit, posito deitatis honore.
Cœlestes animi, Christo ad præsepia nato,
In caulis cecinere Deum pastoribus ortum.
Et nova divini partûs miracula docti
Pastores, primi natum videre Tonantis;
Et sua pastores infans regnator Olympi
Ante magos regésque dedit cunabula scire.
Se quoque pastorem Deus appellavit, ovésque
Mitibus ingeniis homines, & mentibus æquis.
Et nè vana putes hæc somnia, nuper ab urbe
Rus veniens, picto perlegi hæc omnia templo.
Sunt pecudes pictæ, parvi sub matribus agni
In tellure cubant, ingens equitatus ab alto
Monte venit, radiant auro diademata divûm.

Et

Et suspensa tenent vaga lumina prætereuntum.
Non igitur mirum, noster si numina Pollux
Vidit: amant villas, & oves, & ovilia divi.
Simplicibus præsens Deus est, offenditur astu.

Vt dixêre patres] Vt probet verisimile esse, pastori numen visum, altiùs orditur laudes pastorum, docétque quod verum est, *Abelem* primum justum fuisse pastorem, multósque reges, ut *Abraham*, *David*, & similes fuisse pastores: *Christum* ad hoc se appellâsse pastorem, dicentem, *Ego sum pastor bonus*; & recens natum primò pastoribus agnitum atque visum, & multa id genus alia quæ legendo patebunt. *Vt dixere patres*] Virgil. *Atque meminere senes.* Rustici enim non ex libris, sed ex majorum relatu historias discunt. *Deus jaciens primordia rerum*] id est, in prima hominum genesi instituit agricolas, ut *Adam*, & primogenitum *Cain*. *Pecorisque magistros*] ut *Abelem*: quia autem dicendo primordia rerum visus est altiùs ordiri, bonam facit *Parenthesin*, dicens *Magna canam, nobis quæ quondam tradidit Vmber*, cui totam doctrinam suam ubiq; acceptam fert. *Primus agri cultor*] scilicet *Cain*. *Ovium primus pastor*] id est, *Abel*. *Instar*] id est, in statum & morem, ac similitudinem, quod Valla negat. *Quæ bile*] id est, colerâ amaritiem animi afferente. *Sacrum ponebat ad aras*] Historia patet in principio Geneseos. *Vitulâ faciebat*] scilicet rem sacram. Sed *facio*, & *operor* per se posita, de rebus sacris intelliguntur. Nec dices, *Faciam vitulam*; quia id tauri est: sed *vitula*, aut *vitulo*, subaudiendo rem divinam; ut in Bucol. Maro: *Cum faciam vitulâ pro frugibus, ipse venito.* *Divos ambibat*] id est, ambientium more venerabundus adorabat. *Sic*] id est, usque adeò numina flexit, ut cura pecoris fuerit à primo ortu mundi nascentis, scilicet usque *ad hoc*, id est, nostrum *tempus*, *gratissima*] id est, acceptissima, *cælo*] id est, cælestibus. *Assyrios*] ut *Abraham*, *Loth*, *Jacob*, & cæteros Patriarchas. *Cum Paris Alexander*, qui & Paris, pastor fuit. Nam cúm Hecuba ipsa gravida visa esset gestâsse catellum facem gestantem, quâ tota Troja incendebatur, ídq; ad Priamum retulisset

tillc ad somniorum & phantasmatum interpretes, responsum accepit, filium gestare, qui Trojæ cremandæ occasionem daret; quocirca pater quicquid pareret interfici jussit. Mater autem non interfecit, sed exponendum seris dedit, ubi à pastoribus inventus, ab illis quoq; educatus, in virum crevit, atque ab Oenone Nympha adamatus est, judiciúmque inter tres deas dedisse fertur. Cùm verò optimus esset athleta, & cum Hectore congressus eum vicisset, ob eo interemptus fuisset, nisi frater agnitus: tandem pro Helena promissa in Græciam profectus fatalem attulit prædam. Unde Statius in Achilleïde; *Solverat Oebalio pastor de littore classem Dardanus. Paris ergò aut alius*] quia de nomine, ut rusticus, dubitat; *cùm vidit tria numina*] scilicet *Junonem*, *Palladem*, & *Venerem* de præstantia formæ concertantes, *In Ida*] id est, sylvâ sic dictâ. *Iliaca*] id est, Trojana. Quod additur, ad discretionem Idæ Cretensis. *Erat pastor puerum qui obtruncat ad aram*] scilicet *Abraham*, qui id facere voluit, erat pastor. *Pastor erat Moses — quando cœlesti exterritus igne*] scilicet in rubo, qui non comburebatur. *Venit ad ostentum*] id est, miraculum aliud portendens, ut virginitatem divæ genitricis Christi. *Pedibus nudis*] quia jussus est calceamenta exuere. *Moses*, inquam, *à flumine tractus*] scil. à filia Pharaonis regis Ægypti, cùm esset in fiscella super aquas natans, unde nomen accepit. Apollo spoliatus divinitate pavit Admeti regis armenta novem annis, unde *Nomius*] id est, pastoralis est dictus: pavit autem apud Amphrysum fluvium Thessaliæ, spoliatus, dico, divinitate propter interfectos Cyclopas; unde in principio 3. Geor. dicit Virg. *Et te memorande canemus Pastor ab Amphryso.* Ideo hæc secundum Macr. l. 1. Saturn. finguntur, quia Apollo ipse est sol, qui omnia pascit. *Deitatis*] Latiniùs diceretur *divinitatis*, sed carmen id non recipit. *Cœlestes animi*] id est, spiritus: unde, *qui fecit angelos suos spiritus. In caulis*] id est, septis pastorum, ubi faciebant vigilias super gregem suum, ut Lucas præclarè memorat. *Ante magos*] i. sapientes Persarum & Indorum; quia eâdem nocte quâ natus est, cùm ipsis, ad minimú, decimo

Iliaca.

Moses.

Nomius.

Caula.

cimo

mo tertio die primùm visus sit. Dico ad minimum, qu controversia est, an eodem anno, an alio. *Ante mag regésque*] Unde magos pro regibus accipimus, propt illud, *Reges Tharsis, &c.* *Se quoque pastorem deus a pellavit*, dicens, *Ego sum pastor bonus.* *Ovesque*] A dens, *Agnovi oves meas, & cognoscunt me meæ*] id e miti ingenio præditi homines. *Picto perlegi hæc om templo*] id est, in parietibus fani, ubi picta hæc fuerun & ideo dicit, perlegi. Maro in 6. *Quin protinus om Perlegerit.* Magna enim est convenientia pictoris scriptoris. Unde eos Flaccus æquiparat, dicens, *Pict bus atque poëtis. Quidlibet audendi semper fuit æqua p testas. Sunt pecudes*] scilicet pastorum, qui Christum vis runt. *Ingens equitatus*] scilicet trium regum. *Diadem divûm*] aut regum, aut angelorum, aut Christi, & pare tum ejus; hoc est, matris veræ, & patris legalis, ac nut tii, & naturalis à quibusdam putati. *Et suspensa tenent v lumina*] id est, oculos prætereuntium, hoc est, cog præterire volentes immorari donec picturam perspe rint. *Amant villas*] id est, domus rusticas & oves, & o lia divi. *Simplicibus præsens Deus est*] Id sanctè & mo liter, si cordis simplicitatem intellegit.

Alph. *Vera refers, pecori si sint innoxia nostro*
Pascua. Vidi asinum, vidi presæpe, bovémque:
Jam memini turbæ venientis, & ora videre
Indica jam videor regum sua dona ferentum.
Unum oro: Quænam Pollaci occurrit imago?
Galbula, si nosti, nè sit labor omnia fari.
Galb. *Et novi, & memorare libet; res digna relatu,*
Res digna auditu, pia, sancta, imitabile factum.
Durus & immitis pater, atque superba noverca,
Pollucem graviore jugo pressêre juventæ
Tempore, cùm dulces animos nova suggerit ætas:
Et cùm jam invalidæ longo sub pondere vires
Deficerent, nullâque odium mansuesceret arte,
Constituit tentare fugam: res una volentem
Ire diu tenuit, nimis impatienter amabat.
Error enim communis amor juvenilibus annis.
Res est fortis amor, violentia fortior: ivit.

Et tales abiens (mihi namque solebat amores
Enarrare suos,) mœsto dedit ore querelas :
O virgo, lacrymanè tuis solventur ocellis,
Dùm te tam charo cernas ab amante relictam ?
Ullàne decessu duces suspiria nostro ?
Túne mei crudelis eris fortè immemor unquam ?
Usquè adeone tuum poterit frigiscere pectus,
Pectus quod toties tot lumina fletibus implet ?
Túne trahes crebros gemitus, & pallida fies ?
Cerno oculos, cerno lacrymas, cerno anxia corda
Virginis. Heu ! tantum quâ dissimulare dolorem
Fas erit arte ? Dolor duplex mea pectora torquet ;
Illius atque meus : sed fas mihi flere, quod illi
Non licet. Occultus longè magis æstuat ignis.
Incolumen mihi vos divi servabitis illam,
Ut, quando exilio repetam mea rura peracto,
Fiat amor felix saltem semel ante senectam.

Vera refers] Approbat Alphus. *Vidi asinum, & bovem, & præsepe.*] scilicet Domini, qui in eo ànte asinum & bovem est positus. Vidi, inquit, de pictura intelligens. *Iam memini turbæ venientis,* id est, in mentem venit, *& videor* mihi nunc *videre ora* Indica] id est, Indorum regum, ab India venientium. *Et videor videre ora regum ferentum*] id est, offarentium dona, sc. *aurum, thus, & myrrham. Et novi, & memorare libet*] quia *res* est *digna relatu*] id est, ut referatur, & recenseatur ; & *factum*, scil. Pollucis, est *imitabile. Durus & immitis pater*] *Est mihi namq; domi pater, est injusta noverca.* Videtur autem hæc vera vitæ ipsius poëtæ descriptio. *graviore jugo*] Quia nimis rigidi, & severi erant, ut in prima ecloga docuimus. *Et cùm invalidæ*] Est enim ea ætas imbecillis & inops consilii. *Nullâq; odium*] sc. parentum, *Arte*] scilicet filii. *Constituit tentare fugam*] id est, discedere clàm à parentibus tam duris. Error *enim communis*] Unde priùs, *Semel insanivimus omnes. Res est fortis amor, violentia fortior*] sc. est. *O Virgo*] Querulosa discessio ab amico. *Crudelis*] quæ amantem non redamas. Maro: *O Crudelis Alexi! Nihil mea carmina curas, &c. Lumina*] Sic *tot* legendum videtur

detur, ut sit, *pectus*, inquam, *quod implet toties lumin* *tot fletibus*. *Dolor duplex, illius, atque meus*] *Illius*, scilicet virginis, quam occulto æstuantem putat amore; *Atque meus*] qui manifesto absumptus sum igne. *Exili peracto*] quia in exilium voluntarium, ut patris sævitiam, & novercale odium devitet, abscedere destinavit. *Fi amor felix*] ut potiatur amicâ saltem semel: id amatori & modestè.

Talia pergebat memorans, voluitque reverti:
Tantus amor juvenem, vis tanta furoris agebat.
Sed jam jacta fugâ cunctis erat alea notâ.
Fronde sub Herculea fessus mœrore sedebat:
Ecce puellari virgo stipata coronâ,
Ora, manus, oculos, habitúmque simillima Nymphæ,
Et tali affata est puerum sermone dolentem:
Chare puer, quò tendis iter? & vestigia verte.
Nescis, (heu!) nescis quò te via ducat; & audes
Ignotis errare locis, nihil insidiarum
Per campos ratus herbosos, nihil esse pericli:
Omnia tuta putas, & quod placet, utile credis,
More juventutis stolidæ. Collectus in orbem
Sæpe latet molli coluber sub graminis umbra.
Est facile incautos offendere: parvulus infans
Innocuos rutilum digitos extendit in ignem,
Nec nisi jam læsus vires intelligit ignis.
Hæc regio intrantes aditu consuevit amœno
Fallere; delicias offert, & gaudia: verùm
Ingressis, quum triste nihil superesse putatur,
Mille parat laqueos, & mille pericula profert.
Trames hic, ut collem gressu superaveris illum,
Ducit in umbrosam sylvam, crudele ferarum
Hospitium, loca tetra situ, & caligine opaca.
Quisquis eò deceptus abit, remeare vetatur:
Et piceis primùm velatur lumina vittis;
Deinde per omne nemus, dumeta per aspera tractus,
Transit in effigiem monstri: dum volvere linguam
Atque loqui tentat, mugit: dum attollere sese
Credit, humi graditur quadrupes, neque suspicit astra.

Ima tenebrosæ vallis lacus æquore nigro
Occupat, & nigris mons plurimus imminet undis.
Huc tracti, in Stygios latices, altúmque barathrum
Præcipites dantur: rapidâque voragine mersi,
In Styga, & æternas Erebi rapiuntur in umbras.
Heu! quot pastores istis ambagibus acti
Cum gregibus periêre suis! Ego sedula semper
Monstro iter: hîc ad opem vigilo indefessa ferendam.

Talia pergebat memorans] Commemorat quæ virgo visa sit *Polluci*, cùm jam fugam facere decreverat. Eam autem, quia in Carmelum ire suadet, & virginum coronam secum duxit, non ineptè putaveris divam Virginem *Mariam*, cujus protectione & nomine insignitur nunc Carmelitana religio, quam autor noster professus est. Quin adeò *eclog.* 8. id manifestè docet. Alludit tamen ad eam quæ *Herculi* apparuisse dicitur: Unde dicit apparuisse jacenti. *Fronde sub Herculea*] Respexit quoque bivium *Pythagoricæ* literæ, de qua in opusculo *Maroniano* abunde diximus. Ut veò sciamus quæ *Herculi* apparuerit, audiamus Ciceronem 1 Officiorum ità disserentem: *Inprimis constituendum est, Quos nos & quales esse velimus, & in quo genere vitæ. Quæ deliberatio est omnium difficillima. Ineunte enim adolescentiâ, cui inest maxima imbecillitas consilii, tunc id sibi quisque genus ætatis degendæ constituit quod maximè adamavit. Itaque antè implicatur aliquo certo genere cursúque vivendi, quàm potuit quod optimum esset judicare. Nam* Herculem *Prodicus dicit, ut est apud* Xenophontem, *cùm primùm pubesceret, (quod tempus à natura ad deligendum, quam quisque viam vivendi sit ingressurus, datum est) exiisse in solitudinem, atque ibi sedentem diu secum multúmque dubitâsse, cùm duas cerneret vias, unam voluptatis, alteram virtutis, utram ingredi melius esset. Hoc* Herculi, Jovis *satu edito, potuit fortasse contingere; nobis non itidem, &c.* Hæc Cicero. Aiunt autem inter dubitandum duas accessisse matronas, *Virtutem & Voluptatem*; quarum Voluptas prior ingressa, accuratissimè erat ornata, & omnes delicias post se trahebat, respectans aliquando, cum fastúque omni multa

 ostentans,

oſtentants, & multa etiam plura pollicens, ſecum trahere Herculem tentavit. At *Virtus* aſpera, & dura, ſeveréq; intuens contra, Non polliceor, inquit aliquam voluptatem aut quietem; ſed laborem, pericula, ſudores infinitos terrâ maríq; tolerandos: ſed horum præmium erit, Te Deum fieri. Quod audiens Hercules, gravibus verbis *Voluptatem* repellens, *Virtutem* ſequutus eſt. Cujus, ut inquit Maro, primus ingreſſus difficilis videtur. *Nam via virtutis dextrum petit ardua callem, Difficilémque aditum primum ſpectantibus offert: Sed requiem præbet feſſis in vertice ſummo.* Sed ad autorem: *voluitque reverti*] ſcilicet, ad virginem quam conſtituerat deſerere; quia nihil inconſtantius amante. *Sed jam alea erat jacta*] id eſt, jam perfricuerat frontem, hoc eſt, periculum infamiæ non amplius timuerat, & ità erat *extra aleam*, per quam ſignificatur omnis incertus eventus, & omne periculum, ut alea belli, &c. *Erat* autem *jacta fugâ*] id eſt, per fugam quam paraverat: *notâ cunctis*] id eſt, omnes ſciebant quòd fugere conſtituerat, & hoc animo ſedebat *feſſus mærore* amore languens & mœrore confectus *ſub fronde Herculea*] id eſt, ſub populo, quæ plurima creſcit iu ripis Padi. Unde Ovid. *Populiferque Padus &c.* Ea autem arbor dicatur Herculi: unde in Buc. *Populus Alcidæ gratiſſima* qui ejus fronde coronatus, ad inferos deſcendit, ac rediit. Significat autem virtutem, quæ intrinſecus viret, & extrinſecus pallet, ut ipſa frons populea. *Ora, manus, &c.* Synecdoche eſt: ut Æn. 4. *Omnia Mercurio ſimils, vocémque colorémque, &c. Per campos herboſos*] id eſt, virides, & in adoleſcentiam notat. *Sæpe latet*] Maro; *Frigidus, pueri fugite hinc, latet anguis in herba. Parvulus infans*] alludit ad Moſen, qui relicto auro, carbonem ardentem in os ſuum intulit, quo ſe innocentem adhuc declaravit. *Aditu*] id eſt, introitu: *amœno*] delectabili & voluptuoſo. *Trames hic*] ſcilicet tam amœnus. Pronomem *hic* anceps eſt: unde hoc loco corripitur; Adverbium autem ſemper produci vult. *Crudele hoſpitium*] appoſitorié: ſicut Æn. 6. *Itur in antiquam ſylvam, ſtabula alta ferarum. Situ*] id eſt, mucore, & lanugine immundâ. *Remeare vetatur*] Maro

Alea.

Facilis discensus Averni: Noctes atque dies patet atri janua Ditis. Sed revocare gradum, superasque evadere ad auras; Hoc opus, hic labor est. Pauci quos æquus amavit Jupiter, aut ardens evexit ad æthera virtus, Diis geniti potuere. Piceis vittis] id est, caligine ignorantiæ & desperationis. *Velatur lumina*] .i. habet oculos velatos; est n. Græca locutio: *vittis*] .i. fasciis, quibus ligari solent decollandorum oculi. *Transit*] id est, transformatur in effigiem monstri. Docet quid Metamorphôses poëtarum sibi velint quibus Ulyssis socii in feras & pecudes versi finguntur: quia homo voluptati deditus, fit bestialis. *Animalis autem homo non percipit ea quæ sunt spiritûs Dei.* Unde *neque suspicit*] .i. sursum inspicit astra: ut Esa. 38. 14. *Attenuati sunt oculi mei suspicientes in excelsum. Ima occupat*] id est, semper versatur in limo carnalium desideriorum. *Mons plurimus*] .i. difficultates & pericula, quæ in luxuriosa vita sunt. *Latices Stygios*] .i. obscœnas aquas tristitiæ infernalis. *Altumq*; .i. profundum. *Barathrum*] .i. voraginem. *In Styga*] .i. lacum infernalem, à tristitia dictum. Declinatur autem, *hæc* Styx, *hujus* Stygos: indè *hanc* Styga, Accusativus. *Erebi*] *Erebus* ferè à doctis sine *b* scribitur, dicitúrq; lacus obscurus: nam Ἐρεβεννὸς obscurus dicitur. *Ego*] scil. Virtus, aut bona inspiratio. *Indefessa*] id est, indefatigabilis. Multa prætereo, quia nota sunt etiam pueris.

Vitta. *Suspicere.* *Stygius* *Barathrum* *Erebus.*

Tolle moras igitur, mortis fuge blanda propinquæ
Atria, secreti tutam pete littoris oram,
Quâ contra Idalios fluctus mihi tollit in altum
Aëra Carmelus viridi caput arbore cinctum.
Primus hic antiquis patribus spelæa, domosque
Præbuit arboreas, intra nemus ilice densum.
Ex *hoc in vestros deducta cacumine montes*
Relligio venit, sicut de fonte perenni
Flumina, & ex uno multi genitore nepotes.
Illius in sylvis, abies ubi plurima surgit,
Pinguis ubi piceæ sudat liber & terebinthi,
Innocuum postquam feliciter egeris ævum,
Mox tua mutatis ætas renovabitur annis,
In loca te tollam meliora, virentia semper;
Immortalis eris, divûm comes; ire per astra

Inter Hamadryades, & Oreadas, atque Napæas
Flore coronatas caput & redolentibus herbis,
Fas erit, ac super & subter cognoscere cœlos.

Tolle moras] Persequitur verba virginis, quæ Polluci apparuit. *Blanda atria mortis propinquæ*] quia *ducunt in bonis dies suos, & in puncto descendunt ad inferna*. Et alibi; *Stulte, hâc nocte rapient animam tuam.* *Tutam oram*] .i. montis Carmeli, qui *contra Idalios fluctus*] .i. Cypron, protenditur. *mihi*] aut divæ Virgini, aut sanctæ inspirationi. Nam omnis religiosa professio Heliam & Helisæum cæterósque filios Prophetarum habet autores, etiam Hieronymo censore. *Hic*] sc. Carmelus præbuit primus *antiquis patribus*] sc. jam dictis, *Spelæa*] .i. speluncas, *Domos arboreas*] .i. sub arboribus. *Intra nemus densum ilice*] .i. in nemore ilicibus pleno. Unde dixit, *caput cinctum viridi arbore, Religio venit deducta ex hoc cacumine*] .i. ex hoc vertice Carmeli. *In vestros montes*] qui sc. in Europa sunt. Nam duce divo Ludovico primùm in Galliam translati sunt. *Sicut flumina*] sc. deducuntur, *de fonte perenni*] .i. per totum annum, & in perpetuum fluente. Flumina enim ferè in montibus fontem habent pro capite. *Illius in silvis*] Ordo est, postquam egeris feliciter ævum innocuum *in sylvis illius*] sc. Carmeli, *ubi*] .i. in quibus surgit plurima abies, *& liber*] .i. cortex interior, *Piceæ*] sc. arboris, *pinguis*] quia picem exudat. *Et liber terebinthi sudat*] sc. resinam & picem. Allegoricôs vult illîc tranquillam, & sine penuria esse vitam: quia *qui omnia derelinquunt, Christum sequentes, centuplum recipient, & vitam æternam possidebunt.* *Mutatis annis*] sc. in æternitatem, qui erant transitorii. *Ire per astra inter Hamadryades*] .i. Nymphas arborum; *& Oreadas*] .i. Nymphas montium; *atque Napæas*] id est, Nymphas florum, .i. inter cœtus virginum. *Fas erit*] quia & ipsa virgo. *Hi sunt qui sequuntur agnum quocunque ierit, &c.* *Ac super & subter*] quia in medio erit.

Hamadryades. Oreades. Napææ.

Sic effata leves virgo discessit in auras.
Tum sua juravit Pollux mutata repentè
Pectora, & extemplo victum expirâsse furorem;
Non aliter quàm flamma cadet, si ardentibus agris

Effluat

Effluat, & totus praeceps Padus evomat undas:
Sic abiit crudelis Amor, qui sæpe pharetram
In juvenem, dum principiis obstaret amandi,
Dum tepet, ac timidè insanit, consumpserat omnem.
Sic igitur Pollux in claustra silentia venit.

Alph. *Sunt quibus aspirent etiam nolentibus ultro,*
Sunt quibus infensi sine causa & crimine dii sint.

Galb. *Quod nos in pecudes, in nos id juris habent dii.*
Hoc rure scire sat est: sapiant sublimius urbes.
Sic docuit rediens aliquando ex urbe sacerdos
Janus, & in magno dixit sibi codice lectum.

Alph. *Sol cadit, & Baldi vix summa cacumina tangit;*
Nos quoque jam sero cum sole recedere tempus:
Galbula, sarcinulas nè sit tibi ferre molestum;
Pera levis, levis est & cantharus: omnia parvus
Ferre labor serò; grave manè, sed utile pondus.
Ipse pecus ducam: mihi pars erit ista laboris.

Sic effata] Bene effata, quia sic dicuntur oracula. *Virgo*] aut Virtus, aut diva Virgo, *discessit in leves auras*] id est, evanuit. *Tum sua juravit Pollux*] ideo juravit, quia difficile creditu. Simile D. Th. Aquinati contigisse fabulantur, qui accinctus lumbos, postea Venereum ardorem non sensit. *Et extemplo*] .i. illico, è vestigio: tractum ab auguribus volunt, qui, designato templo, dicebant, Ex templo, quo dicto, subitò abscesserunt. *Extemplo.* *Furorem*] id est, amores. *Non aliter*] scilicet, ut aqua extinguit ignem. *Qui consumpserat in juvenem omnem pharetram*] .i. omnes vires suas: *dum principiis obstaret*] .i. obstare vellet aut deberet: juxta illud, *Principiis obsta, &c. Dum tepet*] .i. *dum animus in dubio est, facili momento huc illùc impellitur. Ac timidè insanit*] id est, adhuc timore & pudore afficitur, & nondum consentit in illecebras. *Sic igitur Pollux in claustra silentia venit*] ubi impeditam habet venam, nè liberè canat. *Sunt quibus aspirent*] quia *Spiritus ubi vult spirat. Sunt quibus infensi sine causa & crimine dii sint*] id impiè, nimisque rusticè: quia consilia Dei sæpe occulta sunt, nunquam autem injusta. Videntur autem dii infensi bonis & insontibus, quando maximè amici sunt,

hoc est, quando eis tribulationem, ut meliores evadant, immittunt. Nam *Virtus infirmitate perficitur.* Quia ergò rustici id non animadvertunt, videntes bonos affligi, dicunt Deum eis infensum, cùm minimè sit: Veruntamen si sit, non tamen injustus est, quia non habet præscriptam legem. Unde dicit Gallbula, *Quod nos in pecudes*] Ordo est, *dii habent id juris in nos, quod nos* scil. habemus *in pecudes. Hoc rus scire sat est*] scil. rusticos. *Sapiant sublimius urbes*] id est, urbani. *Sic docuit rediens*] id est, veniens, cùm illic habent ferè prædicatores. *Et Janus dixit sibi lectum in magno codice*] scil. Decretorum, aut Bibliorum. *Sol cadit*] Pro more suo finem parat eclogæ, docens esse discedendi tempus. *Galbula sarcinulas*] Ordo est, ô *Galbula, nè sit tibi molestum*] .i. grave, *Ferre*] id est, auferre & colligere, *sarcinulas*] id est, parvas rerum pastoralium sarcinas. *Pera*] scil. nostra, in qua panis, & cætera edulia ferri solent, *est levis*] Unde dicunt Æsopum, cum aliis accinctum ad iter, libenter subiisse reticulum panis, licèt ponderosius esset; quia novit in itinere imminutum iri. *Cantharus*] id est poculum quo Silenus est usus, ut dicitur in Buc. Virg. *Et gravis attritâ pendebat cantharus ansâ.* Cantharus ergò sc. *levis*, quia exhaustus. *Parvulus labor est ferre omnia*] cibi & potûs repositoria. *Serò* id est, vesperi; & *grave pondus, sed utile est ea omnia ferre manè. Ipse.*] scil. ego, *ducam pecus*] .i. gregem nostrum.

ECLOGA VIII.

De religione rusticorum,

Inscripti RELIGIO.

JOANN. MURMELII argumentum.

Ille canit montes, rura hic campestria: Nymphæ Polluci visæ laudes & festa canuntur.

Candidus & Alphus.

HOrrida solstitio tellus sitit, Alphe, reverso:
Ad solitos montes, ubi ros in gramine, & æstus
Mitior, hæc armenta monet deducere tempus.

Alph. *Aëreos montes, & summa cacumina longè*
Prospicio; quid sunt montes (tibi vera fatebor)
Nescio: semper enim campestria rura, lacúsque
Incolui: Montanus ager quâ fruge redundat?
Cand. *O rude & illepidum ingenium! prope flumina semper*
Versatus, fulicæ in morem, limosa per arva,
Sunt ubi ranarum, culicum, pulicum, cimicúmque
Lustra inter salices, ulvas, viridésque papyros,
Irridere audes, & nauci pendere montes,
Unde fluunt amnes, templis ubi tanta locandis
Marmora cæduntur, fulgens ubi nascitur aurum?
Quæ parit antennas tellus? medicamen ab herbis,
Dic, quibus est nisi montanis? De vertice Baldi
Sæpe melampodion legi: medicina capellis
Nulla magìs præsens: quondam Valsasinus Ægon
Tradidit hoc, dum vere sues castraret, & agnos;
Tradidit, & dixit, Solus medicamen habeto.
Dic, Ubi castaneæ plures? ubi copia major
Glandis? in excelsis fontes & pascua vidi
Montibus, artocreas, & pingue polenta comedi.
Sunt populi fortes illic, robusta juventus,
Lata pedes, callosa humeros, nervosa lacertos,
Hispida, dura manus, moli indefessa ferendæ.

Horrida solstitio tellus sitit:] In hac ecloga, quæ inscri-bitur: *De religione rusticorum*] habentur primò laudes montium, quas Candidus, nactus occasionem ex calore solstitiali, quo urgente montes petere suadet, accumulat, non immemor (si rectè sentio) Carmeli sui, quem incolere jam animo constituerat, & cujus laudes prosequi intendit. *Solstitio*] scilicet æstivali, non brumali. Est enim duplex: Alterum quo sol stare dicitur, quòd altiùs assurgere in epicyclo suo nequit; alterum, quia profundiùs descendere non potest, ut in bruma. *Ad solitos*] scilicet Candido, & gregi ejus. Nam Alphus montes ignorat. Ordo est, *Tempus monet deducere* (Dicerem *perducere* aut *producere*: nam *deducere in altum*, inusitatum est) *hac armenta ad montes solitos, ubi ros est in gramine, & æstus mitior*] id est, temperatior; quia in summis

montibus

montibus tempore æstivo frigus opacum est. *Montanus ager quâ fruge redundat?*] Ex hac quæstione nanciscitur occasionem montium describendorum. *O rude ingenium versatus*] constructio ad rem respiciens, non ad vocem sicut apud Comicum, *Scelus, qui me perdidit.* *Pulicum* primam communem habet hæc vox. *Cimicum*] Cimices sunt vermes fœtidi, parietibus & lectis inhærentes; ubicumque vapor est aquarum, frequentes, ut culices, pulices, muscæ, & id genus bestiolæ. *Lustra*] potiùs ferarum sunt. *Inter salices*] quæ in locis humidis nascuntur. *Ulvas*] id est, herbas palustres; & *papyros*] id est, arundines quæ in Ægypto tantæ nascuntur, ut ex singulis internodiis faciant naviculas. Habent autem membranam tenuem, in qua olim scriptitabant. Unde nunc abutuntur vocabulo, *papyrum* pro chartis dicentes. *Et nauci pendere*] id est, non pluris facere, quàm nauci: quod aut putamen est nucis, ut Priscianus & Tortellius sentiunt; aut granum fabæ cùm se apperit, ut Servius vult; aut, ut nonnulli, mucor nucis priusquam condensatur in nucleum. Ponitur autem pro nihilo, aut re minimi pretii & valoris. *Unde fluunt amnes*] quia ferè in montibus ortum habent. *Ubi tanta marmora cæduntur locandis*] id est, constituendis templis, id est, ad constituenda templa. *Antennas*] id est, malos transversos. *Sæpe melampodion*] Melampodion genus nigri hellebori, à Melampode quodam, qui eo uti in divinationibus solebat. Dictum autem à pastore ejusdem nominis, qui primus hanc herbam invenisse dicitur, dum capras eo purgari animadvertit, datóque earum lacte furentes Prœtidas sanavit. Unde Maro dicit Geor. 4. *Inventaque nocent artes: cessere magistri Phillyrides Chiron, Amithaoniúsque Melampus.* Interpretatur autem Melampus *nigri pedis.* Dicitur enim Græcè μέλαν nigrum, & πὲς pes. Fuit & alius *Mantis*, id est, vates insignis. *Medicina capellis Nulla magis præsens*] id est, præsentiùs & citiùs sanans. *Quondam Valsasinus Ægon*] Nè contra decorum medicinæ peritus censeatur, dicit se accepisse ab Ægone, quem Valsasinum à loco nominat. *Dic, Ubi castaneæ plures?*] videlicet, qu

Cimices. Lustra. Ulva. Papyrus. Nauci pendere. Antenna. Melampodium. Melampus. Mantis.

montibus; quasi dicat, nusquam. *Artocreas*] .i. panem i caro includitur. *Pastillum* vulgò vocant: ἄρτος enim citur panis, & κρέας caro. *Lata pedes*] id est, habens os pedes. *Callosa humeros*] id est, habens humeros callos ex labore, aut pulposos. *Nervosa lacertos*] .i. habens certos nervosos. *Hispida*] .i. pilosa. *Moli ferendæ*] id est, *molem ferendam*] id est, quodvis onus portandum, *infessa*] id est, indefatigabilis. *Artocreas.* *Pastillum.* *Hispidum.*

Vallibus ex illis, opera ut navalia curet,
Confluit huc: nullum est hominum genus aptius urbi.
Sive velis castrare pecus, seu scindere fagos,
Sive fimum ferre è stabulis, haurire cloacas,
Latrinas curare, viámque aperire coactis
Sordibus, & scalis puteos descendere in altos:
Ingenio callent, & duro robore pollent.
Sed quid opus multis? Subeunt opus omne: popinis
Inservire, focos lignis cumulare, verúque
Artifici versare manû, dare libera fumo
Spiramenta, boum ventres ad flumina ferre,
Verrere humum immundam scopis, doctissima gens est.
Quódque magìs miror, semper sub pondere currunt:
Cotibus in duris oriuntur, & ardua vivunt
Per juga, cum capreis habitant spelæa ferarum.
Adde quòd in cælum brevis est è montibus altis
Transitus; erectum caput usque ad nubila tollunt;
Nubila transcendunt aliqui; puto, sydera tangunt.
Esse locum memorant, ubi surgit ab æquore Titan,
Qui (nisi dedidici) contingit vertice Lunam,
Et vixisse illic hominem, sed postea abactum
Improbitate gulæ, quòd scilicet omnia poma
Manderet, & magno servaret nulla Tonanti.
Hinc divi, sanctique patres in montibus altis
Delegêre domos tacitas: Carthusia testis,
Carmelus, Garganus, Athos, Laureta, Laverna,
Et Sina, & Soractis apex, umbrosáque vallis,
Et juga Nursini fato senis inclyta, & altis
Abietibus turrita caput Camaldula sanctum.
Cætera prætereo: nec enim sermonibus istis

Omnia

Omnia complecti statuo. Montana frequentant
Culmina cœlicolæ: sed anas, & mergus, & anser,
Ibis, onocrotalus, milvi, fulicæque, paludes.

Vallibus ex illis] .i. inter montes sitis; aut loquitur d planitie, quæ est in montibus. Enumerat autem sordid ministeria, ad quæ ferè aptiores sunt in montibus orti, si cut ad omnem laborem. Unde Juven. Sat. 2. *Et illud Mon tanum positis audiret vulgus aratris.* Posset tamen videri lo qui de natis in planitie, & in convallibus: ut illis det ho nesta ministeria, his sordidiora. Sed de his qui in monti bus nascuntur, totus est sermo; quia dicit, *Cotibus in dur oriuntur*] Credam de illis loqui, qui in Franciam veniu purgaturi cloacas & fumaria, idque quasi Satyrico mors ut nescias an laudet an veriùs irrideat eos, nisi quia rust co dat partes laudandi, cui etiam vile ministerium, du strenuè fit, laudabile videtur. Ex illis igitur vallibus, qu sunt sub vertice montium, inter montes tamen, *Con huc*] .i. ad hæc plana loca, subauditur, ex superioribu *robusta juventus*; *ut curet opera navalia*] id est nauticu expleat munus. *Castrare*] .i. emasculare aut excolare; *scindere*] .i. incidere, & amputare *fagos*] arbores gland feras; à φάγειν, .i. comedendo dictas. Non autem intell go ut toreumata faciant aut cœlaturas, ad quas fag apta: unde est, *Tibi pocula ponam Fagina, cælatum divini o Alcimedontis.*

Cloaca. Cloacæ sunt cryptæ subterraneæ, per qu sordes in fluvium demittuntur. *Sordibus coactis*] .i. cong gatis & compactis, ut aquæductus claudantur. *In altos teos*] eorum purgandi gratiâ.

Popina. *Popinis*] .i. culinis. *Dare bera fumo Spiramenta*] id est, purgare fumaria; vulg caminos vocat. *Ventres ad flumina ferre*] aut sordes alv rum, aut intestina pecorum mactatorum. *Semper pondere currunt*] quod in vallibus ortis non congruit, multò minùs quod sequitur. *Cotibus in duris oriuntur*]

Spelæa. est, inter cautes, & saxa aspera *Spelæa*] id est spelunc sed Græcum est. *Adde quod in cœlum*] id scommate caret, aut rusticâ simplicitate; quasi verò animæ sp ferantur in cœlum. *Nubila transcendunt aliqui*] Atho nim est ultra mediam regionem aëris, usque adeò ut i

nec

neque nubes, neque venti sint, sed cineres ex sacrificiis derelicti reperiantur, anno peracto, indispersi. *Esse locum memorant*] scilicet paradisum terrestrem, quem quidam sub lunari globo ponunt. *Quòd scilicet omnia poma*] id quoque pastorali joco non caret. *Hinc divi sanctiq; patres*] Hoc videtur principaliter intendisse, ut tandem Carmelum laudet. *Carthusia*] non longè à Gratianopoli, in Delphinatu, prima domus *Carthusianorum*, virorum profectò cœlestium quibus, ut solidis tibicinibus, Christiana fulcitur religio. *Carmelus*] antiquitate omnes excellens, & observatione candidæ religionis cæteris non inferior. *Garganus*] divo Michaëli mons insignis, *Athos*] mons Thraciæ in confinibus Macedoniæ miræ altitudinis, in quo est Potidæa religione insignis, quia cineres in aris derelicti, illìc disturbari negantur. *Laureta*] ubi diva virgo habet ædem excellentissimam, & miraculis ac donariis clarissimam. *Laverna*] dea quæ à furibus colebatur, cui ædes erat juxta Lavernalem portam, quæ in Christianum conversa est usum. *Et Sina*] mons est ut (dicitur Gal. 4.) in Arabia; sepulcro divæ Catharinæ religiosus, & Præceptis Mosi datis olim jam illustris. *Apex Soractis*] Apollinis observatione olim præclarus. Virg. *Summe Deûm, sancti custos Soractis Apollo.* Nunc quoque, quòd illic sub Constantino nondum converso delituit Sylvester Romanorum Pontifex, insignis, & *vallis* dicitur *umbrosa*, in qua ille delituit. *Et juga Nursini fato senis inclyta*] a Nursia oppido in montibus posito. Ænid. 7. *Et te montosæ misere in prælia Nursæ, Ufens insignem famâ, & felicibus armis.* *Et Camaldula turrita caput sanctum*] id est, habens sanctum caput. *Turritum*] id est, quasi turribus insignitum, *abietibus*] quæ arbores in montibus nascuntur, súntque quas *sapinos* vocant. Est autem non longè à Florentia. *Cœlicolæ*] ut Michaël, & cæteri angeli in Sina auditi. *Anas*] avis immunditiâ aquarum gaudens, *& mergus*] ad limum tendens, *& anser*] etiam illuvie aquarum pastus, & *Ibis*] ut Ciconia, cui similis est, serpentibus nutrita. *Onocrotalus*] etiam obscœnitatem amans, nam ab ὀνθόω, quod est inquino, deduci videtur.

Carthusia. *Carmelus.* *Garganus.* *Athos.* *Laureta.* *Laverna.* *Sina.* *Soractis.* *Onocrotalus.*

Milvi]

Milvus.] *Milvi*] aves rapaces & obscœnis viventes. *Fulicæ*] aves circa littora turpem victum quæritantes. *Paludes*] scilicet frequentant.

Alph. *Inter montana tantos regionis honores,*
Cur de messe nihil, nihil est de palmite dictum?
Hæc tamen humanæ duo sustentacula vitæ
Maxima. Monticolæ veniunt à rupibus ad nos
Hordea mercatum, torvi, fuligine tincti,
Setosi, macie affecti, laceri, ac situosi.
Indiginæ ostendunt, quæ sit natura locorum.
Sed quod montanis de relligionibus inquis,
Rettulit in mentem, quæ de Polluce feruntur.
Quæ dea, si nôsti, visa est? quæ, Candide, nympha?
Dic age; nam cœptum certamen inutile nobis;
Utilior sermo de relligione tenendus.
Cand. *Galbula, qui solitus pecudes in pascua tecum*
Ducere, te satis hoc potuit docuisse, quod optas.
Alph. *Plura quidem Polluce super narrata: sed ipsam*
Nec docuit nympham, nec me quæsisse recordor.
Nunc subiit mentem, cùm relligionis aborta est
Mentio, & illarum visa est mihi maxima laudum.
Cand. *Non erat illa Dryas, neque Libethris, nec Oreas:*
Venerat è cœlo superûm regina, Tonantis
Mater, anhelanti pacem latura juventæ.
Huic Tethys, huic alma Ceres famulatur, & ipse
Æolus, æquoreis ventos qui frænat in antris.
Hanc Deus, astrorum flammas super, atque volantes
Solis equos, supra fulgentem Cassiopeam
Extulit, & sacram bisseno sydere frontem
Cinxit, & adjecit subter vestigia Lunam.

Inter montana] Objicit Alphus nullam esse mentionem factam de frugibus, quas uberiores in æquore, seu planitie nasci contendit. *De messe*] id est, de frugibus: *de palmite*] id est, vitibus. *Mercatum*] Supinum à *mercor*, id est emptum. *Torvi*] quia immiti ferè sunt fronte, usque adeò ut immites dicantur *in cotibus orti*. Unde Maro Buc. *Nunc scio quid sit Amor; duris in cotibus illum Ismarus, aut Rhodope, aut extremi Garamantes, Nec nostri generis*

puerum

puerum, nec sanguinis edunt. *Fuligine*] .i. pingui fumo. *Setosi*] .i. hirsuti. Juven. *Hispida membra quidem, & duræ per brachia setæ Promittunt atrocem animum.* *Situosi*] Valla docet, *siticulosi* esse in usu: licenter autem hîc usurpatur *situosi*; quia per regulam fieret *sitosi*. *Indiginæ*] indè geniti, hoc est, ut hîc accipitur, *incolæ*. *Sed quod*] Tendit ad principale, quod est, declarare divam Virginem esse visam Polluci, hoc est, poëtæ, ejúsque laudes accumulare, & poëtæ in religione vitam paucis significare. *Galbula*] de quo in *Polluce* satis dictum est, videtur per diminutionem dici à *Galba*, de quo Juven. *Nec vilis Galba tulisset.* *Polluce super*] .i. de Polluce. *Est enim Anastrophe.* *Super* autem accipitur cum Ablativo pro *de*, ut Æneïd. 1. *Multa super Priamo rogitans, super Hectore multa.* *Nunc subiit mentem*] id est, venit in mentem. *Non erat illa Dryas*] .i. Dea arborum, & præcipuè quercuum, ut diximus; *neque Libethris*] id est, una Musarum, quæ Libethrum incolunt; *nec Oreas*] id est, dea montium. Nam ὄρος mons dicitur. *Tonantis*] id est, veri Jovis, cujus est tonare; hoc est, Jesu Christi filii Dei. *Mater*] scil. Maria. *Juventæ anhelanti*] id est, laboranti in periculo vitæ. *Pacem*] .i. tranquillitatem mentis. *Tethys*] id est, magna dea maris, uxor Oceani; facítque *Tethyos* in Genitivo, & utramque producere potest, ut in Georgicis; *Téque sibi generum Tethys emat omnibus undis.* *Ceres*] dea frugum dicta, regina Siciliæ. *Alma*] quia nos suo invento alit. *Et ipse Æolus*] rex ventorum dictus, quòd illorum usum mari fecit, abscissâ sylvâ quæ impedimento erat. *In antris æquoreis*] id est, vicinis æquori: Æneïd. 1. *Æoliam venit loca fœta furentibus austris, &c.* *Frænat*] ibidem; *Illa se jactet in aula Æolus, & clauso ventorum carcere regnet.* *Deus extulit hanc*] scilicet divam Virginem, super flammas astrorum. Unde canitur, *O gloriosa domina excelsa super sydera, quia assumpta es Maria ad æthereum thalamum.* *Atque volantes*] id est, pernices: *equos Solis*] quos quatuor Ovid. in principio 2. Metam. ponit, ut alibi diximus. *Supra fulgentem Cassiopeam*] quæ est in circulo arctico; effigies tamen corporis ad æstivum circulum pervenit, quem capite & dextrâ manu tangit, quam

Setosi. Indiginæ. Galbula. Dryas. Libethris. Oreas. Tethys. Ceres. Æolus. Cassiopea.

quam propè mediam dividit circulus lacteus, non longè à Cephei circulo locatam, ubi occidit cum *Scorpione*, exoritur cum *Sagittario*. Hanc Euripides, & Sophocles, & alii multi scripserunt gloriatam olim fuisse, quod Nereïdas corporis pulchritudine superaret: propter quod in siliquastro conspicitur sedens, & vertente se mundo resupinato capite ferri videtur. *Bisseno sydere*] ut Apocalyps. 12. *Mulier amicta sole; & luna sub pedibus ejus.*

Alph. *Candide, mira canis, nullis pastoribus unquam*
Cognita. Quid Tethys? quid fulgens Cassiopea?
Æolus æquoreis ventos quis frænat in antris?
Qui sunt solis equi? magna atque ignota recenses.
Cand. *Sydera sunt partim, partim sunt nomina prisca.*
Omnia quæ Pollux mihi cùm narrâsset, in ædem
Duxit, & Ista sacer paries, ait, omnia monstrat.
Pictus erat paries signis, & imagine multâ.
Omnia non memini; mens est mihi debilis: ista
Vix tenui, dum sæpe animo volvo, atque revolvo.
Sæpe recordari, medicamine fortius omni.
Ista potest nigro depellere nubila cælo;
Ista potest siccis fluvios dare frugibus imbres,
Cùm volet; ista novos duris emittere campis,
Cùm volet; emissos poterit restringere fontes.
Qui modò sunt steriles, & nudi gramine campi,
Si volet, in pingues poterit convertere glebas.
Frigida Saturni cùm sydera suscipit atro
Scorpius hospitio, non auferet hordea grando,
Nec domus ardebit; nam tunc hæc omnia cælum
Dicitur iratis in terram effundere ab astris.
Si volet, hæc nobis custodiet omnia virgo.
Si favet hæc nobis, complebunt horrea messes,
Adjiciétq; gregi semper fœtura gemellos.
Si pecus infelix erit, & sine vellere, solo
Ipsa potest nutu dare lac, dare vellera, & agnos,
Et curare greges omnémq; avertere morbum.
Nil opus est modò Pana sequi, neque cætera ruris
Numina, *quæ veteres frustra coluisse feruntur.*

Vidi ego circum aram nymphæ pendere capellas,
Plaustra, boves, & oves; hîc Jani vidimus hircum.
Et memini inscriptam versu hoc legisse tabellam,
VOTUM pro salvo Janus breve reddidit hirco.

Candide, mira canis] Nè contra decorum majora, quàm quæ pastoribus conveniant, cecinisse putetur, castigat poëta, dicens se à Polluce didicisse. *Sydera sunt partim*] ut Cassiopea. *Ista sacer paries*] scilicet qui erat in æde sacra. *Sepe recordari*] subaudi *est*, *fortius omni medicamine. Fluvios imbres*] i. effluentes & abundantes. *Novos fontes emittere*] quod usu venisse varia loca prædicant. *Frigida Saturni*] id enim prognosticon est futuræ *calamitatis*] id est, culmorum per grandinem dejectionis. Unde dicit Maro Georg. 1. *Hoc metuens cæli menses & sidera serva, Frigida Saturni sese quò stella receptet.* Quia, ut autor noster interpretatur, dum in *Scorpium* venit, grandinem generat Saturni sydus: sed viâ Virgine intercedente, *non auferet hordea grando, Nec domus ardebit*] id est, comburetur fulmine. *Fœtura*] id est, fœcunda produtio fœtûs Maro: *Si fœtura*] *gregem suppleverit aureus esto. Adjiciet*] scilicet, ad gregem *Gemellos*] id est, geminos fœtus. *Si pecus infelix*] id est, morbidum & miserabile fuerit: bene autem convertit sermonem ad rem pastoralem. *Solo nutu*] solo indicio capitis. *Pana*] Deum pastorum. De quo Maro, *Pan curat oves, oviúmque magistros. Cætera numina*] ut *Palem*, *Apollinem*, *Faunos*, *Sylvanos*, *Ægipanas*, *Satyros*, *Cererem*, *Bacchum*, *&c. Nymphæ*] id est divæ Virginis, æterni Patris sponsæ. *Capellas*] id est, capras cereas. *Hircum Jani*] id est, quem Janus putârat amissum, cùm à puero in vepribus alligatus esset, ut priùs vidimus: Est autem artificiosè hoc dictum. Nam sic priùs dictam veram historiam asserit. Erat autem *hircus* cereus, aut depictus, ut patet ex carmine. Moris est autem Italorum, in tabellis votivis depingere casus suos, & miraculosas liberationes aut recuperationes. Unde & Amasius poëta,

Nunc Dea, nunc succurre mihi: Te posse mederi,
Picta docet templis multa tabella tuis.

Fœtura

Pan.

Dúmq; ea perlegerem, Pollux hæc carmine supplex,
Ante aram genibus positis in marmore, dixit:
O Dea, quæ servas urbes, & rura, precamur
Nè Padus exundet, nè strix nocturna per umbras
Hauriat infantes, nec eant per compita larvæ.
Diva, save agricolis: talpas occide, malignam
Aggeribus pestem: gelidis sata læta pruinis,
Quando bruma venit, conspergere, diva, memento;
Nè tineæ rodant anno frumenta sequenti.
A Boreæ flatu pingues defende mariscas,
A gruis ore fabas, & ab ansere farra palustri,
A serpente boves, à vulpe & fure cohortem,
A brucho erucas, à bruma & grandine vites,
A vi & fraude lupi pecus, à rubigine fruges,
A rabie catulos, à flamma & fulmine villas,
A murum insidiis petasonem, à milite pernas,
A campe, & pigris, pigris (Heu! cætera nescit
Mens oblita sequi; numerus me in verba reduxit
Sæpius: in numerum rediens, oblivia forsan
Mente abigam; retro gradior, numerúmq; recurro)
A murum insidiis petasonem, à milite pernas,
A campe, & pigris virides limacibus hortos,
(Alphe vidén' quæ vis numeri? jam cætera cerno)
A tonitru reboante cados, à frigore fœtas,
A gravibus vitulos œstris, à gutture porcos
Anginoso: operas pubes nè rustica perdat,
Adsis, ô Dea; nec lædant examina fuci,
Neu milium furentur aves, neu vellera sentes
Succida, nec lappas apprendat lana sequentes.
Diva gubernatrix hominum, custodia vatum,
Diva laborantum requies, medicina dolentum,
Et tutela gregum, nostris, precor, annue votis,
Talibus orabat Pollux. Ego postibus hærens,
In baculum pede porrecto recitata notabam
Altius, ac memori condebam singula mente.

Dúmque ea perlegerem] Ostendit Pollucem in religio[nem] memorem pastorum, atque orare pro rerum rusticaru[m] conservatione: Unde carmen ejus deprecatorium rece[...]

ſet. *Perlegerem*] ſcilicet oculis, non ore. Nam (ut dixi) picturæ ſunt indoctorum libri. *Ea*] ſcilicet, quæ depicta dixit : *in marmore*] ſuper marmor pavimentitium. *Nè Padus exundet*] quia ſæpe, ut Maro dicit, *Fluviorum rex Eridanus, campóſque per omnes Cum ſtabulis armenta trahit. Nè ſtrix nocturna*] id ex ruſticorum ſuperſtitione, qui putant ſtriges & lamias noctu volare, quæ infantes auferant edendos : quod fictum eſt ad terrorem puerorum, nè noctu vagentur. Autor eſt Porphyrio, ad illud Horatii in arte Poëtica ; Lamia.

Nè quodcunque velit, poſcat ſibi fabula credi,
Neu pranſæ lamiæ vivum puerum extrahat alvo.

Perottus autem dicit de ſtrigibus ſic. Striges non à ſtringendis infantium corporibus,ut quidem falsò exiſtimant, ſed à ſtridore nomen habent : fabuloſúmque eſt,quòd eas tradunt ubera infantium labris immulgere.Aves ſunt nocturnæ : Lucan. *Quod trepidus bubo, quod ſtrix nocturna queruntur.* Conſtat tamen & in maledictis jam eſſe, & etiam apud vetuſtiſſimos fuiſſe, accipíque pro maleficis mulieribus, quæ noctu gradientes, infantium corpora ſanguinem ſugendo exhauriunt. Hæc ille. *Hauriat igitur*] id eſt, exhauriat ſanguinem ſugendo : *nec larvæ*]id eſt,cacodæmones, ac lemures, hoc eſt,nequam ſpiritus, qui vagari putantur ; & dum innocui ſunt, lares dici. *Talpas*] appoſitorié : malignam peſtem *aggeribus*] id eſt, cumulis terræ : *Nè tineæ*]ſcil. nivales,aut alii vermiculi, ut limaces, bruchi, tineæ, blattæ, *Mariſcas*] id eſt, ficus. *Anſere paluſtri*] id eſt, indomito. in paludibus verſari ſolito : *à ſerpente boves*] id eſt, quia in alvum immitti ſolent: *Cohortem*] id eſt, gregem : *à brucho*] .i. vermiculo,caules & erucas, que ſalaces ſunt herbæ, depaſcere ſolito: *à bruma*] id eſt, brumali frigore : *à rubigine*] infeſtâ pluviâ, quæ rubiginem inducit: *Catulos*] i. catellos:*villas*]id eſt, domos in agro : *petaſonem*] id eſt, anteriora crura ſuum : *à milite*] id eſt , ſtipendiario. Franci arcitenentem Francum appellant : *à campe*] id eſt, vermiculo illo, hortenſes maximè herbas & arborum frondes erodere ſolito : Unde Columella, *Nec ſolùm teneras audent erodere*

Striges. Larvæ. Mariſcæ. Brumâ. Petaſo. Campe.

dere frondes; *Implicitus conchæ limax, hirsutáque campe.* Fingis autem rusticum oblitum carminis, ut decorum servet. *Quæ vis*] id est, virtus, *numeri*] id est, rhythmi & metri, quia *metra juvant animos*] id est, memoriam. Unde ille; *Numeros memini, si verba tenerem.* *A toni-*
Cadus. *tru reboante cados*] id est, vasa vinaria, in quibus per vehemens tonitru vina obverti solent, & in vappam mutari.
Fœta. *Fœtas*] id est, gravidas oves: *œstris*] quos Latini asi-
Oestrum. los vocant. Maro Georg. 3. *Cui nomen asilo Romanum est: œstrum Graii vertere vocantes*: vitulos ardente sole nimiùm excruciant, & in fugam quasi furentes vertunt. *A*
Angina. *gutture anginoso*] Is enim suibus peculiaris est morbus:
Operæ. *operas*] i. labores diurnos. *Fuci*] vespæ sunt inutiles apes, aut muscæ non mellificantes, sed mella furentes. Unde dicit Maro de apibus. *Ignavum fucos pecus à præsepi-*
Examen. *bus arcent.* *Examina*] autem sunt apum seu apium fœturæ:
Milium. Juven. *Examénque apium longâ consederat uvâ.* *Milium*] legumen, ut quidam volunt, à *mille* dictum, quòd *millesimum* reddat; tamen primam corripit, ut Georg. 1. *& milii venit annua cura.* *Vellera succida*] id est, cùm lana non-
Sentes. dum lota. *Sentes*] id est, spinæ & vepres hirsuti. *Lappas*]
Lappa. id est, nodulos hirsutos in lappa herba crescentes. *Memori mente*] ut vero simile faciat.

Alph. *Candide. Polluci pro sollicitudine tanta,*
Pro pretiis officio, pro religione putásne
Dandum aliquid? Nobis pietate peculia crescunt.
Can. *Quid ni aliquid dandum est? Opus est persolvere crates.*
Alph. *Rusticus es, crates etenim pro gratibus inquis.*
Cand. *Crates & grates parvo discrimine distant:*
Dandum aliquid: neu bis detur, sine pascha reverti,
Quando sacerdotes commissa piacula solvunt.
Alph. *Quid dabimus? (vituli gravis est jactura) vel agnum,*
Vel leporem: pietas etiam laudabilis, anser.
Cand. *Dona doces tempus. Lepores brumalia dona;*
Quando nive hybernâ currendi erepta facultas.
Anser ad Autumni finem, nonásque Calendas
Pertinet: æstatis, coryli, nova poma, racemi
Munera: lactentes hœdi sunt veris, & agni.

Tunc si de cordis aliquem conspexeris agrum,
Ac Tenuem, qui nec vendi nec vivere possit,
(Manus erit solenne satis) donabimus agrum.
Ipse mihi, cùm jam regredi post prandia vellem,
Carmina de Nymphæ solennibus eruta fastis
Tradidit, & dixit, Si quando gravabere curis,
Hæc cane: pro mentis medicamine carmen habeto.

Candide, Polluci] Ostendit poëta hoc figmento pastorum animum ad gratitudinem, ut ad eam invitet, non immemor professionis suæ. *Pietate*] id est, eleemosynis piè exhibitis: *peculia*] id est, possessiones. *Opus est persolvere crates*] ut risum excitet, facit rusticum *crates* pro *grates* dicere. *Dandum aliquid; sed nè bis detur, sine*] id est, permitte pascha reverti. *Piacula*] .i. peccata expiatione digna: *solvunt*] .i. absolvunt. *Jactura*] id est, amissio. *Etiam anser est pietas*] .i. eleemosyna laudabilis. *Dona docet tempus*] id est, pro tempore danda sunt dona; quia habent & opsonia sua tempora: Unde *lepores* etiam debent dari in media hyeme, quando nix alta impedit aufugere. *Anser* ad autumnum & calendas Novembris pertinet. *Coryli*] id est avellanæ, & *nova poma, & racemi* sunt munera *aestatis*. *Hædi & agni latentes*] id est adhuc lac sugentes, *sunt munera veris*] id est verni temporis. *De cordis*] id est, fœno autumnali. *Qui nec vendi, &c.* Morem rusticorum satyricè describit, qui donant quod retinere non possunt. *Carmina*] scilicet sequentia, *de Nymphæ solennibus eruta fastis*] id est, Fastorum libris.

Pietas. Peculia. Piacula. Coryli.

Quando Molorcheo Titan descendit ab astro,
Pronus, & Astrææ jam limina virginis intrat,
Virgine lætetur pubes, & cana senectus:
Transiit ad superos, & Olympica regna petivit,
Ogdoas ut toto jam tertia fluxerit orbe,
Festa dies iterum: natalia virginis aras
Ignibus illustrant, offert nova liba sacerdos.
Libra redit, noctes properans æquare diebus:
Exultat Picenus ager, vehit Adria puppes
Illyricas, & Chaonias; cum mercibus adsunt
Thusci, Umbri, Veneti, Siculi, Lauretica templa

Cum donis turmatim adeunt; votisque solutis,
In sublime jugum læti ad commercia tendunt.
Et cùm Thessalicas cursu breviore sagittas
Sol subit, & frigent urentibus arva pruinis:
Clausa gynæcei sacris penetralibus, hausit
Corde Deum toto, proprios oblita parentes.
Et cùm semiferi fugiens Chironis ab arcu
Languet, ad hyberni glacialia limina Capri:
Induat ornatas & mas & fœmina vestes,
Lætitiâque diem celebrent, quo semine sacro
Conjugis annosus gravidam pater imbuit alvum.
Illa dies etenim sanctæ primordia Nymphæ
Fecit, & in nostras vetuit descendere sordes.

Quando Molorcheo] Docet quibus temporibus agantur solennia festa divæ virginis: ut festum *Assumptionis* in medio *Augusti*, quando sol derelinquit *Leonem*, & ingreditur *Virginem*. Unde idem in Parthenice Mariana: *Terga feræ Titan Nemeæ extrema tenebat, Fulgentem cratera inter clarámque coronam.* Sequitur autem in hac re opinionem Nigidii, qui hunc *Leonem* tradidit à Luna jussu Junonis in terra Arcadica, & regione Nemeæ educatum, & deinde in exitium Herculis demissum, quem Hercules jussu Eurysthei clavâ quam à Molorcho hospite acceperat, interfecit. Itaque postea clavâ pro gladio, pelle pro scuto usum Herculem fuisse. *Leonem* verò à Junone inter sydera relatum: qui ad occasum spectans, supra caput *Hydræ* constitutus est. *Quando igitur Titan*] id est, sol, descendit pronus, *ab astro Molorcheo*] id est, à *Leone* clavâ Molorchi interempto. Est autem longè petitum epithetum. *Et intrat jam limina virginis Astrææ*] id est, Justitiæ virginis, quæ *Astræa* dicta cœlum petiit; sed, ut dicit Ovid. *Ultima cœlestum terras Astræa reliquit.* Tunc scil. *pubes*] .i. juvenes pubescentes, *& senectus cana*] .i. senes canescentes, *lætetur virgine*] sc. Mariâ: quia sc. tunc transiit ad superos, & petivit *regna Olymp.*] .i. cœlestia. *Ogdoas*] describit festum Nat. D. Virg. dicens, *Ut*] id est, postquam *tertia Ogdoas*] .i. octava, aut tertius octonarius numerus. Est enim ὀγδοὰς ἀδος numerus oct. quo ter replicato post

Ogdoas.

Assum-

Assumptionem, habetur natalis Virginis, *fulserit jam toto orbe*, *iterum* (scil. est) *festa dies*] quia *natalia virginis illustrant aras virginis*, *ignibus*] scilicet luminibus. *Sacerdos offert nova liba*] id est, libamina. *Libra*] scil. signum redit, *properans*] id est, festinans *æquare noctes diebus*] quia paulò pòst est æquinoctium autumnale. Unde Maro, *Libra die noctisque pares ubi fecerit horas*. *Ager Picenus exultat*] scil. festo solenni. *Adria*] id est, mare Adriaticum, *vehit puppes Illyricas & Chaonias*] id est, Epiroticas, id est, vehentes Illyricos & Chaonas, seu Epirotas Lauretum visentes. *Thusci adsunt cum mercibus*] id est, rebus venalibus. *Umbri, &c.*] *In sublime jugum*] ubi ædes est divæ virginis. *Et cùm Thessalicas*] describit festum *Præsentationis* ejusdem Virginis, quod celebratur, cùm sol subit cursu breviori, quia tunc bruma est, *Sagittas Thessalicas*] .i. *Sagittarium* signum, quod Chiron Thessalicus constituere dicitur: quia tunc *Clausa sacris penetralibus*] scil. templi: *Gynacei*] id est, secreti virginum. Est enim γυναικεῖον (.i. *Gynæceum*) locus ubi mulieres versantur, ubi *Clausa hausit deam toto corde, oblita proprios parentes*] quia soli contemplationi divinæ vacabat, *nil terrenum sapiens*. Hoc autem festum celebratur undecimo Calendas Decembris. *Et cùm semiferi fugiens Chironis &c.*] Describit festum *Conceptionis* ejusdem divæ Virginis, sequens ordinem Calendarii, non rei gestæ; quia priùs concepta, quàm præsentata fuit. *Et cùm sol fugiens ab arcu Chironis*] scil. Sagittarii, *semiferi*] id est Centauri. *Centauri* enim sunt populi Thessaliæ, qui primi equos illic ascenderunt: unde procul visi, crediti sunt umbilico tenus equi. Unde fabula orta, ut infernè equi, supernè homines dicantur, *Languet*] quia parum habet caloris: *ad limina glacialia*] id est, ad ingressum frigidi *capri*] id est, *Capricorni*: *hyberni*] id est, hyemalis signi, *tum* scilicet *& mas. & fœmina induat ornatas vestes*] id est, ornent se, & *celebrent lætitiâ*] scil. *cum*, id est, lætentur: *diem quo pater*] scil. Joachim, ut potior est sententia, *annosus*] .i. vetulus, *imbuit semine sacro*] id est, prævento ab originali macula. *Alvum conjugis*] scil. *Annæ gravidæ*. *Etenim illa dies fecit* pri-

Gynæceum.

Centauri.

primordia] id est conceptum, *sanctæ Nymphæ*] id est sponsæ altissimi Patris, *& vetuit descendere in nostras sordes* scilicet originalis peccati, in quod omnes de viri semine nati descenderunt.

Cùm volat imbriferâ lampas Phœbea sub urna,
Ad vernos reditura dies, jam proxima veri,
Ite nurus omnes, sacros altaribus ignes,
Thura focis, faculas manibus date, ducite pompam:
Attulit in templum nova dona puerpera virgo.
Quando gregis princeps, aurato vellere fulgens,
Incipiet Zephyris aperire tepentibus annum,
Et dare majores luci quàm noctibus horas,
Aliger occultam redeat paranymphus in ædem,
Et nova miranti referat mandata puellæ:
Festa dies Thuscis populos de collibus omnes
Cogit, & Arnicolas vocat ad Florentia templa.
Tum quoque, sed tenui virgo priùs intervallo
Nupsit, & hæc teneris lux est celebranda puellis,
Quando sub extrema Cancri testudine Phœbus
Volvitur, & revehit vicina Canicula morbos,
Thure piam celebrate diem; redit hospita mater
In proprios à matre lares: altaria circum
Primitias Cereris geminæ suspendite matri.
Ista dedit Pollux, vigilans quæ in montibus olim
Fecerat ad pecudum caulas, dum nocte serenâ
Militiam cœli, sparsosque examinet ignes.
His quoque plura dedit: sed Carmina plura referri
Non sinit extremum deponens vespera solem.

Cùm volat] Docet quando celebrandum sit festum *Purificationis*, aut veriùs *Præsentationis* & *Apparitionis* Christi, quo præsentatus est à diva Virgine in templo. Ordo est, *Cùm lampas Phœbea*] id est, sol, *volat sub urna imbrifera*] id est, sub Aquario adhuc existens. *Reditura dies vernos*, qui incipiunt in Martio. *Jam proxima veri*] scilicet existens. *O nurus*] id est, nuptæ *omnes ite*, *date sacris altaribus ignes*, *date focis thura*, *date manibus vestris faculas*, *ducite pompam*] id est, lætas supplicationes, seu processiones: *quia virgo puerpera*] .i. quæ virgo

go permanens puerum pepererat, *attulit in templum nova dona*] quia puerum, qui datus est nobis, hoc est, Deum incarnatum, & de virgine natum: quæ duo maximè sunt nova, nec prius visa, nec deinceps videnda. *Quando greges princeps*] Describit festum *Annunciationis*, & *Incarnationis* dominicæ, quod in Martio celebratur, sole existente in principe gregis, id est, Ariete. *Paranymphus*] id est, pronubus *Gabriel* Archangelus: *aliger*] quia alati pinguntur angeli. *Miranti*] quia turbata est in sermone ejus, Luc. cap. 1. *Nova mandata*] quia, Ecce, *concipies in utero, & paries filium*. *Arnicolas*] id est, Arnum amnem colentes, cujus accolas quidem Fluentinos volunt appellandos: unde non semel pro Florentia Fluentia, & pro Florentinis Fluentini leguntur. Id autem festum Florentini præcipuè celebrant. Non est autem legendum *arvicolæ*, quasi arva colentes: quia illi ubique sunt; *Arnicolæ* in Thuscia tantùm. *Tum quoque*] Tangit festum nuptiarum; quia prius nupserat. Nam cùm esset desponsata, missus est angelus, &c. *Tenui*] id est, modico: *intervallo*] id est, spatio temporis. Est autem spondaicus versus: *& hæc lux*] scilicet nuptiarum: *puellis teneris*] nubere sperantibus. *Quando sub extrema Cancri*] Disertè docet festum, quod visitationis nomine celebratur sexto nonas Julias, potiùs dicendum reversionis: quia statim, ut concepit, abiit cum festinatione in montana, & mansit illic menses tres, usq; post nativitatem divi Joannis præcursoris Domini. *Quando igitur Phœbus*] id est sol, volvitur *sub extrema testudine Cancri*] id est, extremâ parte, que testudinata videtur: *& Canicula*] scilicet cœlestis. *Vicina*] id est, mox oritura, revehit morbos, *celebrate diem piam*] .i. pii officii thure: *quia mater*] id est prægnans virgo, quæ etiam ab Elisabetha mater vocata est, quia dixit, *Unde mihi hoc, ut mater Domini mei, &c.* quod de ea potiùs quam de alia prægnante dicitur: quia per eum quem gestabat certa erat etiam partu futura mater. *Hospita*] scilicet Maria, redit *à matre*] scil. Joannis: *in proprios lares*] .i. suas ædes: *suspendite* ergò *circum altaria geminæ matri*] scil. Mariæ & Elisabethæ: quia à quibusdam vocatur festum Elisabethæ.

Paranymphus. *Arnicola.*

Pri-

Primitiis Cereris] id est, novas fruges, quæ nunc maturæ sunt. *Ista dedit Pollux, &c. dum examinat ignes*] id est, dum virtutem scrutatur astrorum. *Vespera*] id est, *vesperus*, aut *vesper*, aut *hesperus*, & *vesperugo*, stella illa vespertina quæ manè *Lucifer* dicitur.

ECLOGA IX.

De moribus curiæ Romanæ post religionis ingressum edita, inscriptáque

FALCO.

JOANN. MURMELII argumentum.

Faustulus expertus Romani frigida tractis
Pascua, pastorum mores exponit iniquos.

Faustulus & Candidus.

CAndide, quo casu patriis procul actus ab oris
Hæc in rura venis? hîc pascua nulla, nec amnes,
Nec liquidi fontes, nec ovilia tuta, nec umbræ:
Et tamen assiduos gregis hæc pascuntur in usus.
Cand. *Faustule, me noster Corydon, qui plurima quondam*
His armenta locis habuit, magnâmque peculi
Congeriem fecit pecori, me cedere adegit
Esse salutares istis in montibus herbas.
At postquam segnes agros, & inertia saxa
Vidimus, & siccis arentem fontibus undam,
Pœnituit longæq; viæ, patriæq; relictæ.
Faust. *Postquam te incolumen saltus intrare Latinos*
Contigit, antiqui potes hæc mea tecta subire
Jure sodalitii; sunt hîc mihi pauperis agri
Jugera pauca, meæ vix sufficientia vitæ.
Quidquid id est, commune puta. Tibi forsitan ulla
Prospera sors aderit: fortuna simillima vento est:
Caricea succede casæ, dum præterit æstus.
Dum grex in gelida procumbens ruminat umbra,
Pone pedum, discumbe parum; recreabere potu:
Potu opus est; potu iste gravis compescitur æstus,

Pocula prende; fluet meliùs post pocula sermo.
Cand. *Pocula quis tantâ demens æstate recuset?*
Faust. *Vina sitim minuunt, animíque doloribus obstant;*
Vina ut amicitias, vires ità corporis augent.
Cand. *Hæc parit ora bonos (si patria vina) racemos.*
Faust. *Funde iterum: Potare semel, gustare. Secundus*
Colluit os potus. Calefacta refrigerat ora
Tertius. Arma sitis bellúmque indicere quartus
Aggreditur. Quintus pugnat. Victoria sexti est.
Septimus (Oenophili senis hæc doctrina) triumphat.

ndide] Inscribitur hæc ecloga *Falco*, quòd composita st in gratiam Falconis Simbaldi patritii Romani, Protootarii, Apostolicíque fisci custodis, de quo in epigramatis mentio frequens: éstque de moribus curiæ Romanæ. nducitur autem *Candidus* persuasus à Corydone cum peore Romam proficisci, relictis patriis pascuis: cujus incepti eum serò pœnitet. Occasione cujus multa dicuntur detestationem avaritiæ Romanæ curiæ. *Hæc in rura*] id t, Romana: Præteribo enim quæ nota sunt. *Jure antii sodalitii*] id est, sodalitatis, & hospitalitatis. *Fortuna millima vento est*] id est, maximè incerta, & inconstans. *ricea casæ*] id est, tectæ carice, quæ est herba acuta: laro; *Et carice pastus acutâ*. *Pone*] id est, repone, aut epone, ut quiescas. *Pedum*] id est virgam postoralem, uâ pedes ovium capiunt, & dirigunt: Invitat autem ad otandum; nec abnuit *Candidus*: ut siqua petulantiùs in uriam Romanam dicta sint, à potis dicta censeantur. *Aniiq; doloribus obstant*] Unde *Bacchus, Lyæus*, quòd cus solvat, & *Liber*, quòd ab eis liberet, dictus est. *Vina ut nicitias*] quia compotando trahitur magna familiaritas. Comicus: *Quia compotrix ejus est*. Solomon & Cicero omparant vina & amicitias in hoc, quòd utraque, quò veriora, eò meliora putentur. *Hæc ora*] id est, regio, arit bonos racemos, *si* hæc *vina* sint *patria*] id est, in ac patria nata. Unde *Faustulus*, potui magì quam viris intentus, inquit, *Funde iterum*] quia *Potare semel*, t *gustare*] id est, pitissare duntaxat. *Secundus potus*] l est, haustus, *colluit*] id est, irrigat penitus os. *Tertius refri-*

refrigerat ora calefacta. Quartus aggreditur indicere siti ad-huc prædominanti *bellum. Quintus pugnat. Victoria sexti*] scilicet *haustûs. Septimus triumphat*] scilicet de siti. Hæc doctrina est senis *Oenophili*] id est, amatoris vini; ut priùs docuimus.

Cand.*Res est consiliis secura fidelibus uti:*
Utile doctrinis præbere senilibus aures.
Victa sitis: mens ægra manet, curæq; supersunt.
Faust.*Ut sedata sitis, sic mens sedabitur ægra:*
Funde merum; bibe: Cardiaco medicina dolori hæc.
Utitur ad curas isto medicamine Roma.
Cand. *Omne opus, atque labor vult intervalla: quiescat*
Obba parum; contra muscas impone tabellam.
Non madet imbre dies, nec habet nox humida rorem,
Crescere nec duris possunt in cotibus herbæ:
Importuna fames, labor improbus, aëris ardor
Confecère gregem macie: vix debile corpus
Spiritus æger agit, vacuâ cute porrigit ossa
Clunis, & exilis cava contrahit ilia venter.
Hic aries, qui fronte lupos cornuque petebat,
Nunc ove debilior, pavidoque fugacior agno est.
Hæc mihi (sed nimium me ardentia vota ferebant)
Omnia divino prædixerat omine cornix:
Vix egressus eram limen, cùm tristia portans
Auguria, à dextra venit, segetisque sinistræ
Culmine consedit, pressoq; minaciter ore
Vociferans, iter auspicio prohibebat aperto.
Heu pecus infelix, quod lacte & prole solebas
Affluere, in nostris licuit dum pascere campis!
Gramina dum quæris, succi plus perdis eundo,
Quàm referas pastu. Simul hic tabescimus ambo:
Tu tenui victu, curis ego victus amaris.

Res est consiliis] Graphicè docet, quid curæ valeant. Q *victa satis*] scil. est, sed *mens ægra manet, curæq; supers* Ad quod Faustulus, *Ut sedata sitis* est, *sic mens sedab ægra. Cardiaco medicina dolori hæc*] Hæc medicina, f frequens potus, est medicina dolori *cardiaco*] .i. co quem qui patiuntur, nimium sitiunt. Unde Juven. *Car*

Cardiacus dolor.

nunquam cyathum missurus amico. Dicitur autem ἀπὸ τῆς καρδίας, quod Græcè dicitur cor. *Quiescat obba*] id est, lagena lato fundo. Unde à Persio dicitur *sessilis obba*. *Impone tabellam contra muscas*] Tege, nè à muscis inquinetur. *Importuna fames*] quæ importuna est de via fessis. *Labor improbus*] id est, assiduus, & ita improbandus. Maro: *Labor omnia vincit Improbus*. *Et aëris ardor Confecere gregem macie*] id est, emaceraverunt: sed plus est *confici macie*, quàm *emacerari*: quia quod *conficitur*, deficit. *Venter exilis*] quia vacuus. *Divino omine*] .i. à diis portento, aut divinandi vim habente. Maro: *Sæpe malum hoc nobis, si mens non læva fuisset, De cœlo tactas memini prædicere quercus: Sæpe sinistra cavâ prædixit ab ilice cornix.* *A dextra venit*] Cicero tamen lib. 1. de divin. scribit *corvum* à dextra, à sinistra *cornicem* facere ratum. unde hîc potiùs videtur dicendum, *à læva*: verùm addit, *tegetisque sinistræ Culmina consedit*] ubi scil. visa est. Et quia sola, infausti est augurii, ut Plin. docet. *Teges*] dicitur tugurium. *Vociferans*] Est enim infelicis garrulitatis avis. *Auspicio aperto*] .i. manifesto. *Prohibebat iter*] id est, profectionem. *In nostris*] sc. Mantuanis. *Quàm referas pastu*] .i. è pascendo; est enim Nomen. *Simul hîc tabescimus ambo: Tu*] scilicet infelix pecus, *tabescis*, scilicet tenui victu, id est, penuriâ victûs, & inediâ: *Ego*] scilicet *tabesco*, victus curis amaris.

Obba. Teges.

O nostræ regionis opes! ô florida prata!
O campi virides! ô pascua læta, feráxque
Et nunquam sine fruge solum, currentia passim
Flumina per villas, rivi per rura, per hortos!
Hinc pecus, hinc agri pingues, sub sydera Cancri,
Cùm tritura sonat passim, cùm Julius ardet,
Arva virent, textæ lento de vimine sepes
Poma ferunt, redolent ipsis in vepribus herbæ.
O nemorum dulces umbræ, molléśque susurri,
Quos tecum memini gelidis carpsisse sub umbris,
Turturis ad gemitus, ad hirundinis ac Philomelæ
Carmina, cùm primis resonant arbusta cicadis!
Aura strepens foliis nemorum veniebat ab Euro,

Et baccata super tendebat brachia cornus.
Ipse solo recubans pecudes gestire videbam,
Atque alacres teneris luctari cornibus agnos.
Post somnos, per gramen humi nunc ore supino,
Aut flatu implebam calamos, aut voce canebam:
Pectore nunc prono rutilantia fraga legebam.
Faust. *Vivere tum felix poteras, diciq; beatus:*
Sed bona, quòd nondum fueras expertus acerbam,
Vitis erat tibi, téque ideo fortuna reliquit,
Quando iterum veniet, (veniet si forsitan unquam)
Sicut capreolis sursum nitentibus harent
Stipitibus vites, stringúntque tenaciter ulmos;
Sic illam tu prende manu, neu desere prensam;
It, redit, effigiem mutat, nec imagine constat,
Par Lamiis, quas nocte ferunt errare per umbras.
Mobilis ut facies; ità mens deludere gaudens,
Quod dederat, tollit: pensi nihil; omnia casu.
Qui nimium metuunt sapiuntve, repellit, & odit.

O nostræ] Continua sunt verba *Candidi*. Nam Faustulus se Latinum significavit, atque in sua patria esse. Omnia autem usque adeò facilia sunt, ut vel minima expositio videatur inanis: nihil tamen est abjectiùs dictum quàm huic stylo congruat. *Arva virent*] Virgilius: *Ut quantum longis carpent armenta diebus, Exiguus tantum gelidâ ros nocte reponat. Sepes poma ferunt*] Miram narrat fertilitatem, sed non raram Italiæ, ubi in unis hortis, poma, vitem, fruges, & legumina non semel uno anno colligas. *Redolent ipsis in vepribus herbæ*] Id quoque verum est; quia rosæ nascuntur. *Molléſque susurri*] scil. fontium, & apum. Maro: *Sæpe levi somnum suadebat inire susurro.* Est autem *susurrus*, raucum & lene murmur. *Gelidis sub umbris*] Item: *Hîc inter flumina nota, Et fontes sacros frigus captabis opacum. Turturis ad gemitus*] quia ejus cantus est gemitus. Idem: *Nec gemere aëria cessabit turtur ad ulmo. Ad hirundinis ac Philomela carmina*: Hæ enim aviculæ dulciter canunt. Maro: *Hinc alta sub rupe canit frondator ad auras*: quod de Philomela intelligi posse docet Servius. *Cùm primis*] Item: *Sole sub ardenti resonant*

Susurrus.

resonant arbusta cicadis. *Ab Euro*] id est, oriente. *Cornus baccata* aut *brachia baccata*] id est, baccis ornata, hoc est, cornis. Item: *Victum infelicem baccas, lapidosáque corna Dant rami.* Et in eodem 3. Æneid. *Baccatámque jugis Naxon.* *Solo recubans*] Item: *Recubans sub tegmine fagi.* *Gestire*] id est, gestu alacritatem prodere aut voce. Idem: *Nec calamis solùm æquipares, sed voce magistrum.* *Rutilantia*] quia matura. *Fruges legebam*] Item: *Qui legitis flores, & humi nascentia fraga. Videre tum felix poteras, dicique beatus:* sed *bona fortuna* erat tibi tamen vilis, quòd nondum fueras expertus *acerbam.* Id vero verius est: Unde dicit solet, *Dulcia non meruit, qui non gustavit amara.* Et sic, *Dulcia non sapiunt, cui non gustantur amara.* Et ideo, quia dispecta tibi fuit fortuna, *reliquit te*] Id quoque moraliter: quo suadet præsenti uti fortunâ; quia multis dilatio nocuit. Unde Lucan. *Tolle moras: nocuit semper differre paratis.* *Quando iterum venit*] scilicet fortuna. *Veniat si forsitan unquam*] Bona *Parenthesis*: quâ incertitudinem fortunæ significat. *Sicut vites hærent stipitibus*] id est, palis, hoc est, ad palos. *Capreolis*] id est, chordulis quibusdam ad hoc natis. *Nitentibus*] .i. tendentibus sursum. *Sic prende manu*] illam, scilicet fortunam: *neu*] id est, nève *desere prensam*] id est, comprehensam. *Fortuna it & redit, & mutat effigiem, nec constat imagine*] id est nec servat semper eandem imaginem; *Par*] id est, similis *Lamiis*] id est, mulieribus, quæ se transfigurare dicuntur: *Pensi*] .i. excogitati & deliberati *nihil*, scilicet, *habens*. *Omnia casu*] scilicet faciens: *repellit*, *& odit*, *Qui nimiùm metuunt*] Unde dictum à Marone, *Audaces fortuna juvat*: aut, ut alii legunt, *Audentes*. *Ve*] pro *vel*; *qui minimum sapiunt*] quia ut Philosophus docet, quanto plus est sapientiæ, tanto minus fortunæ: quia sapientes sunt prudentes, omnia prospicientes priusquam eveniant, & ita pauca eis à casu & fortuna obveniunt. Baccatus. Capreolus.

Cand. *Delicias patrii quoties reminiscimur agri,*
Ferre tot ærumnas animo non possumus æquo.
Sed quò mente feror? Casu afflictatus acerbo,

Unde

Unde magìs crucier, felicia tempora volvo.
Maius adest; florent vites, humiléſque geniſtæ,
Jam ſpicata ſeges, malus jam punica multo
Flore rubet, redolent ſepes albente ſabuco
In patria, per rura Padi, per paſcua Minoî:
Hîc verò nec dum incipiunt pubeſcere montes.
Quòd ſi vere ſolum torpet: Quid frigora brumæ
Solſtitiúmque feret, gelidis cùm terra pruinis
Albicat, & rabido cùm cælum incanduit æſtu?
Sunt tamen hîc armenta, quibus cutis uvida, cervix
Non ſignata jugis, gemino frons ardua cornu,
Luxuriánſque toris pectus: niſi pabula carpant,
Non erit hac tantâ humectum pinguedine corpus.
Fauſt. *Hæc armenta quibus caput à tellure levatur*
Altiùs, & cui ſunt longa internodia crurum,
Cuncta vorant, herbas primùm; mox ore ſupino
Arboreas frondes, ſummaq; cacumina ſylvæ.
Hoc imbelle pecus, quod humi naſcentia tantùm
Gramina decerpit, vacuis jejunat in arvis.
Cand. *Quid verbis opus eſt? Cunctis animantibus una eſt*
Conditio. Semper majora minoribus obſunt:
Agna lupo, mites aquilis ſunt præda columbæ;
Innocuos delphin venatur in æquore piſces.
Undi fit hoc? Certè res prodigioſa videtur.
Hæc loca ſi procul hinc videas è rupibus altis,
Pingue ſolum, & multo veſtitum gramine dicas:
Quo magìs appropias, tantò magìs omnia ſordent.
Fauſt. *Hoc eſt Roma viris, avibus quod noctua: trunco*
Inſidet, & tanquam volucrum regina, ſuperbis
Nutibus à longè plebem vocat: Inſcia fraudis
Turba coit, grandes oculos mirantur, & aures,
Turpe caput, roſtrique minacis acumen aduncum;
Dumque ſuper virgulta agili levitate feruntur
Nunc huc, nunc illuc, aliis veſtigia filum
Illaqueat, retinent alias lita vimina viſco,
Prædáque ſunt omnes veribus torrenda ſalignis.

Delicias patrii] Permanet querulus *Candidus*, ut tande perveniat ad mores curiæ Romanæ notandos. *Un*

mag

agis crucier] quia summum infelicitatis genus est, *Fuisse felicem.* *Majus*] scilicet mensis floridus. *Jam spicata*] id est, in spicas formata. *Malus punica*] id est, quæ aurea mala fert. *Sabuco* pro *sambuco albente*] scilicet floribus, cùm acinos nigerrimos habeat. *Per pascua Minci*] pro *Mincii*, per *Apocopen*, aut *Synæresin.* *Pubescere*] id est, frondescere. *quòd si vere*] id est, verno tempore: de quo dictum est, *Nunc omnis parturit arbos.* *Torpet*] constrictum frigore jacet: *quid frigora brumæ*] scilicet *ferent*] *Quid solstitium?* scilicet æstivale *feret?* Bruma, inquam, *gelidis cùm terra pruinis Albicat*: Solstitium autem, *rabido cùm cælum incanduit æstu.* *Cutis uvida*] id est. glabra & nitida: Horatius; *Me pinguem & nitidum & bene curatâ cute vises.* *Cervix non signata jugis*] id est, quæ nondum portaverat jugum. *Luxuriánsque toris pectus*] quod indicium bonum indicat Virgilius. Allegoricôs autem vult divites omnia ingurgitare, ut docet manifestè *Faustulus.* Unde addit *Candidus*, *Semper majora minoribus obsunt: Agna est lupo præda, mites columbæ sunt præda aquilis.* *Delphin*] quia *Balænas & Cete* alere dicitur, quia intrat corum ora, & egreditur, cùm sequentes pisciculi in alvum Balænæ demittantur. Unde quidam latronem appellant: *venatur*] id est, insidiis capit, quia nihil est perniciius eo. Multa autem per *Allegoriam* dicuntur. *Hoc est Roma viris*] id est, captatrix. Ostentat enim se placidam & opulentam: & adventantes inediâ confici sinit. *Quod noctua avibus*] quæ admirationi est eis: & ità circumvolantes capiuntur aut visco, aut reti. *Lita*] id est, illita, à lino: *Vimina*] id est, virgulæ aut perticæ parvæ. Sunt præda torrenda *veribus*] alii *verubus* legunt: Sed & Maro *veribus* dixit: *Pars in frusta secant, veribúsque trementia figunt.* *Salignis* autem] id est, ex salicibus: quia talibus utuntur rustici.

Cand. *O bellum hoc! Poterit dici nihil aptiùs unquam*:
Sed procul (en!) coluber tortos in pulvere gressus
Flectit, & exertis sitiens ferit aëra linguis.

Faust. *Candide, quæ moneo memori sub pectore serva.*
Quando inter sylvas grederis, defende galero

K *Lumina*:

Lumina namque rubi prætendunt spicula longis
Dentibus, & curvus discerpit pallia mucro.
Nec depone pedum, multâque armare memento
Cote sinum, nè te subitò novus opprimat hostis;
Et perone pedem tegito: spineta colubris
Plena, hominum vitæ morsu insidiantur amaro;
Et nunc longa dies æstu facit acre venenum.
Mille lupi, totidem vulpes in vallibus istis
Lustra tenent, & quod dirum ac mirabile dictu est,
Ipse homines (hujus tanta est violentia cœli)
Sæpe lupi effigiem morésque assumere vidi,
Inque suum sævire gregem, multâque madere
Cæde sui pecoris. Factum vicinia ridet,
Nec scelus exhorret, nec talibus obviat ausis.
Sæpe etiam miris apparent monstra figuris,
Quæ tellus affecta malis influxibus edit.
Sæpe canes tantam in rabiem vertuntur, ut ipsos
Vincant cæde lupos: &, qui tutela fuerunt,
Hostiles ineunt animos, & ovilia mactant.

O bellum hoc!] Assentatorum more, ut Persius indicat, laudat dictum *Faustuli*; quòd tamen hîc amicè fieri potest: verùm ostendit colubrum insidiari cantantibus. *Exertis linguis*] ab *ex* & *sero*. Maro: *& linguis micat ore trisulcis.* *Defende galero*] id est, largo pileo rustico. *Curvus mucro*] id est, pugio spinarum. *Nec depone pedum*] id est, baculum pastoralem. *Multâ cote*] id est, duris lapidibus. *Novus hostis*] id est, improvisus, & inexpectatus serpens. *Et perone*] id est, calceamento rustico, crudo corio crura ambire solito: *Spineta*] id est, loca spinis & vepribus consita. Maro: *Nunc virides etiam occultant spineta lacertos.* *Sæpe lupi effigiem*] Maro in pharmaceutria: *His ego sæpe lupum fieri & se condere sylvis Mœrin, &c.* Id autem Arcadibus dictum est evenire solitum: sed sic intelligo lupos fieri, ut socii Ulyssis facti sunt, & ursi, & leones ac porci, quòd eorum mores assumpserunt: unde furaces, & rapaces significat. Sed ad fabulam quoq; respicit: nam effigiem dicit & mores. Augustinus docet in Italia visum esse quibusdam, quòd in asinos essent versi, & ita subirent

Galerus. *Pedum.* *Pero.* *Spinetum.*

ſubirent onera à conjugibus impoſita, more aſinorum. *Malis influxibus*] malis influentiis. Acri profectò aceto conſpergit Romanos, quaſi verò cœlum id faciat. *Canes ovilia mactant.*] Nota allegoria in prælatos, qui ſubditos ſpoliant.

Fama eſt, Ægyptum coluiſſe animalia quædam:
Et pro numinibus multas habuiſſe ferarum.
Iſta ſuperſtitio minor eſt quàm noſtra: ferarum
Hic aras habet omne genus, contraria certè
Naturæ res atque Deo, qui dicitur olim
Præpoſuiſſe hominem cunctis animalibus unum.
Sæpe etiam morboſa æſtas, & peſtifer annus
Ingruit: & paſſim languens pecus omne per arva
Sternitur; extinctæ dum balat ad ubera matris
Agnus obit; moritur duro ſub pondere taurus.
Nec modus eſt morbo, non eſt medicina veneno:
Sed vicina domus vicino à limite mortem
Haurit, & aſſiduè ſumunt contagia vires.
Iſta feras rarò peſtis rapit: utile ſemper
Fert pecus, extinctas caulas epulantur atroci
Dente lupi, noſtrâque feræ jactura opuleſcunt.
Can. *Heu, heu! Quàm præceps miſerum me inſania traxit!*
Cedere fallaci gravis eſt dementia famæ.
Romuleos colles, Tyberim, Romanáque tecta
Audieram: & ſtudio mens eſt accenſa videndi,
Ducendique bonis in tot præſtantibus ævum.
Acceſſi cum parte gregis: tentoria demens,
Totum penè larem cum paſtoralibus armis
Trans juga ſumma tuli, mulctralia, cymbia, ahena,
Et cacabos, &, quo formatur caſeus, orbem
Fagineum, impenſam, atque operas amiſimus omnes.

Fama eſt, Ægyptum] Docet omne genus ferarum habere aras ſuas Romæ, id eſt omne genus vitioſorum eſſe in honore & pretio: quod Juvenal. Sat. 1. graphicè docet, aſſerens, non niſi flagitioſos exilio & carcere dignos ſublimari, & ideo inquit, *Aude aliquid brevibus Gyaris aut carcere dignum, Si vis eſſe aliquid. Fama eſt, Ægyptum*] Idem docet Juvenal Satyr 15. *Quis*

nescit, Volusi Bithynice, qualia demens Ægyptus portenta colat? Crocolidon adorat Pars hæc: illa pavet saturam serpentibus Ibin, &c. Multas ferarum] id eſt, multas feras. *Iſta*] ſcil. Ægyptiorum ſuperſtitio: Superſtitioſorum & delirantium religio minor eſt, *quàm noſtra*] id eſt, Romana. Quia *ferarum Hîc aras habet omne genus. Præpoſuiſſe*] ut in paradiſo, Gen. 1. *Dominamini piſcibus maris, & volatilibus cœli, & univerſis animantibus, quæ moventur ſuper terram. Sæpe etiam morboſa æſtas*] hoc quoque verum: *pecus omne*] Id quia paſtor dicit: ſed & homines plurimi peſtilentiâ abſumi illîc quotannis ſolent. *Dum balat*] id proprium eſt ovis, ut boare bovis, & mugire tauri: *moritur duro ſub pondere taurus*] Hæc omnia nimis graphicè habentur Georg. 3. *Ecce autem duro fumans ſub vomere taurus Concidit, &c. Nec modus*] id eſt, finis eſt morbo, *non eſt medicina veneno*] id eſt, infectioni venenoſæ. Ibid. *Quæſitæq; nocent artes: ceſſère magiſtri Phillyrides Chiron, Amythaoniusque Melampus. Iſta feras rarò peſtis rapit*] id quidem verum: & tamen non ità multiplicantur, ut pecudes. *Opuleſcunt*] id eſt, opulentæ & divites fiunt; ut *feræ* ſit Nomen.] Nam, ſi *ferè* ſcribitur refertur ad lupos. *Credere fallaci gravis eſt dementia famæ*] Proverbiale: ſenſus autem eſt, ſe tractum famâ quæ erat, omnes qui Roman accederent, ditari, illùc cum pecore commigrâſſe, & cum armis paſtoralibus, quæ graphicè enumerat. *Mulctralia*] vaſa in quæ lac trahitur & mulgetur. *Cymbia*] vaſa in morem cymbarum, in quæ tranſfunditur lac. *Ahena*] id eſt, lebetes ex ære factos, *& cacabos*] aliud genus vaſis, quidam *caldaria* vocant. Et, *quo formatur caſeus, orbem*] .i. vas rotundum quo imprimitur. Unde à forma *formaginem* vocat Apuleius. Unde Gallicum vocabulum. Hunc ut charum oſtendat, *fagineum*] .i. ex fago commemorat tornatum. *Impenſam*] ſcilicet pecuniam. *Atque operas amiſimus omnes*] quæ erat vox corvi aliquando Romæ venum expoſiti.

Quid faciam? quò me vertam? Sperata negantur
Pabula: tot caſus, tot ubique pericula: cogor
In veteres remeare caſus; & cœpta fateri
Conſiliis egreſſa malis, iterùmq; per æſtus,

Et montana pati longos per saxa labores.
Heu pecus infelix! O lævo sydere pastor
Huc avecte! Fuit multò præstantius istud
Ignorâsse solum, patrioque in limine tutos
Consumpsisse dies, gelidis senuîsse sub antris,
Atque Padi circum ripas, Athesisve per agros,
Aut ubi per virides campos & pascua nota
Mincius it, vel quà vitreo natat Abdua cursu,
Consedisse, gregem pavisse salubribus herbis.
Faust. *Te tua credulitas, & me mea fallit in horas.*
Vidi ego suprema qui prosperitatis habebant
Culmina, dum laudata petunt, cecidisse, nec unquam
Emersisse malis. Facit experientia cautos.
Hi priùs explorant, & non laudata sequuntur
Omnia; laude carent quæ sunt meliora: fuerunt
(Non nego) quæ famam retinent, ac nomina servant.
Cuncta suis pollent vicibus. Luna, Adria, Troja,
Salvia, qua nobis memorabat sæpius Umber,
Nomine sunt solo: delevit cætera tempus.
Si minor est patriæ (forsan modo) gloria nostræ,
Res tamen est melior: laudatæ gloria Romæ
Quanta sit, in toto non est qui nesciat orbe:
Fama quidem manet, utilitas antiqua recessit.
Illi, prisca quibus maduerunt pascua, fontes
Nunc humore carent, venis aqua defuit haustis.
Nulla pluit nubes, Tyberis non irrigat agros.
Tempus aquæductus veteres contrivit; & arcus,
Et castella ruunt: procul hinc, procul ite capellæ;
Hîc jejuna fames, & languida regnat egestas.

Quid faciam?] Desperantis vox. Et *cœpta fateri Consiliis egressa malis*] quod summè dolendum innuit Virgiliana Juno, Æn. 1. *Méne inceptis desistere victam? O lævo*] id est, sinistro & inimico *sydere, pastor huc avecte*] potiùs quàm *advecte* dicit: quia à bonis pascuis ad sterilia migrâsse dolet. *Istud*] scilicet sterile & sceleratum: *Patrioque in limine tutos Consumpsisse dies*] repete, Fuit multò tutius. *Athesisve per agros*] qui fluit ex Tridentinis Alpibus. Tridentum alluit, & Veronam dividit. *Lævus.* *Athesis.*

Mincius. Mincius] fluvius Mantuanus, non longè à Mantua, in Padum fluens, sæpe commemoratus. Abdua. *Abdua*] qui à Strabone *Adua* dicitur, fluvius ex *Verbano* lacu ortus, in Padum quoque incidit. *Vebranus* autem, ut *Larius*, & *Benacus*, ex Alpibus ortum habet atque incrementum. *Consedisse*] à consido, id est, locum habitationis cepisse: ut Æ. 1. *Vultis & his mecum pariter considere regnis? gregem pavisse*] repete, ut dixi, Fuit multò salubrius. *Te tua credulitas*] docet non facilè credendum. *In horas*] & non *in oras*, legendum. Sed secundum Vallam, quia non ponitur nota incrementi, potiùs diceret *in horam*. *Vidi ego*] à certitudine argumentatur, quia *Plus valet oculatus testis unus, quàm auriti decem.* Ordo est: Ego vidi eos qui habebant *culmina*] id est, summitatem, *supremæ*] id est, summæ prosperitatis: Alludit ad rotam fortunæ: *Cecidisse, dum petunt laudata*] quia sæpe, quæ bona & læta, vertuntur in pejus. Unde dici solet, *Dii bene vortant.* Nec *unquam*] scilicet postquam semel inciderant, *emersisse malis*] id est, caput extulisse è malis, quibus obruti erant. *Facit experientia cautos*] & ideo senes difficulter inducuntur ad credendum: quia multam experientiam fraudis habent. *Hi*] scilicet cauti. *Explorant*] .i. exquirunt & examinant priùs: *& non sequuntur omnia laudata*] sed quæ compererint bona: quia sæpe *laude carent quæ sunt meliora*] scil. laudatis. *Non ego*] .i. fateor: *fuerunt*] scilicet multa *quæ retinent formam, ac servant nomina*] cùm nihil habeant rei. Sed *Cuncta pollent suis vicibus*] vicissitudinibus: Unde Comicus, *Omnium rerum vicissitudo est. Luna, Adria, Troja, Salvia*] hæ urbes *quas Umber*] scil. doctus ille, cujus sæpe meminit, *memorabat nobis*] hoc semper, nè contra decorum plus quàm ut pastori competat sapere dicatur. *Sunt*] sc. nunc *solo nomine*] quia tempus delevit cætera; quia omnia senescunt, & labascunt in tempore. Unde *tempus edax rerum, &c. Luna*] civitas olim Hetruriæ, ad Macram fluvium; de qua Lucanus, *Hoc propter placuit Thuscos de more vetusto Acciri vates, quorum qui maximus ævo Aruns incoluit desertæ mœnia Lunæ.* Interiit enim nunc; sed regio adhuc *Lunensis* nominatur.

Adria]

Adria] quoq; urbs Italiæ fuit, quæ mari, cui vicina est, nomen dedit: quod *Adrianum* seu *Adriaticum* dicitur, & interdum etiam *Adria* genere masculino, mare ipsum quod superum vocant, quia orientem versus, in qua ora Venetiæ sunt. *Troja*] notior est, quám ut de ea quicquam dicendum sit. *Deleta est Salvia*] ut aliæ multæ: ut *Saguntus* in Hispania, *Carthago* in Africa, *Crointhus* in Peloponneso, &c. *Si minor est patria (forsan modo) gloria nostra*] Ergò & *Faustulus* se Mantuanum indicat: quia ait, *Res tamen est melior. Illi prisca, &c.*] Per *fontes*, beneficos in poëtas intelligit; ut *Mecœnatem, Augustum, Messalam, Pollionem*, & similes. *Aquæductus veteres*] manifesta est *Allegoria. Hîc jejuna fames & languida regnat egestas*] Selecta & apta epitheta: Nam ideo fames, quia jejuna; & ideo languidus quis ferè, quia egenus. Egestas. n. languorem parit, sicut & inedia: ut patet in apologo, quem Livius recitat de membris quæ in ventrem conjuraverunt. *Adria*-

Hîc tamen (ut fama est, & nos quoque vidimus ipsi)
Pastor adest, quadam ducens ex alite nomen,
Lanigeri pecoris dives, ditissimus agri,
Carmine qui priscos vates atque Orphea vincat,
Orphea, qui traxit sylvas & saxa canendo.
Hic alios omni tantum virtute Latinos
Exuperat, quantum Tiberim Padus, Abdua Matram,
Lenta salix juncum, tribulos rosa, populus algam.
Credimus hunc illi similem, cui Tityrus olim
Bis senos fumare dies altaria fecit.
Hic ovium custos, ipso vigilantior Argo,
Daphnide nec solum, sed eo, qui dicitur olim
Admeti pavisse greges per Thessala rura,
Doctior: omne pecus Solymi curare magistri
Dignus, & antiquo dignus succedere patri,
Qui fuit Assyrii pecoris post retia pastor.
Ista potest servare gregem, depellere morbos,
Humectare solum, dare pascua, solvere fontes,
Conciliare Jovem, fures arcere luposque.
Si favet iste, mane: quòd si negat iste favorem,
Candide, coge pecus, melioraque pascua quære.

Hîc tamen, ut fama] Huc tendit principale institutum, ut videlicet Falconem Sinibaldum à largitate laudet, aut ad eam invitet, cujus gratiâ videtur tota ecloga composita. *Ut fama est*] quæ sæpe mendax. Unde Maro, *Tam ficti pravique tenax, quàm nuncia veri.* Ideo addit, *Et nos quoque vidimus ipsi. Pastor adest*] aut quia etiam imperatores vocant pastores, ut sermo sit pastoralis; aut quia datarius, &, ut dicunt, eleemosynarius est, & ità multorum pastor. *Quadam ducens ex alite nomen.* Dicitur enim Falco, quod & avis notæ nomen. *Lanigeri pecoris dives.* Maro in Bucol. *Quàm dives nivei pecoris, quàm lactis abundans! Ditissimus agri*] Idem Æn. primo: *Huic conjux Sichæus erat, ditissimus agri Phœnicum. Carmine qui priscos vates, atque Orphea vincat*] More Maroniano principem ab exercitu separat, ut egregium significet. Nam *Orpheus* unus priscorum est vatum: sicut Æneïd. primo; *Relliquias Danaûm, atque immitis Achillis:* ubi Achilles non excluditur à Danais, sed excellere atque egregius esse significatur. *Orpheáque in medio posuit, sylvásque sequentes. Et saxa*] quod Amphioni ascribit Horatius, dicens in arte poëtica, *Sylvestres homines sacer interpresque deorum Cædibus & victu fœdo deterruit Orpheus, Dictus ab hoc lenire tigres rabidosque leones. Dictus & Amphion, Thebanæ conditor urbis, Saxa movere sono testudinis, & prece blandâ Ducere quo vellet, &c. Tyberim Padus*] est enim Padus longè maximus fluviorum Italiæ, quinq; ostiis in mare Adriaticum prorumpens. Unde Georg. 1. *Fluviorum rex Eridanus, &c. Abdua*] fluvius latus, de quo jam dixi. *Macram*] fluvium exiguum, cujus meminit Lucilius, dicens, *Nullásq; vado qui Macra moratus Alnos. Macri* autem campi sunt in medio Bononiæ & Ravennæ, & aliarum civitatum, per quas itur Romam. *Lenta salix juncum*] scil. exuperat. *Populus*] arbor frequens ad Padum. *Algam*] herbam quam projicit aqua, quæ ad populum sæpe jacitur. Maro: *projectâ vilior algâ. Credimus hunc illi*] scil. Augusto Cæsari. *Cui Tityrus*] id est, Maro: *Bis senos*] ut in eclog. 1. *Hîc illum vidi juvenem, Melibœe, quotannis, Bis senos cui nostra dies altaria fumant. Ipso vigilantior Argo*] cui tamen

Falco. Orpheus. Padus. Abdua. Macra. Alga. Argus.

men centum erant oculi, quroum bini duntaxat ſomnum acceperunt. Verùm *Falco* quoque pervigil eſt avis. Unde in epigrammatis alludit de eo ad ſummum Pontificem; *Ducere ſopitis, paſtor, potes otia curis: Falco tuas Argi more gubernat oves. Daphnide*] quem tamen Theocritus & Maro doctiſſimum,& divinandi peritum inducunt. *Nec ſolùm*] ſcil. *Daphnide doctior*, ſed eo, ſcil. *Apolline Nomio*, qui ob interfectos Cyclopas novem annis ſpoliatus divinitate,pavit armenta Admeti regis Theſſaliæ juxta Amphryſum,ut alibi diximus. *Per rura* ergò *Theſſala*] id eſt, per Amphryſum. *Omne pecus*] .i.totam Eccleſiam catholicam: *magiſtri Solymi*].i Hieroſolymitani,videlicet Petri: *& dignus ſuccedere patri*] ſcil.Petro Papæ, qui pater dicitur,qui ſcil.pater fuit. *Paſtor pecoris Aſſyrii*] .i. Judaici, & totius Eccleſiæ, quæ prima fuit in Aſſyria. *Poſt retia*].i. relictis retibus factns eſt piſcator hominum.*Conciliare Jovem*] aut Deum, aut ſummum Pontificem. *Si favet iſte, mane*] Omnem ergò ſpem in *Falcone* collocandam cenſet, quod ut ſignificet, hoc argumentum excogitavit.

ECLOGA X.

De Fratrum Obſervantium & Non-obſervantium controverſia,poſt religionis ingreſſum, inſcripta BEMBUS.

JOANN. MURMELII argumentum.

Nunc veræ & falſæ diſcrimina relligionis
Narrat, ovéſque pias Carmeli ſeparat hœdis.

Candidus, Bembus, Batrachus, & Myrmix.

MAxima paſtores agitat diſcordia, Bembe,
Qui Solymos colles Galilæáque rura colebant.
Batrachus hinc, Myrmix illinc certare parati,
Judice te: paucis, ſi non audire recuſas,
Et niſi te revocant majora negotia, dicent.
Tu pater es vatum, tu ſcis componere lites,

Jur-

Jurgiáque, & blandis convitia tollere verbis.
Te quoque Pierios fama est potâsse liquores,
Et vidisse deas, quibus est custodia sacri
Fontis; & Eurotæ campos, ac Phocidis arva,
Ipse ubi frondae suâ tibi tempora cinxit Apollo,
Dona dedit, citharam, nervos, & eburnea plectra.
Bemb. *Dicite, quandoquidem tepidos admovit ad ignes*
Nos hyberna dies, dum non sinit ire per agros
Brumæ gregem, flatu Boreæ dum sævit acuto,
Dum riget omne solum, tectis dum plurima pendet
Stiria, dum torpent sub aquis glacialibus amnes.
Otia damnantur, quæ nulla negotia tractant.

Maxima pastores] Hac ultimâ eclogâ, quam, ut superiorem, in religione composuit, agitur *Carmelitarum fratrum Observantium*, quorum partes *Batrachus* agit, & *Non observantium* quos *Myrmix* defendit, controversia, fictis non abs re contendentium vocabulis. Nam βάτραχος, rana dicitur, cui ferè similem habent *Carmelitæ De observatione* interiorem tunicam, quia piceam, aut, ut dicunt, griseam. Μύρμηξ autem formica, quæ nigra est, ut *Non observantium* tunica. Maro : *It nigrum campis agmen.* Præterea, ut in fabulis est, ranæ elegerunt regem, ut *Observantes* sub uno communiter vivunt patre. Formicæ autem in una quidem domo multos habent magistratus, ut *Non observantes* diversas habent culinas. Litem proponit *Candidus*, per quem ferè autorem intelligo. *Pastores*] id est, *Carmelicolas*, aut fratres de *Carmelo* profectos. *Solymos*] id est, *Hierosolymitanos* *Tu pater es vatum*] Fortè *Generalem Ordinis* hoc nomine appellat, qui *pater est vatum*, quia *Carmelitarum*; qui filii olim erant prophetarum, & prophetæ, qui & vates dicuntur. *Tu scis componere*] id est finire : ut, *Ante diem clauso componet vesper Olympo.* Et in Bucolicis : *Non nostrum inter vos tantas componere lites.* Unde qui pacto litem terminant, se composuisse, aut compositionem fecisse dicunt. *Pierios liquores*] id est, haustus musicos, quibus poëta evaserit. *Et vidisse deas*] id est, Musas : quibus visis, & ab eis ad *Hippocrenen* ductus, Hesiodus, poëta evasit. Unde Ovid. *Ecce dea*

leas vidi, non quas præceptor arandi Viderat, Ascræas cùm sequeretur oves. Neutro autem modo dicit se Persius evasisse poëtam, in principio sic: *Nec fonte labra prolui caballino, Nec me in bicipiti somniâsse Parnasso Memini, ut repentè sic poëta prodirem. Et Eurotæ campos*] Eurotas fluvius est Laconiæ laurifer: Unde illîc Phœbus fingitur docuisse lauros. In Bucolicis Maro: *Omnia, quæ Phœbo quondam meditante beatus Audiit* Eurotas, *jussitque ediscere lauros, Ille canit. Ac Phocidis arva*] in quibus Parnassus est mons, totus Musis consecratus. Ovid. *Separat Aonios Actæis* Phocis *ab arvis, Terra ferax.* Et paulò pòst: *Mons ubi verticibus petit arduus astra duobus, Nomine Parnassus, superátque cacumine nubes. Fronde suâ*] id est, lauro: Maro in Buc. *Phœbo sua semper apud me Munera sunt lauri. Dona dedit*] scil. suam citharam, quam à se inventam Orpheo dedit. *Nervos*].i. chordas, & *eburnea plectra*].i. lyram heptachordam, quam invenit, cùm tetrachorda Mercurii dicatur. Horatius in arte: *Nè fortè pudori Sit tibi Musa lyræ solers, & cantor Apollo. Dicite*] Sic Palæmon Maronianus: *Dicite, quandoquidem in molli consedimus herba, Et nunc omnis ager, nunc omnis parturit arbos.* Quod hic ex industria mutat, quasi per legem *Amœbæi* carminis contrarium dicens. *Tepidos admovit*] Persius: *Admovit jam bruma foco te, Basse, Sabino. Boreas*] ventus septentrionalis, dictus rex Thraciæ, quòd illinc ubi regnat ad nos veniat: flatûs est acuti. Unde Maro, *Et Boreæ penetrabile frigus adurit. Dum riget*] scil gelu. *Stiria*] gutta in longum congelata. *Torpent*] stagnantium more. *Otia damnantur, quæ nulla negotia tractant*] Unde Cicero principio tertii Offic. *Publium Scipionem dicere solitum scripsit Cato, nunquam se minus otiosum esse quàm cùm otiosus; nec minùs solum, quàm cùm solus esset. Magnifica verò vox, & magno viro ac sapiente digna quæ declarat illum, & in otio de negotiis cogitare, & in solitudine secum loqui solitum.* Ubi scias velim *otiosum* dici, qui muneribus publicis vacuus operam dat rerum cognitioni: unde poëtica studia *otia* vocantur. Non ergò *otiosus* nihil agit, sicut cessator.

Myrm.

Myrm. *Pastores, genus infelix, æstate vagamur*
Pro grege sollicit i: sed, cùm nos frigidus imber
Continet in stabulis, lites & jurgia surgunt.
Batr. *Qui veteres audent ritus mutare, suoque*
Arbitrio, & nullis ducunt sub legibus ævum,
Hi sunt, ô Myrmix, qui bella domestica gignunt.
Bemb. *De veteri ritu, de consuetudine patrum*
Rixa igitur vobis? Leges moresque parentum
Batrache dic; dic cur nostrum venisti s in orbem
Ex Phœnice solo? Nos pascua vidimus illa:
Vidimus herbosos felici uligine campos.
Vertice Carmeli vitreis uberrimus undis
Fons cadit, & rauco densum nemus irrigat amne.
Vidimus & Jordanis aquas, ubi maximus olim
Pastor oves mergens, scabiem resecavit avitam.
Amnis hic à Libano veniens, Galilæa per arva
Transit, & ampla lacu consurgit in æquora magno.
Unda coit rursum; rursum mare fundit apertum.
Urbs ubi Romani de nomine dicta Tiberî,
Unde coit rursum: tandem Jerichunte relictâ
Intrat in infames Asphalti gurgitis undas.
Hinc satis est, nos oram omnem vidisse, probatum:
Dicite, & hinc tandem vestras demergites lites.
Myrm. *Batracus audaci semper sese ingerit ore,*
Et mihi se præfert magno temerarius ausu.
Batt. *Non ego me ingessi: processi à judice jussus.*

Pastores, genus infelix] proponit *Myrmix* litem, detestans eò quòd qui *De observatione* non sunt, quia mollerem ducunt vitam, vellent in suo statu sine controversia molestia permanere: Contrà, *De observatione* vellomnes sui similes esse. *Æstate vagamur pro grege sollicit*] Allegoricôs, pro victu. *Sed cùm nos frigidus imber Continet in stabulis*] Maro Georg. 1. *Frigidus agricolam si quando continet imber.* Non exire autem stabulis, tunc dicit ibidem sic: *cùm propiùs stabulis armenta tenerent.* *Lites & jurgia surgunt*] Argutè: quasi in otium jurgiorum, litem refugit. Unde *Batrachus*, *Qui veteres audent ritus mutare*, &c. *Hi sunt, ô Myrmix*,

lla domestica gignunt] Quasi dicat, Non nos sumus in cul-, qui velimus in pace sine injuria vivere; sed qui ordi-, & professioni nostræ injuriam inferunt per novos ri-s: interloquitur autem *Bembus*, significans se peritum torum, & observationis veteris, ut idoneus comprobe-r judex arbitrarius. *Leges moresque parentum*] id est, trum & majorum tuorum ad quos revocare vis. *Dic, r nostrum venistis in orbem?*] id est, in Europam. *Ex hœnice solo*] id est, ex Galilæa, quam *Phœnices* secun-m Strabonem habitant, & quæ est in *Phœnicia*. *Nos scua vidimus illa*] Ut pastoralem agere rem videan-r, & non impertinentem ad Bucolicum carmen, dicit *scua*, non *claustra*: *Felici uligine*] Uligo, inquit Ser-us, est naturalis terræ humor ab ea nunquam discedens: nde uliginosus ager semper humidus est; humidus, ali-uando siccatur. *Vertice Carmeli vitreis uberrimus undis ons cadit*] id est, defluit. *Ubi maximus olim pastor*] Non m de *Helisæo*, qui illic *Naaman Syrum* à lepra munda-t, quàm de divo *Joan. Baptistâ* loqui videtur, qui sca-em avitam, id est, originalem maculam resecavit bap-zando. *Amnis hic*] id est, *Jordanis*. *Libano veniens*] t duos fontes qui dicuntur *Jor* & *Dan*, unde *Jordanis* omen. *Rursum mare fundit apertum*] scilicet Tiberia-s, de quo Joan. 6. *Abiit Jesus trans mare Galilææ uod est Tiberiadis*. *De nomine dicta Tiberî*] pro *Tibe-i*, scilicet *Tiberius*. *Tandem Jerichunte relictâ*] Declina-r hæc *Jerichus*, hujus *Jerichuntis*; sicut *Amathus*, *A-athuntis*, & multa alia. *Intra in infames Asphalti gur-tis undas*. Asphaltus est, quod mare mortuum vocant, in uod urbes illæ quinque infames absorptæ sunt igni & lphure propter abominabile crimen, quod ab illarum u-a *Sodomiticum* vocant. *Hinc*] i. ex his quæ dixi, *satis pro-tum est, nos vidisse omnem oram*] .i. regionem illam. *Di-te ergò & demergite*] .i. obruite: *& sopite*] hoc est finite ndem: *hinc*] i. de hac re vestras lites. *Et mihi se præfert agno temerarius ausu*] Volunt enim *De observatione*, ut nt, præstantiores haberi. *Processi à judice jussus*] dixerat im judex *Bembus*, *Batrache*, *dic*, &c.

Uligo. *Asphaltus.*

Bemb.

Bemb. *Pone pedum Myrmix, & tu quoq; Batrache : Non est*
Orandum armatis manibus, sed mentibus æquis.
Batrache, dic : Myrmix animi compesce furorem
Interea, ut venias magis ad responsa paratus,
Qui furit, insanit : qui verò insanit, amaro
Impatiens animo, nec corda, nec ora gubernat :
Quicquid ait, vanum est; quicquid molitur, ineptum.
Batr. *Bembe, genus nostrum, genetrisque exordia dicam,*
Venimus Assyriis, ut Candidus inquit, ab oris :
Est pater Helias nobis, qui sustulit armis
Pastorum genus omne malum, qui traxit Olympo
Flammigeros ignes, qui ascendit in æthera curru.
Bemb. *Nobile & antiquum genus hoc, & clara propago.*
Batr. *Pastores alii, quotquot per rura vagantur*
Omnia, sunt rivi nostris à fontibus orti.
Nos dedimus leges, pascendi ostendimus artem.
Quò magis hi peccant, qui, cùm sint ordine primi,
Primatum amittunt, studia inconsulta sequendo.
Nos radix, alii rami : sed nos quoque rami,
A veteri radice patrum jam ætate caduci.
Tradidit Helias certam pastoribus artem,
Quâ curare greges, quâ noxia pabula fas est
Discere, & occultos imbres, ventosque latentes :
Quive salutaris foret, & qui pestifer annus,
Signa dedit ; nihil obmisit quod ovilia tangat.
Sed fons ille fluens Carmeli è rupibus altis,
Tam nitidus quondam, tam dulci limpidus undâ,
Tramite mutato (patet id) modò currit in austrum :
Sed priùs (extat adhuc vetus alveus) ibat ad ortum.
Hi cursus fecêre novos : liquere priores
Quos dederat rivo veterum prudentia patrum.

Pone pedum Myrmix] Quia acris lis est ; nè ex verbis ad verbera prorumpant, monet tela deponi: pro quibus pastores pedum habent. *Et tu quoque Batrache*] Bonâ phantasiâ priorem compellat eum, qui *De observatione* non est quasi ardentior sit ad arma. *Non est orandum*] id est, causæ non sunt ab oratoribus dicendæ coram judice armatis manibus : id enim vetant leges. *Sed mentibus æquis*

Qui

Quia disturbatis animis, facilè veritas læditur. *Batrache, sic*] Repetit & confirmat quod suprà dixit. *Ut venias magìs ad responsa paratus*] Bona admonitio, quia ardentes irâ rarò se purgant ut decet, intenti ad ingerenda potiùs convitia: ut patet apud Virgilium in Palæmone. *Nec corda nec ora gubernat*] Unde Horat. *Ira furor brevis est: animum rege, qui, nisi paret, Imperat.* *Quicquid molitur*] id est, cum molimine & difficultate conatur attentare. *Bembe, genus nostrum*] ut gratiam & benevolentiam judicis captet compellat eum proprio nomine, pollicetúrque exequi ipsius jussa. *Venimus Assyriis, ut Candidus inquit, ab oris.* Dixerat enim, *Qui Solymos colles, Galilaáque rura colebant.* Judea enim in Assyria est, cujus caput olim Babylonia. *Est pater Helias nobis*] scilicet Thesbites de quo 3. & 4. Regum abundans mentio sit. *Qui sustulit armis*] Nescio an legendum sit, *avis.* Quòd si legendum est *armis*, intelligam *de armis zeli.* aut *de ignibus cœli,* quibus armatus, duas quinquagenas sustulit. *Qui traxit Olympo Flammigeros ignes*] ut 4. Reg. 1. *Si homo Dei sum, descendat ignis de cœlo, & devoret te, & quinquaginta tuos.* Idem 3. Reg. 18. *Invocavi ignem qui devoravit holocaustum.* *Qui ascendit in æthera curru*] ut habetur 4. Reg. 2. *Nobile & antiquum genus hoc, & clara propago*] Quia monasticæ vitæ princeps est Helias & sanctis literis perquam illustris. *Propago* autem quando *progeniem* significat, primam corripit; quando *vitem* producit. *Pastores alii*] Id, ut dixi, divus Hieronymus quoque sentit. *Nos dedimus leges*] quia primi fuerunt, qui religiosorum more simul viverent & monasticam vitam in Carmelo agerent. *Pascendi ostendimus artem*] .i. normam simul vivendi. *Quo magis hi*] qui nova instituta appetunt; & vetera, quæ digniora & meliora sunt, immutare volunt. *Primatum amittunt*] quia dicunt se ultimos mendicantium approbatos, cùm primi sint, qui jussi sunt in solido statu permanere. *Sequendo studia inconsulta*] .i. inconsultorũ, quibus novitas placet: *Sed nos quoq; rami A veteri radice*] .i. pullulavimus à patribus nostris: sed alii quasi per imitationem collateraliter, nos per propagati-

gationem ex vera radice: *caduca ætate*] id est, antiquitate à prima perfectione decidentes: quod dicit, propter: *Non observantes.* *Tradidit Helias certam pastoribus artem*] id est, formam rectè vivendi exemplo vitæ suæ reliquit. *Quâ curare greges*] ut rem pastoriam (ut dixi) agere censeatur, omnia ad pastores refert, ostendens officia pastoris ovium, cùm *Allegoricôs* intelligat animorum. Pastorum enim est, curare greges, vitare pabula noxia; qui certis diebus saltem abstinent à carnibus: *& occultos imbres*] id est, infectiones: *& ventos latentes*] murmura, ni fallor, intelligit. Maro autem in Georgicorum primo dat verorum ventorum prognostica: *nihil obmisit*] more suo *Positione* in *obmisit* priman producit, cùm Horatius & ferè alii *omisit*, primâ brevi, scribant. *Sed fons ille fluens*] *Allegoricôs*, vita religiosa. *Tam limpidus*] id est purus & clarus. *Tramite mutato (patet id) modo currit in Austrum*] id est, in meridiem, qui amantibus, in Italia præsertim, est pestifer: quia corrumpit etiam obsonia. Juven. *Tamen hîc properat velut urgeat Auster.* Horatius: *Præsentes Austri coquite eorum obsonia, &c.* *Allegoricos*, vult bona instituta esse inversa atque depravata. *Sed priùs ibat ad ortum*] scilicet solis, id est, ad Orientem: quia Eurus & Boreas salubres sunt venti. *Allegoricos* intelligit, ad cœlum. *Extat adhuc vetus alveus*] per quem scilicet fons ille fluere solebat: id est, adhuc reperiuntur reliquiæ veteris religionis. Extare enim est, *superstitem esse* aut *superstare*, dum reliqua occiderint. *Hi*] scilicet novi qui *Non observant.*

Myrm. *Quid tibi, sive novo currat, seu tramite prisco,*
Dummodo fœcundis humectet pascua lymphis?
Et quid de cœli quereris regione? Per Austrum
Solis iter; melior vitis, quæ respicit Austrum,
Et melior legitur Libycis de collibus uva.
Batr. *Et melior taxus Boream quæ respicit: ergò*
In Boream meliùs poterat decurrere rivus.
Pastor es: & curâ pecoris, malesane, relictâ,
Sermonem de vite facis; quasi legibus iisdem
Grex & vitis eant: nec quod discrimen in undis,

Gramineque, & ventis nôsti, & quàm noxius Auster
Sit pecori. Disce à Roma: Si innoxius Auster,
Cur Mutinensis agri pecudes sunt vellere fusco?
Cur Clitumnus habet niveos? cur Mantua molli
Lanitio excellit; Veronáque proxima Manto?
Unde hæc multiplici rerum variantia formâ?
Non aliunde nisi à cælis, à gramine, & unda.
Candide, utrumq; pedum procul hinc (rogo) protinus aufer;
Inter eos hodie video bellum acre futurum.
Clàm cape, & auferto: subter sarmenta reconde.

Quid tibi] Rusticè respondet *Myrmix*, ut doceat *Non observantes* ferè indoctos esse, & non literis, sed perditis studiis vacare. *Quid tibi*] id est, ad te: sicut in Evangelio; *Quid tibi & mihi, mulier? Dummodo fœcundis*] id quidem verum, si eam fœcunditatem pariat quam *Batrachus* desiderat. *Per Austrum solis iter*] quia semper est in *Zodiaco*: *melior vitis*] scilicet *est*, quæ respicit Austrum: quia respicit solem incumbentem: Unde dictum est, *Denique apertos Bacchus amat colles. Et melior legitur Libycis de collibus*] id est, *Libyam*, hoc est meridiem respicientibus; aut revera de *Libycis* intelligit, ob eandem rem. *Et melior taxus*] Docet *Batrachus*, non esse responsum ad rem; quia licèt ad *Austrum* versa vitis sit melior, non tamen continuò melior est pecori *Auster* quàm *Eurus*: sicut licèt *taxus*, quæ frigora, secundum Maronem, amat, (dicit autem 2. Georgicor. *Apertos Bacchus amat colles, Aquilonem & frigora taxi*) præstantior est ad *Boream*: non statim tamen ad *Boream* est melius pecus. *Sermonem de vite facis*] Argutè taxat eos ebriositatis & vitiositatis: quia *ex abundantia cordis os loquitur*. *Quasi legibus iisdem*] scilicet *pascuis* iisdem. *Grex & vitis eant*] quod esse negat; quia sæpe ubi major vini copia, minor est pecorum; innuens per hoc, vini copiam officere castitati religiosorum. Nam *venter mero æstuans facilè despumat in libidinem*, ut autor est Hieronymus. *Nec quod discrimen*] id est, quæ differentia, scilicet *sit*; *& quàm noxius*] id est, noxius *Auster* sit pecori. *Disce à Roma: Si innoxius Auster, &c.*] Id quidem manifestum, quia eo flante varii ge-

 nerantur-

nerantur morbi. *Cur Mutinensis agri pecudes sunt vellere fusco?*] id est, subnigro. *Cur Clitumnus habet niveas?*] scilicet pecudes; sed & juvencos & tauros, quibus in triumphis utebantur. Unde Maro *Geor.* secundo; *Hinc albi, Clitumne, greges, & maxima taurus Victima, sæpe tuo perfusi flumine sacro, Romanos ad templa deûm duxêre triumphos.* Clitumnus autem fluvius est in Metania, quæ pars est Umbriæ partis Thusciæ: de quo fluvio dicit Plinius in naturali historia, *quòd animalia quæ eum potaverint, albos fœtus procreant.* *Cur Mantua molli lanitio excellit?*] Est tamen in Euganeis mollior, sed vicini sunt: *Veronáque proxima Manto*] id est, Mantuæ urbi. Usurpativè dixit Manto, quia non utimur nisi in Nominativo, Accusativo, & Vocativo in *o*, & Genitivo in *ûs*, à Græcis in *o* longum exeuntibus, ut Manto, Mantûs. *Candide utrumque pedum*] quia deposuerunt pedum id est, baculum pastoralem, sed non longè à se rejecerant: nè à verbis ad verbera pervenirent, monet sedulus pastor Bembus secretè Candidum, ut utriusque pedum *subter sarmenta recondat*] *Sarmenta* Sarmenta autem, quia non omnes Gallicum noscunt, sunt putamina & resectamenta vitium.

Batr. *Bembe, mihi tecum sermo est: Dum viximus unà,*
Dum commune pecus nobis fuit, heu! mihi quantum
Dedecus, (heu!) quot sunt pecudes incommoda passæ!
Nec mersare gregem fluvio, nec vellera certis
Temporibus (sicut mos est) tondere licebat:
Nudabant spineta pecus, nudata secabant
Terga rubi, scabie cutis aspera, tabidus humor
Pestis, & in totum serpebant ulcera corpus:
Multum igitur refert pecudes quæ pabula carpant,
Flumina quæ potent, & quâ regione morentur.
Dic mihi, dic Myrmix, Priscum cur lana colorem
Perdidit? hæc gregibus quidnam nova vellera fecit?
Cur pecus est nigrum, quod erat melioribus annis
Clarum? Immutârunt mutati vellera mores.
Bembe, ad te redeo, paucis absolvere nitar.
Sed quò digna omni tua sit sententia laude,
Vera loquar: Tu jura tenes; ego facta docebo.

Judi-

Judicium reddit verum enarratio vera.
His animadversis, agrè tot damna ferentes,
Venimus ad fontem; rivúmque à vertice summo
Scrutari mihi cura fuit: Tu, provide Myrmix,
Interea nidos avium, vel dorcada parvam
Venabare, tuæ quæ dona daremur amatæ.
Myr. *Bembe, vides ut aperta in me convitia torquet?*
Auguror, ista manu lis est, non ore, agitanda:
Mos mihi non linguâ, maledicta refellere dextrâ.
Cand. *Batrache, nè verum taceam, linguosior æquo es.*
Jurgia bilem acuunt, convitia pectus acerbant.
Non tibi cum puero res est, nec homuncio Myrmix:
Res malè tuta, viros linguâ irritare protervâ.
Batr. *Da veniam Myrmix; amitam proferre volenti*
Nescio quis mihi misit in os malus error amatam.
Myr. *Do veniam: Cave nè rursum me voce lacessas.*

Bembe, mihi tecum sermo est] Quasi dicat, In hoc homine nihil video rationis. *Dum viximus unà*] id est, priusquam per reformationem (ut aiunt) à *Non-Observantibus* sejuncti sumus. *Heu! mihi quantum dedecus, (heu!) quot sunt pecudes incommoda passæ!*] quasi dicat, maxima & innumera. *Nec mersare gregem fluvio*] id est, debitam curam animis adhibere. *Nudabant spineta pecus*] id est, mundanæ cogitationes & conversationes: nam litera, ut dicunt, aperta est. *Tabidus humor*] vitium carnis. *Multum igitur refert*] id est, distat, & ad rem facit, *quæ pabula*] De spiritualibus intelligit. *Priscum cur lana colorem perdidit?*] Quia priùs, ut ex aulæis comprobaverunt, *Observantes* usi sunt vestibus piceis, seu griseis, qualibus adhuc in nonnullis utuntur fratres illiterati, quos *Conversos* vocant. *Nova vellera*] quia nunc nigra sunt intrinsecus indumenta, quod factum dicunt, ut unius videantur gregis. Quia enim piceus color (ut in fratribus D. *Francisci* videmus) tam varius est, concluserunt in nigrum immutare, quem *De-Observatione Italica* respuunt, putantes natalem & sine fuco factum magis congruum religioni: quod & Maro censuit, dicens, *Nec varios discet*

mentiri lana colores. Veritas enim præstat mendacio. *Quod erat melioribus annis clarum*] Si de exteriore loquitur, non videtur procedere: quia omnes adhuc candidam servant chlamydem. Dicamus ergò *clarum*, id est, subnigrum, qui respectu planè nigri clarus est. *Vellera*] vulgo gemino *ll* scribitur: quia tamen à *velando* venit, potest simplici scribi. *Vera loquar*] Oratoriè juxta Rhetorum præcepta præ se fert fiduciam. *His animadversis*] scilicet malis, quæ pecori obvenerant. *Venimus ad fontem*] scilicet religionis. *Vel dorcada*] *Dorcas*, Græcum est: Latinè *caprea* dicitur, id est, capra sylvestris. *Tu provide*] Ironicôs id refert, *tua quæ dona darentur amatæ*] id amarè; sed utinam non verè. Unde Myrmix, *Bembe, vides, &c. Mos mihi non linguâ, maledicta refellere dextrâ*] id autem acerbiùs contra se fatetur Myrmix, id est, non observans, ut se longè à Dominico consilio abhorrere significet, qui auferenti pallium docet potiùs tunicam addere, quàm in pugnam procedere, aut litem inutilem fovere. Verùm, quia neutrum decent convitia, accedit *Candidus* livoris expers: *linguosior*] id est verbosior, *æquo*] id est, quàm æquum & honestum est. *Jurgia bilem*] id est, choleram, quæ stomachum movet. Quia sermo durus suscitat furorem. *Nec homuntio Myrmix*] id jucundè: quia *Myrmix*, ut dixi, formica interpretatur, cui robur pro modulo corporis maximum inest, quia grana majora se infert interdum, & ova sua se quoque majora transfert. *Viros*] quasi dicat animosos, & mares animos. *Amitam proferre volenti*] *Amita* patris est soror, ut *matertera* matris; cui honestiùs quàm amatæ mittantur munera. Cætera nota, ut hæc ferè nota putem.

Myrmix.

Amita.
Matertera.

Batr. *Alveus excelsa saliens de rupe, lacunam*
Foderat, & clausis ripas æquaverat undis.
Gurges erat textu sylvarum umbrosus opaco:
Densáque sepierant tristem spineta lacunam.
Mille venenorum species in gurgite vidi,
Mille secus ripas in opaco margine, mille
Per nemus ad lymphas sinuoso serpere gressu,

Obstupui, & rapido rediens ad ovilia cursu,
Incipio paleas furcâ versare tricorni:
Ecce! caput tollit coluber, linguâque trisulcâ
Sibilat, inflantur fauces; nepa livida tendit
Brachia; ventrosus profert vestigia bufo;
Vipera per stipulam ingrediens strepit. O loca, dixi,
Non pecori tantùm, verum & pastoribus ipsis
Noxia! mox grege diviso, de sedibus illis
Pascua quæsitum tristis meliora recessi,
Pérque iter antiquum fontis nova flumina duxi
In campos, ubi prima suos aurora colores
Explicat, & croceos Phœbi redeuntis ad ortus.
Hîc mihi fœcundæ pecudes, hîc pascua læta,
Et sine labe liquor, dulces sine crimine lymphæ:
Hæc loca primævi sunt quæ coluêre parentes.
Signa casæ superant, puteus, cariosáque ligna
Fixa solo, sejuncta pedum discrimine septem,
Et focus, & lacerâ quæ cingitur area sepe.

Alveus excelsa] Docet *Batrachus*, quid in fonte viderit, dicens, *Alveus*] id est, rivus saliens de excelsa rupe, *foderat*] scilicet præcipiti casu, *lacunam*] id est, receptaculum aquarum & sordium. *gurges*] id est, vortex aquarum. *Spineta*] id est, spinæ densæ. *Sæpierant*] id est, sepimento quodam clauserant. Ego *vidi mille species venenorum*] id est, pravarum traditionum, & malorum morum. *Ad*]. i. juxta, *lymphas*] id est, aquas: id est, vidi fontem primæ religionis penitus infectum. i. *Obstupui, &c. Furcâ tricorni*] id est, tria cornua habens *Nepa livida*] id est, scorpius habens venenum lividum sub cauda. Sed hîc dicit *livida brachia*] id est, chelas liventes, *Ventrosus*] id est, habens magnum ventrem. *Bufo*] id est, rana venenosa. *Vipera*] id est aspidum pessima, sic dicta, quòd *vi pariat*, quia non potest edere fœtus suos, quos ore concipit & patrem concipiendo necat; sed ipsi vicini partui, aut jam maturi ad partum, dentibus secant ventrem maternum; atq; ità vipera, neq; patrem neq; matrem vidit unquam incolumem: quod benignitate naturæ in nos efficitur, nè tam noxia pestis multiplicetur. *Pascua quæsitum tristis meliora recessi*]

recessi] *Quæsitum*, supinum, id est, ut quæram, aut quæsiturus meliora pascua. Unde docet *Observantes* discessisse propter pravos *Non-observantium* mores. *Pérque iter antiquum*] juxta traditionem primorum patrum. *In campos, ubi prima suos*] id est, orientem versus, sicut priùs dictum est, ad ortum. *Croceos ortus Phœbi*] scilicet solis. *Hæc loca primævi sunt quæ coluêre parentes*] Manifesta est ergò *Allegoria*. Nam per orientem, eorum pu r m & salubrem significat vitam: per meridionalem plagam & austrum, vapidam, & mollem; ut ventus ille plumbeus & tepidus est. *Signa casæ*] scilicet pastoralis: *cariosáque ligna Fixa solo, sejuncta pedum discrimine septem.*] Tantum enim spatii cellis singulis congruit: *& focus*] scilicet communis, quo ignis fovetur: *& area*] i. locus spaciosus in medio claustri; circum quem, porticum & deambulacra faciunt. *Cingitur sæpe lacerâ*] *Allegoricè* significat claustrorum muros dirutos, & pervios à *Non-Observantibus* factos.

Myrm. *Cura viris levibus rerum solet esse novarum.*
Propterea certè nova pascua quæris, & amnes
Fingis inauditos, & vis novus autor haberi.

Batr. *Cura viris gravibus rerum solet esse suarum;*
Propterea Myrmix nimis à gravitate recedit:
Hæc novitas non est novitas, sed vera vetustas:
Relligio, & pietas patrum instaurata resurgit,
Quam tua corrupit levitas, & nota tuorum
Segnities. Igitur, si quis labentia tecta
Erigat, & sterilem qui mansuèfecerit agrum,
Judice te, damnandus erit. Non ponitur arbor
Altera, sed veteri inseritur bona virgula trunco:
Segne priùs lignum, nostro fit fertile cultu.

Myr. *Quamvis pingue tuo pecori sit gramen, & unda*
Defæcata; tamen multæ cum matribus agnæ
Interiêre: lupi & pastæ meminere volucres.

Batr. *Hæ, fateor, quæ dira tuæ contagia pestis*
Accepêre, etiam procul aspicientibus obsunt:
Tantum virus inest, vestri vis tanta veneni.
Propterea magìs atque magìs discedere semper
Est animus: patitur pecus hæc incommoda nostrum

Sola,

Sola, quòd in vastam nondum discessit eremum,
Nec satìs à vobis procul in deserta recessit.
Myr. *Batrache, de gregibus mentiris plurima nostris:*
Certè alienarum tibi cura superflua rerum,
Et temere assumis partes censoris iniqui.
Cur mihi, qui pasco cujum pecus, ista tueri
Non licuit? Solisne domus mea cognita vobis?

Cura viris levibus] Quanquam id strenuè cavet *Batrachus*, nè res novas dicatur molitus: tamen cùm aliud non posset, id falsò objicit *Myrmix*. *Et vis novus autor haberi.*] Hoc eis objicitur, qui ad reformationem alios vocant, aut compellunt. *Cura viris gravibus*] Subtilis responsio, diverbium diverbio retundens. *Hæc novitas non est novitas*] id est, quam dicis esse novitatem, non est novitas, sed vera vetustas. Unde manifestè dicit, *Relligio, & pietas patrum instaurata*] id est, in statum & forman priorem reducta (unde veriùs dicitur *instauro*, quàm *restauro*) *resurgit*. *Et nota tuorum*] scil. confratrum. *Qui mansuefecerit agrum*] Redit ad translationem propter sæpe dictam causam, nè videlicet non pastoralis agatur res. *Segne*] .i. tardum & infœcundum, quamvìs pingue. Docet etiam inter eos, qui se *Observantes* dicunt, adhuc esse morbidos, & multos interiisse: ad quod Batrachus; *Hæ, fateor*] .i. fateor, quòd hæ oves interiêre, *quæ dira tuæ contagia pestis Accepere*] .i. quæ infectæ ad nos venerunt, nec se purgari permiserunt, *Tantum virus*] .i. venenum. *Quòd in vastam nondum discessit eremum*] .i. quòd nondum penitus à communione vestra discessit. Dicitur autem *eremus* sine aspiratione, genere fœminino, & mediâ longâ; quæ tria inverti solent. *De gregibus mentiris plurima nostris*] cùm aliter se purgare nequeat, ad convitia resurgit. *Cur mihi, qui pasco cujum*] Dictum id puto pro *Cujum cujum*, .i. cujuscunque pecus. *Ista tueri*] .i. prospicere quæ tu mihi objicis. *Solisne domus mea cognita vobis?*] .i. videtis vósne soli infectionem (ut dicitis) domûs meæ, quam nos ignoramus?

Batr. *Æthiopes unâ quoniam nigredine sordent,*
Ille color nulli vitio datur: omnibus idem
Vultus; & alterius si quis reprênderet ora,

Et sua damnaret. Pecori, pecorisque magistris
Fæx eadem, scabies eadem cutis & color idem.
Bemb. *Parcite, jam satis est lis intellecta, diésque*
Inclinata cadit, jam post juga summa ruit sol.
Audite ô magni generis longæva propago,
Lite super vestra quæ sit sententia nostra.
Myr. *Batrache, me audaci toties sermone lacessis.*
Batr. *Non ego, sed, non æqua magis te causa lacessit:*
Judiciúmq; timet sibi mens malè conscia justum.
Can. *Quando inimicitias tempus diponere, rursum*
Vestra novas lites vecordia suscitat: ergò
Perpetuis hæc rixa odiis æterna manebit.
Quæ vos debilitas capitis, quæ insania vexat?
Non pudet his uti tanto sub judice nugis?
Ergò animis audite æquis, odiisque sepultis,
Ultima doctiloqui quæ sit sententia Bembi.
Bem. *Ferte per antiquos patrum vestigia gressus,*
Et veteres servate vias: revocate vagantes
Per valles & saxa greges, per lustra ferarum.
Figite in antiquis iterum magalia campis.

Æthiopes unâ] Graphicè docet quare illi non videant suam deformitatem suáque vitia: quia omnes tales sunt. *Ille color*] id est, niger. *Fæx eadem*] id est, infectio. Quia verò ad manifesta usque convitia processum est; nè ultrà progressio fiat, dicit Bembus, *Parcite*] id est, abstinete à convitiis; quia lis est jam satis intellecta, diésque inclinata cadit. *Audite ô magni generis longæva propago*] quia eos ab antiquitate laudat, timet jam dudum Myrmix causæ suæ, unde non attendit ad judicem, sed ad convitia dicta, dicens, *Batrache, me audaci toties sermone lacessis*] id est, provocas ad iram. *Non ego*] scilicet, te lacesso. *Sed magis*] id est, potiùs, *lacessit te causa*] scilicet, tua *non æqua*] id est, iniqua: *Judiciúmq; timet sibi mens malè conscia justum*] Multæ & egregiæ ubique sunt sententiæ, quas memoriæ commendâsse profuerit. Interloquitur *Candidus* qui director videtur utrorumque litigantium; quia pro eis judicem delegit. *Quando*] Odo est, *quando tempus*] sc. est, *deponere inimicitias*, tunc sc. *vestra vecordia*] id

id est, perversitas cordis, *suscitat rursum novas lites.* *Ergo*] indignanter id dicit. *Non pudet his uti tanto sub judice nugis?*] Magni facit autoritatem judicis, ut sententiæ ab eo datæ majus sit pondus. *Ergo*] Quia id decentius, & honestius est, quàm odiis progredi. *Animis audite æquis, odiisque sepultis*] id est, sopitis, & oppressis. *Ultima*] id est, ut dicunt, *definitiva sententia.* Est autem hæc, *Ferte per antiquos, &c.*] id est, Incedite more majorum vestrorum. *Revocate vagantes per valles*] id est, qui aberrant à Carmelo, qui mons est; id est à vera religione in Carmelo institutâ. Intelligere autem potes molliter viventes. *Et per saxa*] id est, dura & aspera mundanarum curarum, *& per lustra ferarum*] id est, lupanaria: quia meritrices *lupæ*, quæ feræ sunt, dicuntur; & *lustra* ob id etiam *lupanaria*. Seclusâ autem Allegoriâ remotiore, manifestè vult errantes in perniciosis institutis & moribus ad rectam reduci religionem, quæ antiqua est. Unde concludit, *Figite in antiquis iterum magalia campis*] *Magalia* (ut dixi) & *mapalia* Pœnorum linguâ sunt *tuguria*, & quasi pastorales casæ. Vult ergo, Præstare, in antiqua vivere paupertate, dummodo sancta majorum suorum servent vestigia.

FINIS.

Index digestus juxta seriem Alphabeti continens vocabula difficiliora, quæ in *Badianis* Commentariis sparsim exponuntur.

Cicones

Lævus

Phlegeth

FINIS.

8467

FINIS.